

UNIVERZITA KARLOVA V PRAHE

Filozofická fakulta

DIPLOMOVÁ PRÁCA

2017

Bc. Michaela Dvoekonko

Univerzita Karlova v Praze

Filozofická fakulta

Ústav etnológie

Diplomová práca

Bc. Michaela Dvoekonko

Fenomén „čepčenia na mieru“

Rekontextualizácia a komodifikácia folklórnej tradície

Na príklade súčasného východného Slovenska

Phenomenon of „bespoke bonnet ceremony“

Recontextualisation and commodification of folklore tradition

Based on nowadays Eastern Slovakia

Pod'akovanie

Na tomto mieste by som chcela vyjadriť pod'akovanie vedúcemu práce dr. Janečkovi za jeho cenné rady a obetavý prístup, ktorým ma vedel vždy motivovať. Ďalej ďakujem mojim respondentom za ochotu byť súčasťou výskumu, mojej mame za pomoc s korektúrou textu a v neposlednom rade môjmu manželovi aj blízkym za trpezlivosť a podporu, bez ktorej by som to nezvládla.

Prehlásenie:

Čestne prehlasujem, že som túto diplomovú prácu vypracovala samostatne, že som riadne citovala všetky použité pramene a literatúru. Táto práca nebola použitá v rámci iného vysokoškolského štúdia ani k získaniu iného alebo podobného titulu.

V Prešove, dňa 30.12.2017

Michaela Dvoekonko

.....

Abstrakt

V súčasnej dobe sledujeme na Slovensku zvýšený záujem o folklórne tradície a snahu opäť ich v reinterpretovanej podobe zaradzovať do rôznych sfér každodenného života. Takéto „revitalizačné“ snahy môžeme vidieť napríklad na svadobnom obrade. Práca si bude klásť za cieľ zmapovať takúto tendenciu v súčasných svadbách na Slovensku, s dôrazom na vrchol celého svadobného obradu – snímanie vienka a začepčenie nevesty. V súčasnosti je na Slovensku veľmi rozšírené na tento akt objednávať folklórne súbory. Tento fenomén „čepčení na mieru“ sa dá považovať za novodobú tradíciu, ktorá je ukotvená na určitých väzbách s minulosťou, ale zároveň pri takejto „revitalizácii“ dochádza k určitým významovým posunom, zmene funkcií a samotný obrad tým nadobúda iný rozmer. V práci sa budem venovať posunom, ako je napríklad zmena funkcie ľudového odevu, dekontextualizačný posun od rituálu k teatralizácii, posun významu pre priamych aktérov aj zúčastnených, komodifikácia a komercializácia obradu. V teoretickej rovine sa budem zaoberať vzťahom folklóru a folklorizmu, otázkou „autentického“ a štylizovaného folklóru, predstavám ľudí o tradícii a súčasnej sociálnej a kultúrnej funkcii týchto predstáv.

Kľúčové slová

Čepčenie, svadba, rituál, folklórny súbor, scénický folklór, autentický folklór, folklorizmus, tradícia, Slovensko.

Abstract

At present, we notice an increased interest in folklore traditions and effort to put them to various spheres of everyday life. These ‘revitalizing’ efforts can be seen, for example, in the wedding ceremonies. The goal of this thesis is to analyze this tendency in modern weddings in Slovakia, with an emphasis on the highlight of the wedding – putting off head wreath and bonnet wedding ceremony. Nowadays it’s common to commission a folk ensemble for these events. Even though the phenomena of bonnet wedding ceremony is considered to be a modern tradition that is based on certain historical bonds this revitalization process causes some semantic shifts, change of its functions that results in its different form. The focus of this thesis is aimed towards these changes – for example, the change of the function of traditional folk clothing, decontextual shift from the ritual to theatricalization, the influence of shifts for participants and others involved, the commodification and the commercialization of the ceremony. The thesis also analyzes the relations between the folklore and folklorism, ‘authentic’ and stylized folklore and the general idea of the tradition as well as its contemporary social and cultural function.

Keywords

Bonnet wedding ceremony, wedding, ritual, folk ensemble, scenic folklore, authentic folklore, folklorism, tradition, Slovakia.

Obsah

Úvod	9
Teoretická časť	11
1. Folklór	11
2. Folklorizmus a jeho ďalšie štádiá	13
3. Vzťah folklóru a folklorizmu	15
4. Novodobá folklórna tradícia	18
Metodológia	21
1. Terénny výskum	21
1. 1. Metódy a techniky výskumu	22
Praktická časť	24
1. Zhrnutie doterajšieho výskumu problematiky	24
2. Svadba	25
2. 1. Tradičná slovenská svadba	27
2. 1. 1. Čepčenie ako vyvrcholenie svadobného obradu	28
2. 1. 2. Čepčenie prespanky	35
2. 1. 3. Zhrnutie	36
3. Súčasné svadobné čepčenie	36
3. 1. Priebeh súčasného svadobného čepčenia	37
3. 2. Typy čepčiacich skupín	41
3. 3. Čepčenie ako štylizácia	43
3. 4. Čepčenie ako kultúrny program	45
3. 5. Nivelizácia a unifikácia folklórnych prejavov počas čepčenia	49
3. 6. Čepčenie ako služba	49
3. 6. 1. Objednávka svadobného čepčenia	54
3. 6. 2. Propagácia služieb	55

3. 6. 3. Spolupráca so svadobnou agentúrou	56
3. 7. Kroj.....	57
3. 8. Postoj k panenstvu a pôstu	59
3. 9. Motivácia objednania svadobného čepčenia	61
Záver.....	68
Použitá literatúra	70
Internetové zdroje.....	75
Prílohy	I
Príloha 1	I
Príloha 2	II

Úvod

V súčasnej dobe sledujeme na Slovensku zvýšený záujem o folklór a folklórne tradície, a snahu opäť ich v reinterpretovanej podobe zaradzovať do rôznych sfér každodenného života. Takéto prejavy je vidieť napríklad v súčasnej móde inšpirovanej tradičnými motívmi a tradičnými technológiami (napríklad modrotlač), v nových hudobných žánroch inšpirovaných tradičnou hudbou (napríklad etnofolk, world music), vo zvýšenom záujme organizovať folklórne podujatia (napríklad školy ľudového tanca, tanečné domy, folklórne plesy), ale aj zvýšený záujem návštevnosti týchto podujatí z radov „laikov“¹ a pod. Folklór sa na Slovensku v 21. storočí stáva módnym trendom.

Medzi takéto revitalizačné snahy môžeme zaradiť svadobné čepčenie nevesty. V dnešnej dobe je veľmi rozšírené na tento akt objednávať folklórne súbory. Tento fenomén čepčení „na mieru“ sa dá považovať za novodobú tradíciu, ktorá je ukotvená na určitých väzbách s minulosťou, ale zároveň pri takejto revitalizácii dochádza k určitým významovým posunom, zmene funkcií a samotný obrad tým nadobúda iný rozmer. Súčasné „čepčenie na mieru“ tak predstavuje pozoruhodný „návrat“ folklóru do dnešnej každodennosti stredo- a východoeurópskych národov, podobne ako srbský turbofolk, bulharská čalga, či na západe anglický „folk horror“.

Štruktúrne je práca rozdelená na teoretickú a praktickú časť. V teoretickej časti sa zaoberám vysvetlením pojmov ako je *folklór* a *folklorizmus*, ktoré sú pre moju prácu kľúčové. Tieto pojmy sú dosť široké, využívajú sa v laickom prostredí, aj v odborných kruhoch, pričom ich definície sa v rôznych odvetviach často odlišujú. Venujem sa základným znakom a funkciám folklóru a porovnávam ich s charakteristikami príznačnými pre folklorizmus, prípadne jeho ďalšie vývojové štádiá. Ďalej sa zaoberám novodobou folklórnou tradíciou a jej percepciou v súčasnom svete. Teoretické poznatky aplikujem do praxe v druhej časti práce.

Prevažná väčšina praktickej časti je postavená na terénnom výskume, cieľom ktorého je zachytiť, ako v súčasnej praxi vyzerá svadobné čepčenie. Keďže sa jedná o akt, ktorý má väzby na minulosť, značný priestor v tejto časti dávam popisu a analýze tohto aktu v tradičnom spoločenstve. Následne v diachrónnej perspektíve obrad porovnávam, pričom si všímam zmeny na viacerých úrovniach, medziiným zmeny významové, interpretačné,

---

¹ Rozumej nečlenov folklórneho hnutia.

vizuálne. S tým priamo súvisí zmena funkcií, zákonitostí a pravidiel, podľa ktorých čepčenie prebieha. Venujem pozornosť skupinám, ktoré túto aktivitu organizujú, priebehu prípravy, organizácii, komunikácie s nevestou a podobne. V neposlednom rade sa snažím zaznamenať, aká je motivácia aktérov zapojených do tejto činnosti.

Teoretická časť

1. Folklór

Definície, ktoré sa viažu k pojmu folklór môžu byť rozmanité nie len v závislosti od ich obsahu, ale aj zaužívania v jednotlivých krajinách. Termín sa vyvíjal v rozličných kultúrnych a jazykových prostrediach naprieč rôznymi vednými disciplínami. Pod heslom folklór je v *Standard Dictionary of Folklore, Mythology and Legend* z roku 1949 uvedených 21 definícií, pričom je ich významový rozptyl značne široký. Termín prvýkrát použil W. J. Thoms v roku 1846 vo význame *vedomosti ľudu*.² Pojatie folklóru sa vyvíjalo v troch základných smeroch. Pôvodný význam tohto pojmu bol ponímaný univerzálne, teda v zmysle ľudovej kultúry ako celku. W. J. Thoms definoval folklór v podstate vyčíslením niektorých jeho foriem, čím integroval kultúrne fenomény, ktoré sa predtým študovali oddelene, ako napríklad správanie, zvyky, povery, balady, príslovia a pod. Spojovacím motívom všetkých prvkov mala byť tradícia.³ Význam tohto termínu bol v tom čase obmedzovaný na nižšie neliterárne vrstvy obyvateľstva, ktoré boli izolované a zotrúvali na elementárnych princípoch tvorby a uchovania kultúry.⁴ Dalo by sa povedať, že táto definícia, používaná predovšetkým v anglosaskej folkloristike, korešponduje s termínom *ľudová kultúra*, ktorý je v súčasnosti zaužívaný v strednej a východnej Európe.⁵ „*Druhý prístup spočíval v dôrazu na zkoumání bezprostředních vztahů mezi folklórem a dalšími esteticky zaměřenými (esteticky intencionálními) projevy lidové materiální a duchovní kultury*.“⁶ Takéto etnografické pojetie sa prejavuje hlavne vo francúzskej folkloristike. Tretie východisko pre skúmanie folklóru je lingvistické bádanie a využívanie postupov literárnej, hudobnej a umenovednej teórie. Literárne orientovaný názor na slovesný folklór sa uplatnil v nemeckej, škandinávskej a ruskej vede.⁷

Encyklopédia ľudovej kultúry Slovenska definuje folklór ako súbor kultúrnych javov realizovaných formami ústnej, hernej, tanečnej, dramatickej a hudobno-spevnej kontaktnej komunikácie, ktoré sa realizujú v mnohých typoch a variantoch, pričom časové súvislosti ich

---

² LEŠČÁK, Milan, SIROVÁTKA, Oldřich. *Folklór a folkloristika: (o ľudovej slovesnosti)*. Bratislava: Zmena, 1982, s. 21.

³ BRONNER, Simon J. *Folklore: the basics*. London: Routledge, Taylor & Francis Group, 2017, s. 16.

⁴ BRONNER, Simon J. *Folklore: the basics*. London: Routledge, Taylor & Francis Group, 2017, s. 17.

⁵ LEŠČÁK, Milan. *Folklór a scénický folklorizmus*. Bratislava: Národné osvetové centrum, 2007., s. 52.

⁶ BENEŠ, Bohuslav. *Česká lidová slovesnost*. Praha: Odeon, 1990, s. 8.

⁷ BENEŠ, Bohuslav. *Úvod do folkloristiky*. Brno: SPN, 1989, s. 10-11.

pretrvávajúca v tradícii závisia od ich pretrvávajúca v kolektívnej pamäti. V minulosti prevládali tendencie chápať folklór ako vývinovo ohraničený jav, a preto sa oceňovali najmä archaické prejavy ako dochované relikty zo starších čias. Tieto predstavy sa prekonávali štúdiom novších a súčasnejších prejavov kultúry, ktoré sú vývinovými stupňami aktualizovaných archaickejších foriem.⁸ Prví folkloristi chápali, že ľudové piesne sa líšia od populárnej hudby aj od umeleckej hudby a zastávali názor, že ľudové piesne možno nájsť iba v agrárnom a neliterárnom prostredí. Gramotnosť, urbanizáciu a modernizáciu považovali za procesy, ktoré eliminujú folklórnu tradíciu.⁹ Inovácie, ktoré menili a deformovali starú tradíciu boli späté výlučne s mestskou kultúrou a pre ortodoxných folkloristov zneli ako niečo neprípustné. Bolo zjavné, že neboli žiadnym spôsobom späté s minulosťou, nemali mytologický ani historický zmysel a veľakrát im chýbal umelecký pôvab rozprávky alebo ľudovej piesne, ktoré podliehali dlhovekému zdokonaľovaniu.¹⁰

Spolu s ďalším vývojom sa mení pohľad na pojem folklór a jeho význam sa vníma v širších súvislostiach v rámci záujmu o obsah a premeny celej kultúry, pričom môže zahŕňať aj súčasné javy, ktoré sa produkujú v rôznych sociálnych a spoločenských skupinách. „*[Folklor] tedy není pouhým přežitkem, nefunkčním pozůstatkem zaniklých stádií kulturního vývoje [...], ani pouhým historickým dokladem dávné venkovské společnosti. [...]. [Jeho nositelem] může být téměř jakákoli společenská skupina. [...] Touto skupinou tedy nemusí být formace definována pouze etnicky a regionálně [...], ale i generačně [...] či profesně [...]*.“¹¹ Ruský folklorista a orientalista S. Ju. Nekľudov používa pre súčasné folklórne prejavy termín *postfolklór*, pod ktorým rozumie štádium existencie folklórnej tradície v podmienkach urbanizácie a masovej komunikácie.¹² Pre účely tejto práce sa stotožňujem s definíciou z *Encyklopédie ľudovej kultúry Slovenska*¹³. Podľa môjho názoru folklórne prejavy nemôžu nikdy zaniknúť, pretože ľudia zo svojej podstaty folklór, ktorý je antropologickou univerzáliou, k životu potrebujú a vytvárajú si ho za akýchkoľvek podmienok.

---

⁸ BOTÍK, Ján, ed. *Encyklopédia ľudovej kultúry Slovenska*. Bratislava: Veda, 1995. 1 zv., s. 139-140.

⁹ TITON, Jeff Todd. Music, folk and traditional. In: *Folklore, cultural performances, and popular entertainments: a communications-centered handbook*. New York: Oxford University Press, 1992, s. 167.

¹⁰ NEKĽUDOV, Sergej. Posle folklora. *Žyvaja staryna*, 1995, 1. s. 2.

¹¹ JANEČEK, Petr. Folklor jako sociální produkt. Subkultury a malé sociální skupiny jako prostředí šíření současného folkloru. In: *Folklor atomového věku: kolektivně sdílené prvky expresivní kultury v soudobé české společnosti*. Praha: Národní muzeum, 2011, s. 7.

¹² NEKĽUDOV, Sergej. Posle folklora. *Žyvaja staryna*, 1995, 1. s. 2-4.

¹³ BOTÍK, Ján, ed. *Encyklopédia ľudovej kultúry Slovenska*. Bratislava: Veda, 1995. 1 zv.

2. Folklorizmus a jeho ďalšie štádiá

V *Encyklopédii ľudovej kultúry Slovenska* sa pojem folklorizmus definuje ako „využívanie alebo napodobňovanie prvkov ľudovej kultúry mimo jej prirodzeného prostredia a spravidla mimo pôvodných funkcií. Javy folklóru sa najčastejšie viažu na iné komunikačné väzby ako pôvodné folklórne javy. Narušuje sa tu jednota tvorby, reprodukcie, času a miesta realizácie folklóru.“¹⁴ Pokiaľ sa tieto prejavy udržiavajú, nesú zábavnú a estetickú funkciu (napríklad divadelnosť, ktorá sa štruktúrou približuje k umelému divadlu). Pôvodné, pre folklór príznačné funkcie, ako magická, ochranná, plodná či hospodárska, sú buď druhoradé alebo už vôbec nie sú prítomné.¹⁵ Termín *folklorizmus* bol zavedený 1962 H. Moserom a neskôr rozšírený H. Bausingerom ako „zprostředkování a předvádění lidové kultury z druhé ruky resp. život lidové kultury v novém kulturním a společenském systému, kde plní netradiční funkci.“¹⁶ Pokiaľ sa hovorí o folklorizme ako o „druhotnom“, „sekundárnom“ folklóre, o „druhej“ existencii folklóru, to „druhé“ je nutné chápať v protiklade k prvotnému, primárnemu životu folklóru.¹⁷ H. Moser a H. Bausinger chápali vzťah folklóru a folklorizmu v opozícii, teda v tom zmysle, že zmenou kontextu existencie javu sa fundamentálne mení jav samotný. Inak povedané: folklór bol považovaný sa „originál“ (= s pozitívnou konotáciou) a folklorizmus – „podanie folklóru z druhej ruky“ ako jav s negatívnou konotáciou.¹⁸ M. Bošković–Stulli píše, že folklorizmus nie je ani zlý ani dobrý – je taký, akým ho robia ľudia, ktorí ho robia. Autorka týmto vyjadrením podľa M. Leščáka posunula výskum v oblasti folklorizmu. Akcentovala význam vstupu subjektu jednotlivca či inštitúcie do existencie a tvaru kultúrnych hodnôt, ktoré národopis označuje ako kolektívnu tvorbu, generáciami nemenovaných spolutvorivých talentov posúvanú a brúsenú, kolektívnou vkusovou normou potom prijímanú, aktualizovanú.¹⁹

Viacero bádateľov vidí medzi folklórom a folklorizmom jasnú hranicu. Podľa J. Jančára nie je folklorizmus súčasť ľudovej tradičnej kultúry, pretože sa opiera o komunikačné princípy,

---

¹⁴ BOTÍK, Ján, ed. *Encyklopédia ľudovej kultúry Slovenska*. Bratislava: Veda, 1995. 1 zv., s. 141-141.

¹⁵ LEŠČÁK, Milan, SIROVÁTKA, Oldřich. *Folklór a folkloristika: (o ľudovej slovesnosti)*. Bratislava: Zmena, 1982, s. 145.

¹⁶ BAUSINGER, Hermann. „Folklorismus“ jako mezinárodní jev. *Národopisné aktuality*, 1970, 7(3-4), s. 217.

¹⁷ HOLÝ, Dušan, SIROVÁTKA, Oldřich. O folklóru a folklorismu. Terminologická rozprava na 14.

etnomuzikologickém seminári ve Strážnici konaném 19. -21. 11. 1984. *Národopisné aktuality*, 1985, 22(2), s. 79.

¹⁸ HLŮŠKOVÁ, Hana. Folklór a folklorizmus (K terminológii a koncepciám v aktuálnom diskurze). *Etnologické rozpravy*, 2005, 12(1), s. 17. MUŠINKOVÁ, Michaela. *Konstruovanie tradícií prostredníctvom činnosti folklórnych súborov*. Praha, 2015. Bakalárska práca. Univerzita Karlova v Praze. Filozofická fakulta. Vedoucí práce Petr JANEČEK, s. 15.

¹⁹ LEŠČÁK, Milan. *Folklór a scénický folklorizmus*. Bratislava: Národné osvetové centrum, 2007, s. 10.

vyberá si z ľudovej tradície určité prvky a javy, ktorým dáva nové funkcie.²⁰ Takéto striktné vymedzovanie folklorizmu (resp. fungovania javov, ktoré vychádzajú z ľudovej kultúry len v kontexte záujmovej činnosti) z tradičnej kultúry je v terénnej praxi často popierané.²¹ H. Bausinger sa vyjadruje, že „mnohé z toho, čo národopis registruje jako 'pravý' folklór, náleží ve skutečnosti do sféry folklorismu [...] Folklorismus je užitý národopis včerejška. Projevy lidových tradic jsou vytrženy ze své původní životní souvislosti a prezentovány v zcela jiném kontextu. Nepřispěl k tomu také národopis, který plnil muzea a jiné sbírky, aniž by se příliš tázal po specifických sociálních podmínkách a funkcích předmětů? Právě zmíněná kritéria folklorismu nelze vidět izolovaně.“²² O nejasnosti hranice medzi folklórom a folklorizmom píše aj D. Luther: „Ide o veľmi problematickú inštrukciu. Je mnoho príkladov, ktoré poukazujú na prenášanie kultúrnych javov z prostredia do prostredia, od tzv. prvotných nositeľov k iným, ktorí takéto javy predvádzajú a v žiadnom prípade by sme ich neklasifikovali ako javy folklorizmu. Napríklad zvyky, ktoré sú totožné vo viacerých obciach. Kto je a kto pôvodne bol ich nositeľom? Kto ich iba predvádza a 'z ktorej ruky'?“²³ Ako príklad autor uvádza kultúrne javy, ktoré sa v prvej existencii vyskytovali vo vyšších spoločenských vrstvách a následne boli prebraté ľudovými vrstvami do svojej kultúry: „Například polka či valčík, hraný a tancovaný na niekdajších dedinských zábavách, bol vtedy podľa inštrukcie v druhej existencii, vyskúmaný a spracovaný vo folklórnom súbore v tretej existencii a spätne prebraný do dedinskej folklórnej skupiny v štvrtej existencii. A po desaťročí následne zapísaný ako pôvodný, folklórnou skupinou oživený tanec – v prvej či piatej existencii? [...] Dôležité je, že v takýchto prípadoch chýba sociálne a kultúrne ukotvenie. Na prvý pohľad živé, hmatateľné javy strácajú v inom prostredí a čase svoje prirodzené významy a funkcie.“²⁴

Rozdiel medzi prvou a druhou existenciou si všíma aj nemecký etnomuzikológ W. Wiory, ktorý rozlišuje medzi bytím (Dasein) a životom (Leben). Vysvetľuje to na príklade ľudovej piesni. Vlastná ľudová pieseň má podľa neho prvotný život (Leben). Druhá, sekundárna existencia ľudovej piesne, už nie je „život“ piesne, ale jej „bytie“ (Dasein). Ale v určitých

---

²⁰ PAVLICOVÁ, Martina, UHLÍKOVÁ, Lucie. Folklórni soubory jako výrazný činitel etnokulturních procesů: úcta k tradici i naplňování sociálních a osobních potřeb. In: *Vývojové proměny etnokulturní tradice*. Brno: Etnologický ústav AV ČR, 2008, s. 33. Porov. JANČÁŘ, Josef. *Proměny studia lidové kultury a jejího využívání v České republice*, c. d., s. 66.

²¹ Ibid.

²² BAUSINGER, Hermann. „Folklorismus“ jako mezinárodní jev. *Národopisné aktuality*, 1970, 7(3-4), s. 217-222.

²³ LUTHER, Daniel. Hranice folklorizmu. In: *Etnologické rozpravy*, 2005, 12(1), s. 14.

²⁴ Ibid., s. 13-14.

prípadoch môže opäť nadobudnúť vlastnosti skutočného života.²⁵ Folklorizmus teda nie je posledné štádium, ale ďalej sa vyvíja rôznymi smermi. Pri akomkoľvek aspekte skúmania folklorizmu je potrebné zdôrazniť, že „*folklorizmus je možné sledovať a posudzovať iba ako zložku a súčasť celkového kultúrneho a spoločenského života v minulosti a súčasnosti.*“²⁶ Folklorizmus, čiže vedomá podpora a zachovanie tradičnej kultúry už nie je len fungovanie skutočnej folklórnej tradície, ale produkcia artefaktov do múzeí, pre zberateľov, či na predaj. Bez ohľadu na teoretické uchopenie vzťahu folklóru a folklorizmu, v aktuálnom fungovaní kultúry nestoja v opozícii, ale tvoria dynamický systém, a tak javy kultúry včlenené do procesov folklorizmu môžu folklórnu tradíciu revitalizovať či inovovať. Pre tento jav používame termín *folklorizácia folklorizmu*.²⁷ Podľa môjho názoru (pričom môj terénny výskum môj úsudok potvrdzuje) je striktné oddeľovanie folklóru a folklorizmu problematické. Súhlasím s pohľadom, že folklorizmus nie je posledné vývojové štádium folklóru, ale môže sa ďalej vyvíjať.

3. Vzťah folklóru a folklorizmu

Aj napriek tomu, že hranica medzi folklórom a folklorizmom je veľakrát nejasná, sú určité znaky, ktoré tieto dva javy odlišujú. Prejavy folklorizmu na rozdiel od tradičného folklóru preberajú prvky masovej kultúry. Masová kultúra sa však od tradičného folklóru výrazne líši ideologickým „polycentrizmom“, zvýšenou schopnosťou tematickej a estetickej internacionalizácie jej produktov a „sériovou výrobou“ vo forme identických kópií nepredstaviteľných pre ústne folklórne prejavy.²⁸ Tradičný folklór vyvoláva obvykle spätnú väzbu vnímateľov, ktorá prispieva k prípadnej variabilite, obsahuje možnosti improvizácie a je žánrovo synkretický.²⁹

Na rozdiel od performácie javov ľudovej tradície sa v prejavoch folklorizmu realizujú tieto zložky: najmarkantnejší znak folklorizmu je jeho semiotická funkčnosť, v štruktúre ktorej

---

²⁵ HOLÝ, Dušan, SIROVÁTKA, Oldřich. O folklóru a folklorizmu. Terminologická rozprava na 14. etnomuzikologickém seminári ve Strážnici konaném 19. -21. 11. 1984. *Národopisné aktuality*, 1985, 22(2), s. 80. MUŠINKOVÁ, Michaela. Konštruovanie tradícií prostredníctvom činnosti folklórnych súborov. *Studia Ethnologica Pragensia*, 2017, s. 119.

²⁶ SIROVÁTKA, Oldřich. Folklorismus v kulturním životě společnosti. In. *Národopisná revue*, 1992, 1, s. 13.
²⁷ HLŮŠKOVÁ, Hana. „Folklór“ či „folklove“? *Folklorizmus a jeho fenomény včera a dnes: zborník príspevkov z vedeckej konferencie konanej 23. 10. 2009 pri príležitosti 1. ročníka festivalu Bystrická folklórna haravara*. [online]. Banská Bystrica: Stredoslovenské múzeum – Múzeum ľudového tanca, 2009. [cit. 23.11.2017]. Dostupné z: <http://www.kreativnareklama.sk/referencie/stredoslovenske-muzeum.html>.

²⁸ NEKLUDOV, Sergej. Posle folklora. *Žyva ja staryna*, 1995, 1, s. 3.

²⁹ BENEŠ, Bohuslav. Některé teoretické problémy středoevropského folklorizmu. In: *Folklorizmus na prelome storočí. Zborník príspevkov z medzinárodného sympózia*. Bratislava: Prebudená pieseň, 2000, s. 40.

dominuje divadelnosť a predstavenie, spojené s príležitosťou iného než tradičného typu.³⁰ Druhou zložkou je redukcia funkčnej improvizácie i žánrovej synkretickosti, a dominantnosť estetickej emocionálnosti aj estetickej intencie iného typu než v tradícii.³¹ Synkretizmus je jedným zo základných atribútov folklórnych prejavov a predstavuje vzájomnú spätosť slovesných, hudobných, obradových, dramatických, výtvarných a i. výrazových prostriedkov v rámci jedného prejavu. Ide teda o prelínanie a spájanie viacerých výrazových a formálnych prostriedkov.³² Žánrová synkretickosť prejavov folklorizmu je kvalitatívne odlišná od žánrovej synkretickosti tradičného folklóru, ktorá je vyvážená a viazaná príslušnými stereotypmi, interpreti ktorých sú pamätníci a nimi vychovaní nástupcovia z nositeľského prostredia.³³ M. Leščák zároveň v súvislosti so synkretizmom v tradičnom folklóre uvádza, že v prípade folklorizmu vidíme dokonca pôsobenie odlišných funkcií, ktoré smerujú k izolácii jednotlivých folklórnych druhov – hudby, spevu, tanca, ktoré sú v súčasnej etape štylizácie najfrekvencovanejšie, a k zanedbávaniu napríklad slovesného prejavu, divadelného dramatického prvku ap.³⁴ Príklad popretia takého synkretizmu je možné pozorovať v reálnej praxi – pri činnosti folklórnych súborov. Už len samotné delenie jednotlivých telies a osobitný nácvik jednotlivých zložiek (hudobná, tanečná, spevácka) je vlastne porušovanie tohto základného princípu.³⁵

V tejto súvislosti je nutné spomenúť iný typ synkretizmu – spájanie a prelínanie funkcií folklórnych prejavov. Tie plnili vo svojom prirodzenom prostredí viaceré funkcie (obradovú, magickú, zábavnú, oddychovo-relaxačnú, psychohygienickú, funkciu rytmizovania a zefektívnenia určitej pracovnej činnosti, náboženskú, informatívnu a pod.). V súčasných výstupoch sa, pochopiteľne, akcentuje predovšetkým umelecká a estetická na úkor ostatných. Ich celostné poznanie, ako i poznanie čo možno najširšieho kontextu fungovania akýchkoľvek javov tradičnej kultúry, je základným východiskom a predpokladom čo najvernejšej

---

³⁰ BENEŠ, Bohuslav. Některé teoretické problémy středoevropského folklorizmu. In: *Folklorizmus na prelome storočí. Zborník príspevkov z medzinárodného sympózia*. Bratislava: Prebudená pieseň, 2000, s. 43.

³¹ Ibid. s. 44.

³² JÁGEROVÁ, Margita. K vybraným problémom speváckej praxe. In: *Hudobno-tanečný folklorizmus: problémy a ich riešenie. Zborník z vedeckej konferencie*. Nitra: Univerzita Konštantína Filozofa v Nitre, Filozofická fakulta, Katedra etnológie a folkloristiky, 2014, s. 40.

³³ BENEŠ, Bohuslav. Některé teoretické problémy středoevropského folklorizmu. In: *Folklorizmus na prelome storočí. Zborník príspevkov z medzinárodného sympózia*. Bratislava: Prebudená pieseň, 2000, s. 42.

³⁴ LEŠČÁK, Milan. *Folklór a scénický folklorizmus*. Bratislava: Národné osvetové centrum, 2007, s. 23.

³⁵ JÁGEROVÁ, Margita. K vybraným problémom speváckej praxe. In: *Hudobno-tanečný folklorizmus: problémy a ich riešenie. Zborník z vedeckej konferencie*. Nitra: Univerzita Konštantína Filozofa v Nitre, Filozofická fakulta, Katedra etnológie a folkloristiky, 2014, s. 40.

interpretácie v „nepôvodnom“ prostredí, napríklad na scéne.³⁶ Dôraz na estetizáciu folklórnych prejavov je dôsledkom vizuálneho dokumentovania – zdokumentovaný svet sa zdá byť podstatnejší ako skutočný svet.³⁷ V tradičnom folklóre je v semiotickom rade 'skutočnosť – tradícia – interpret – interpretačná situácia – skladba – repertoár – vnímateľ' súčasne obsiahnutá regionálna a mimoregionálna dobová funkčnosť v danom spoločenstve nositeľov a vnímateľov.³⁸ V prípade prejavov folklorizmu je v tomto semiotickom rade zdôraznený autor, interpret a skladba bez vnútornej väzby na interpretačnú situáciu, na repertoár a na vnímateľa; tradícia je použitá ako východisko k individuálnemu prejavu zo zmenenou funkciou.³⁹

S improvizáciou bezprostredne súvisí ďalší atribút folklóru – variantnosť. Je primárnym predpokladom jeho fungovania, pričom východiskom jej existencie je schopnosť improvizácie, potenciál a určitá autorita interpreta v danom kolektíve. Práve jeho existencia v invariantoch je jednou z podstatných odlišností folklórnej tvorby od umelej, autorskej.⁴⁰ Ďalším dôležitým momentom je znakovosť. Zatiaľ čo východiskom znakovosti tradičnej folklórnej kultúry je jej vedúca úloha pri vytváraní životného názoru nositeľov tradícií, východiskom znakovosti folklorizmu je výrazná spoluúčasť pri vytváraní názoru spoločnosti na tradície, a to prenesenými alebo štylizovanými prostriedkami jazykovej a divadelnej komunikácie.⁴¹ Nech berieme do úvahy ktorúkoľvek z mnohých definícií folklorizmu, zistíme, že charakterizuje skupinu javov, ktoré majú vzťah k ľudovej tradícii, no zároveň sa nikdy s nijakou sférou prirodzeného vývinu ľudovej kultúry nestotožňuje. Zhody existujú najčastejšie v oblastiach formy, no len zriedkakedy v oblasti funkcie skúmaných javov.⁴²

---

³⁶ JÁGEROVÁ, Margita. K vybraným problémom speváckej praxe. In: *Hudobno-tanečný folklorizmus: problémy a ich riešenie. Zborník z vedeckej konferencie*. Nitra: Univerzita Konštantína Filozofa v Nitre, Filozofická fakulta, Katedra etnológie a folkloristiky, 2014, s. 41.

³⁷ LEŇSKA-BAK, Katarzyna. *Zapraszamy na wesele. Weselne oracje i ceremonialne formuły*. Krakow: Wydawnictwo Uniwersytetu Jagiellońskiego, 1999, 76.

³⁸ BENEŠ, Bohuslav. Někteří teoretické problémy středoevropského folklorizmu. In: *Folklorizmus na prelome storočí. Zborník príspevkov z medzinárodného sympózia*. Bratislava: Prebudená pieseň, 2000, s. 40.

³⁹ *Ibid.*, s. 44.

⁴⁰ JÁGEROVÁ, Margita. K vybraným problémom speváckej praxe. In: *Hudobno-tanečný folklorizmus: problémy a ich riešenie. Zborník z vedeckej konferencie*. Nitra: Univerzita Konštantína Filozofa v Nitre, Filozofická fakulta, Katedra etnológie a folkloristiky, 2014, s. 42.

⁴¹ BENEŠ, Bohuslav. Někteří teoretické problémy středoevropského folklorizmu. In: *Folklorizmus na prelome storočí. Zborník príspevkov z medzinárodného sympózia*. Bratislava: Prebudená pieseň, 2000, s. 42.

⁴² LEŠČÁK, Milan. *Folklor a scénický folklorizmus*. Bratislava: Národné osvetové centrum, 2007, s. 23.

4. Novodobá folklórna tradícia

Folklorizmus ako jedna z možností súčasného životného štýlu (nech je už motivácia akákoľvek – od úcty k tradícii cez historické, politické, geografické, sociálne, estetické a poetické motivácie, záujmovú umeleckú činnosť, potreby prezentácie osobných interpretačných schopností a pod.) privádza súčasnú generáciu k potrebe reaktualizácie svojho osobného vzťahu k tradičnej ľudovej kultúre.⁴³ J. Tomeš, ktorý sa zaoberá výskumom ľudových obyčajov, konkrétne svadbou, si kladie otázku, či sa dá v súčasnej spoločnosti hovoriť o určitých obradoch a obyčajoch ako o sústave, keď sa obrad ako sústava úkonov vo svojom celku nedodržiava. Na otázku odpovedá kladne v prípade, že obrad prežíva v povedomí ľudí.⁴⁴ M. Kosová v nadväznosti na to konštatuje, že javy ľudovej kultúry pozorujeme síce synchronne, ale ich význam chápeme na základe vývoja v čase, teda diachronne, pričom proces ich štruktúrácie rozumieme ako proces historický; nedá sa však skúmať proces bez jeho vzťahu k systému a bez analýzy jeho prvkov a vzťahov medzi nimi. Autorka dospieva k záveru, že o obrad v každom čase a každej variante úzu uspokojuje zúčastnených, pokiaľ sú v ňom zachované zložky tvoriace normu, čo je právnosť, spoločenská reprezentácia a esteticko-emocionálny prežitok.⁴⁵

Takýto spôsob vzťahu k tradícii je nutné chápať súvislostiach konštruktivistického prístupu, v ktorom tradícia nie je nedotknuteľná danosť, niečo statické a nemenné, ale symbolický proces, ktorý zahŕňa jej kontinuálne znovuvytváranie.⁴⁶ Kľúčovou v tejto problematike je publikácia editovaná E. Hobsbawmom a T. Rangerom z roku 1983.⁴⁷ E. Hobsbawn v úvodnej štúdii operuje s termínom *vynájdená tradícia (invented tradition)*, ktorá síce odkazuje na svoj dávny pôvod, v skutočnosti je ale tento vzťah s minulosťou do značnej miery fiktívny. Takéto vynájdenie tradície je vlastne proces formalizácie a ritualizácie, ktorý je charakterizovaný

---

⁴³ HAMAR, Juraj, FILIPOVÁ, Lenka. Tradičné čepčenie v kontexte súčasnej svadby na Slovensku. *Národopisná revue*, 2014, 25(1), s. 32.

⁴⁴ PAVLICOVÁ, Martina. *Lidová kultura a její historicko-spoločenské reflexe (mikrosociální sondy)*. Brno: Ústav evropské etnologie, 2007, s. 91. Porov. TOMĚŠ, Josef. Společenská funkce lidových obřadů a její změny v životě současných generací. In: *Preměny lidových tradic v současnosti 1. Československo*. Bratislava: Veda, 1977, s. 126-138 .

⁴⁵ Ibid. Porov. KOSOVÁ, Mária. Nad pojmy tradícia – premeny – súčasnosť. *Preměny lidových tradic v současnosti 1. Československo*. Bratislava: Veda, 1977, s. 111.

⁴⁶ HANDLER, Richard, LINNEKIN, Jocelyn. *Tradition, Genuine or Spurious* [online]. [cit. 14. 7. 2015]. Dostupné z: http://www.jstor.org/stable/540610?seq=1#page_scan_tab_contents.

⁴⁷ HOBBSAWM, Eric, RANGER, Terence. *The Invention of Tradition*. Cambridge: University Press, 1983.

odvolávaním sa k minulosti alebo apeláciou k opakovaniu.⁴⁸ V súvislosti s novodobými tradíciami je dôležité spomenúť, že pre samotných aktérov nie je vôbec dôležité to, kedy daná tradícia v skutočnosti vznikla, ale ako je ľuďmi vnímaná. Tieto tradície dnes zastávajú významnú úlohu v spoločnosti a v mnohých funkciách nie sú zastúpené masovou kultúrou, čo podľa M. Toncovej súvisí nie len s estetickými a etickými hodnotami, ktoré sú stále v súvislosti s ľudovou kultúrou skúmané asi najviac, ale najmä s motiváciami vlastných nositeľov. Preto by sa súčasné výskumy mali zamerať na vnútorný svet týchto procesov a osvetlenie toho, čo podmieňovalo a podmieňuje vývoj takýchto tradícií v rôznych etapách.⁴⁹ Zároveň je oveľa dôležitejšie to, aký význam daného javu sa ďalej tradíciou prenáša v prípade, že dochádza k rekonštrukcii či obnove tradičných zvykov, ktoré sa pôvodne v danom prostredí nevyskytovali.⁵⁰

Ak sa pozrieme na reťazec folklórnej tradície v porovnaní s folklorizmom, okrem vyššie uvedených zmien je dôležitá aj nasledujúca. Zo súčasnými zmenami tradícií pod vplyvom viacerých faktorov sa menia aj ich nositelia. Folklor už nežije iba v prirodzenom prostredí, ale upravenou formou sa propaguje aj formou činnosti folklórnych súborov. B. Beneš vyslovil myšlienku, že práve folklórne zoskupenia sa stanú jedinými stálymi nositeľmi, udržiavateľmi a interpretmi prejavov ľudovej tradície. Tento jav by sme potom mohli označiť za jeden z kladných prejavov „revitalizácie“ folklóru.⁵¹ V rámci týchto procesov predstavujú folklórne súbory polohu, východiská ktorých by sa dala v prenesenom zmysle označiť termínom *folklove*, tak ako to použil macedónsky bádateľ E. Lafanovski v súvislosti so štúdiom ľudovej kultúry v súčasnosti vo východoeurópskych krajinách.⁵² Autor považuje *folklove* za termín, ktorým je možné sa vyhnúť negatívnym konotáciám, spojeným s termínmi folklorizmus či *fakelore*.⁵³

---

⁴⁸ HOBBSAWM, Eric. Introduction: Inventing Traditions. In.: *The Invention of Tradition*. Cambridge: University Press, 1983, s. 1-4.

⁴⁹ PAVLICOVÁ, Martina, TONCROVÁ, Marta. Úvodom. In: *Vývojové proměny etnokulturní tradice*. Brno: Etnologický ústav AV ČR, 2008, s. 7.

⁵⁰ PAVLICOVÁ, Martina. *Lidová kultura a její historicko-spoločenské reflexe (mikrosociální sondy)*. Brno: Ústav evropské etnologie, 2007, s. 90.

⁵¹ BENEŠ, Bohuslav. Někteří teoretické problémy středoevropského folklorizmu. In: *Folklorizmus na prelome storočí. Zborník príspevkov z medzinárodného sympózia*. Bratislava: Prebudená pieseň, 2000, s. 42.

⁵² PAVLICOVÁ, Martina, UHLÍKOVÁ, Lucie. Folklorní soubory jako výrazný činitel etnokulturních procesů: úcta k tradici i naplňování sociálních a osobních potřeb. In: *Vývojové proměny etnokulturní tradice*. Brno: Etnologický ústav AV ČR, 2008, s. 28.

⁵³ HLŮŠKOVÁ, Hana. „Folklor“ či „folklove“? *Folklorizmus a jeho fenomény včera a dnes: zborník príspevkov z vedeckej konferencie konanej 23. 10. 2009 pri príležitosti 1. ročníka festivalu Bystrická folklórna haravara*.

Ďalším základným znakom súčasného kultúrneho kontextu, ktorý má rozhodujúci vplyv na premeny, ktoré prebiehajú aj vo folklóre, sú elektronické médiá. Sú totiž neoddeliteľne spojené so situáciou, v ktorej sa realizovali alebo ktorá ich vyvolala. V tradičnom folklóre je situácia charakterizovaná časopriestorovou jednotou nositeľa folklóru (narátora a poslucháča, ktorých roly sú zameniteľné). Súčasnú situáciu, v ktorých fungujú folklórne prejavy, sa líšia od tradičných tým, že ich špecifickosť určujú elektronické médiá. Tie neovplyvujú iba na vznik nových interakcií spájajúcich ľudí s médiami, ale určujú tiež smer interakcií medzi ľuďmi. Predstavujú tak výraznú folklórnotvornú funkciu, v rámci čoho vzniká súčasná folklórnotvorná situácia zo vzťahu média (televízia, internet, rozhlas) a ľudí, ktorí dané médium sledujú/počúvajú.⁵⁴

[online]. Banská Bystrica: Stredoslovenské múzeum – Múzeum ľudového tanca, 2009. [cit. 23.11.2017]. Dostupné z: <http://www.kreativnareklama.sk/referencie/stredoslovenske-muzeum.html>.

⁵⁴ HAJDUK-NIJAKOWSKA, Janina. Miesto folkloristiky vo výskume súčasnej kultúry. *Slovenský národopis*, 2009, 57(2), s. 152.

Metodológia

1. Terénny výskum

Témou diplomovej práce je fenomén svadobného čepčenia „na mieru“. Všímam si obraz jednej súčasnej folklórnej tradície, ktorá je určitým spôsobom ukotvená na väzbách s minulosťou, ale zároveň v nej dochádza k určitým významovým posunom, čím samotný akt nadobúda iný rozmer. Práca si kladie za cieľ zmapovať súčasnú situáciu a podobu ľudovej tradície a jej role v spôsobe života spoločnosti, s prihliadnutím na vplyv nových faktorov pôsobiacich vo sfére kultúrnej, ekonomickej a vôbec spoločenskej.⁵⁵ Hlavnou úlohou nie je iba zachytiť samotné dáta, ale taktiež ich kontext, teda stav a spôsob, akým tieto javy existujú a fungujú, a aký majú zmysel i význam pre ich nositeľov.

Je dôležité spomenúť pozíciu výskumníka v teréne. Som aktívna členka folklórneho hnutia (doteraz som pôsobila v niekoľkých folklórnych súboroch) a v súčasnosti som členkou skupiny, ktorá sa venuje svadobnému čepčeniu, čo znamená, že sa takýchto čepčení zúčastňujem a často sa venujem ich organizácii aj komunikácii s nevestami. Preto sa v danej problematike považujem za insidera.⁵⁶ Aj napriek tomu, že si uvedomujem úskalía takejto pozície bádateľa v teréne, snažila som sa byť čo najviac objektívna a využiť to vo svoj prospech. Okrem toho, že som mala jednoduchší prístup do terénu, vedela som sa lepšie stotožniť s pozíciou členov skupín, ktorí organizujú čepčenie⁵⁷, keďže sa veľakrát v praxi stretávam s podobne problematickými situáciami, na ktoré som sa počas výskumu pýtala mojich respondentov. Z tohto dôvodu nebolo cieľom mojej práce hodnotiť túto aktivitu z pohľadu rozšírenosti alebo kvality výkonov, ale zdokumentovať tento fenomén a na rôznych úrovniach ho zanalyzovať.

Kľúčový zdroj informácií pre napísanie práce boli etnografické dáta získané vlastným terénnym výskumom. Jednalo sa o kvalitatívny výskum základného typu⁵⁸, ktorý prebiehal v jeseni 2017 roku na východnom Slovensku⁵⁹. Regionálne ohraničenie výskumu malo pragmatické dôvody (dostupnosť terénu), ale práca si tým nekladie za cieľ plošné zhodnotenie

---

⁵⁵ PAVLICOVÁ, Martina, TONCROVÁ, Marta. Úvodom. In: *Vývojové proměny etnokulturní tradice*. Brno: Etnologický ústav AV ČR, 2008, s. 8.

⁵⁶ BUDILOVÁ, Lenka. Etnografie a terénní výzkum. In: *Kapitoly z kvalitativního výzkumu*. Plzeň: Západočeská univerzita, 2015, s. 18.

⁵⁷ Ďalej v práci používam pracovný názov *čepčiari*.

⁵⁸ JANEČEK, Petr. Etnografický výzkum. In: *Úvod do etnologického výzkumu*. Brno: Masarykova univerzita, 2014, s. 47.

⁵⁹ Rozumej etnografické regióny Abov, Spiš, Šariš a Zemplín.

stavu v tomto regióne. Mojou snahou bolo získať čo najviac informácií o danom fenoméne a následnou analýzou popísať tento fenomén ako taký – princípy, podľa akých funguje a miesto, aké má v súčasnej spoločnosti. Sústredila som sa na dva typy aktérov – na tých, ktorí si takúto službu objednávajú a na tých, ktorí ju vykonávajú. Podľa toho som volila aj metodologické postupy.

Počas výskumu som sa v rámci etiky výskumu riadila osobnými morálnymi princípmi, ale zároveň som dodržiavala bežne používané etické štandardy v súlade s *Etickým kódexom ČSN*⁶⁰. Subjektom výskumu som môj zámer riadne vysvetlila a oboznámila ich, s akým cieľom dané dáta zbieram. Pred samotnou realizáciou som od nich získala tzv. *informovaný súhlas* zaznamenávať rozhovor a následne získané informácie použiť pre účely diplomovej práce.⁶¹ V rámci snahy zachovať anonymitu, som subjektom citovaným v texte zmenila mená.

1. 1. Metódy a techniky výskumu

Počas výskumu som sa sústredila na získanie priamych aj nepriamych prameňov. Priamymi prameňmi boli výpovede respondentov a informátorov, ktoré som nadobudla dvoma spôsobmi. Primárne sa jednalo sa o pološtruktúrované individuálne rozhovory.⁶² Rozhovory boli kvalitatívne ladené, to znamená, že sa okrem iného kládol dôraz aj na respondentov, a to aj za cenu pružného situačného odchýlenia sa od zoznamu a poradia dopredu pripravených otázok.⁶³ Jednalo sa o obcejšie typy otázok a vyžadované boli detailné, dlhé a významovo bohaté výpovede. Dôležitá bola mienka a názory respondentov, čím bolo možné zistiť, čo opýtaní považujú za významné. Vzhľadom na časovú vyťaženosť niektorých respondentov som zvolila formu zaslať otázky aj v elektronickej podobe, pričom prípadné doplňujúce informácie som následne získavala elektronicou komunikáciou pomocou emailov alebo sociálnej siete Facebook.

Mojimi respondentmi boli ľudia, ktorých sa svadobné čepčenie nejakým spôsobom týka. Na jednej strane to boli členovia folklórnych skupín, ktorí sa tejto aktivite venujú, na strane

---

⁶⁰ *Etický kódex České národopisné společnosti* [online]. Plzeň, 2014. [cit. 29.12.2017]. Dostupné z: <http://www.narodopisnaspolcnost.cz/index.php/o-nas/eticky-kodex-cns>.

⁶¹ BUDILOVÁ, Lenka. Etnografie a terénní výzkum. In: *Kapitoly z kvalitativního výzkumu*. Plzeň: Západočeská univerzita, 2015, 17.

⁶² JANEČEK, Petr. Etnografický výzkum. In: *Úvod do etnologického výzkumu*. Brno: Masarykova univerzita, 2014, s. 85.

⁶³ *Ibid.*, s. 82.

druhej to boli nevesty, ktorí si takúto službu objednávajú.⁶⁴ V súvislosti s dvoma typmi respondentov som mala pripravené dva druhy dotazníkov. V prípade čepčiarov ma zaujímala ich osobná motivácia venovať sa tejto činnosti a zároveň to, ako daná činnosť funguje. U neviest som sa snažila zistiť, aká je motivácia objednať si čepčenie na svadbu, aké sú predstavy o súčasných svadbách, aké miesto majú folklórne tradície v súčasnom spoločenstve a pod. Respondentov som vyberala metodikou snehovej gule (snowball) fungujúcou na princípe, kedy je na začiatku do výskumu zahrnutá jedna alebo viac osôb, na ktoré má výskumník prvotne kontakt. Ďalšie osoby sú do skúmaného vzorku vybrané na základe ich odporúčenia, respektíve sprostredkovania kontaktu.⁶⁵ Pre spresnenie uvádzam, že v prípade čepčiarov som sa obmedzovala na ľudí, ktorí pôsobia na východnom Slovensku; v prípade neviest boli podmienky nasledovné: respondentka mala byť z východného Slovenska, na svadbe ju musel začepčiť folklórny súbor a dátum svadby nemal byť starší než dva roky.

V priebehu výskumu som celkovo oslovila 54 osôb (20 čepčiarov, 33 neviest a 1 majiteľku svadobnej agentúry). Z celkového počtu sa mi nakoniec ozvalo 39 osôb (16 čepčiarov, 22 neviest a 1 majiteľka svadobnej agentúry). S 19 osobami (15 čepčiarov, 3 nevesty a 1 majiteľka svadobnej agentúry) som robila rozhovory a 20 osôb (1 čepčiar a 19 neviest) vyplnilo elektronické dotazníky.⁶⁶

Informácie získané od respondentov som dopĺňala nepriamymi prameňmi, a síce audiovizuálnymi záznamami zo svadobných čepčení. Pracovala som so záznamami, ktoré mi poskytli respondenti, ale aj s videami verejne dostupnými na internete. Týmito materiálmi som dopĺňala celkový obraz o tejto aktivite. Dáta získané z výskumu som analyzovala dvoma spôsobmi. V prípade analýzy dotazníkov, prepisov rozhovorov, webových stránok a fór, ktoré sa tejto problematiky týkali, som uplatnila *obsahovú analýzu*.⁶⁷ Zároveň bol dôležitou súčasťou analýzy a interpretácie diachrónny komparatívny prístup, čo znamená, že súčasný stav som porovnávala so stavom tohto aktu v minulosti, zachyteného bádateľmi v literatúre. Z tohto dôvodu sa v praktickej časti práce venujem taktiež analýze tradičného svadobného obradu.

---

⁶⁴ Domnievam sa, že práve nevesty sú najviac zaangažované a sú hlavnými organizátormi svojho svadobného dňa, preto som zvolila za respondentov práve ich.

⁶⁵ TOUŠEK, Laco. Vybrané aspekty metodologie aplikované antropologie. In: *Vybrané kapitoly z aplikované sociální antropologie*. Plzeň: Západočeská univerzita, 2012, s. 58-59.

⁶⁶ V Prílohe 1 dodávam ukážku osnovy rozhovoru s čepčiarimi, v Prílohe 2 dodávam ukážku osnovy rozhovoru s nevestami.

⁶⁷ BUDILOVÁ, Lenka. Etnografie a terénní výzkum. In: *Kapitoly z kvalitativního výzkumu*. Plzeň: Západočeská univerzita, 2015, 15.

Praktická časť

1. Zhrnutie doterajšieho výskumu problematiky

Svadba patrí k zložkám tradičnej ľudovej kultúry, ktoré sa považujú za atraktívne. Zrejme preto bola, a stále, je v popredí záujmu zberateľov a predmetom vedeckého štúdia. Výsledkom toho je veľké množstvo publikovaných opisov svadiieb, ktoré sú uložené, či už vo fondoch vedeckých inštitúcií a archívoch alebo sú súčasťou vlastivedných monografií obcí, či regiónov. Prvé samostatné publikácie o svadbe sa objavujú v 19. storočí. Jedná sa napríklad o prácu P. Michálka *Způsob pítání a oddávání nevěst*⁶⁸, či *Slovenská svadba alebo spôsob pýtania a oddávania mladej nevesty pri vere a svadobnom veselí*⁶⁹. Za prvú vedecko-odbornú prácu sa považuje *Slovenská svadba* K. Chorváta⁷⁰. Klasické dielo so svadobnou tematikou slovanského areálu je práca J. Komorovského *Tradičná svadba u Slovanov*⁷¹, ktorá sa okrem širokého porovnávacieho materiálu zaoberá aj jeho interpretáciou.⁷² Spomínané publikácie sa venujú problematike tradičnej svadby.

Súčasný vývoj a početnosť rôznych etnokultúrnych javov, ktoré sa vyskytujú a vznikajú aj dnes, mnoho desaťročí po uzatvorení tradičného spôsobu života, s ktorým primárne súviseli, nabáda k novým otázkam, ktoré sa dajú zodpovedať iba súčasnými výskumami, ale zároveň opätovným návratom k minulosti.⁷³ V súvislosti s tým je potrebné spomenúť niekoľko prác, ktoré sa takýmto novodobým témam venujú, a síce článok J. Hamara a L. Filipovej s názvom *Tradičné čepčenie v kontexte súčasnej svadby na Slovensku*.⁷⁴ Iné práce, ktoré by sa venovali fenoménu súčasného svadobného čepčenia mi nie sú známe. Za zmienku ďalej stoja viac teoreticky ladené práce, ktoré sa zaoberajú súčasnými etnokultúrnymi procesmi vo všeobecnosti, napríklad článok K. Jakubíkovej *Obradové štúdiá. Vývin uplatňovania*

---

⁶⁸ MICHALEK, Peter. *Způsob pítání a oddávání nevěst*. Budín, 1815.

⁶⁹ TIMKO, Anton. *Slovenská svadba alebo spôsob pýtania a oddávania mladej nevesty pri vere a svadobnom veselí. S pripojenými svadobnými piesňami*. Banská Bystrica, 1868.

⁷⁰ CHORVÁT, Krištof. *Slovenská svadba. Slovenské pohľady*, 1875, XV, s. 518-528, 577-594, 652-71; 1896, XVI, s. 39-46, 13-25.

⁷¹ KOMOROVSKÝ, Ján. *Tradičná svadba u Slovanov*. Bratislava: Univerzita Komenského, 1976.

⁷² JAKUBÍKOVÁ, Kornélia. *Slovenská svadba*. In: *Slovenské svadby. Pramene k tradičnej duchovnej kultúre Slovenska*. Bratislava: Prebudená pieseň, 1996, s. 8.

⁷³ PAVLICOVÁ, Martina, TONCROVÁ, Marta. Úvodom. In: *Vývojové proměny etnokulturní tradice*. Brno: Etnologický ústav AV ČR, 2008, s. 7.

⁷⁴ HAMAR, Juraj, FILIPOVÁ, Lenka. *Tradičné čepčenie v kontexte súčasnej svadby na Slovensku*. *Národopisná revue*, 2014, 25(1), s. 31-39.

prístupov a súčasný stav⁷⁵ alebo zborník štúdií *Vývojové proměny etnokulturné tradice*⁷⁶. Prínosným počínom je rovnako dvojzväzková edícia M. Leščáka *Pramene k obyčajovej tradícii a sviatkovaniu na Slovensku na konci 20. storočia*⁷⁷, ktorá dokumentuje súčasný stav ľudových zvykov na súčasnom Slovensku.

2. Svadba

V *Encyklopédii ľudovej kultúry Slovenska* je svadba definovaná ako „historicky vyvinutý systém obradov a zvykov sprevádzajúcich uzavretie manželstva, čím sa spoločensky, resp. sakrálné potvrdila jeho právoplatnosť. [...] Odrazili sa v nej aj špecifické historické danosti spoločenstva – socioekonomické podmienky, etnokulturné procesy, náboženské predstavy a liturgia, právne a morálne normy, etika a iné zložky duchovného i materiálneho života a kultúry.“⁷⁸ Svadba patrí do skupiny rodinných obyčajov a svojim významom medzi tzv. obrady prechodu. Koncepciu prechodových rituálov (rites de passage) formuloval v roku 1909 A. van Gennep.⁷⁹ Podľa neho sa život človeka skladá z určitých etáp (napríklad narodenie, dospievanie, svadba, smrť a podobne). Prechod z jednej životnej etapy do druhej je sprevádzaný určitými obradmi, ktorých základom je univerzálna schéma pozostávajúca z troch fáz: preliminálnej (odlúčenie), liminálnej (pomedzie), postliminálnej (prijatie).⁸⁰ Svadobné rituály obsahujú definitívne prijatie do nového prostredia a rituály individuálneho spojenia, prostredníctvom ktorých prechádza jedinec z jedného životného celku do druhého, a síce z detstva do dospelosti. Podoba týchto rituálov je medzikultúrne odlišná, ale vždy majú za cieľ prijatie nového člena do spoločnosti.⁸¹

Uzatvorenie manželstva súvisí so zmenou rodinného a sociálneho stavu. V prvom rade ide o pretrhnutie doterajších väzieb a vylúčenie z nich. Nevesta prestáva byť členkou dievockej skupiny, ženích – mládeneckej. Nevesta navyše odchádza zo svojej rodiny a stáva sa členkou

---

⁷⁵ JAKUBÍKOVÁ, Kornélia. Obradové štúdiá. Vývin uplatňovaných prístupov a súčasný stav. In: *Když výzkum, tak kvalitativní. Serpentinami bádání v terénu*. Brno: Masarykova univerzita, 2013, s. 48-61.

⁷⁶ TONCROVÁ, Marta, ed. *Vývojové proměny etnokulturní tradice*. Brno: Etnologický ústav AV ČR, 2008.

⁷⁷ LEŠČÁK, Milan, ed. *Pramene k obyčajovej tradícii a sviatkovaniu na Slovensku na konci 20. storočia (1)*. Bratislava: Prebudená pieseň, 2005 a LEŠČÁK, Milan, ed. *Pramene k obyčajovej tradícii a sviatkovaniu na Slovensku na konci 20. storočia (2)*. Bratislava: Prebudená pieseň, 2006.

⁷⁸ BOTÍK, Ján, ed. *Encyklopédia ľudovej kultúry Slovenska*. Bratislava: Veda, 1995. 2 zv., 212. Porov. BROUČEK, Stanislav, JEŘÁBEK, Richard, ed. *Lidová kultura: národopisná encyklopedie Čech, Moravy a Slezska*. Praha: Etnologický ústav Akademie věd České republiky v Praze a Ústav evropské etnologie Filozofické fakulty Masarykovy univerzity v Brně: Mladá fronta, 2007. 3 zv., s. 995.

⁷⁹ Ibid., 1 zv., 423.

⁸⁰ VAN GENNEP, Arnold. *Přechodové rituály: systematické studium rituálů*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 1997, s. 19.

⁸¹ Ibid., s. 111.

inej.⁸² Svadba zároveň znamená zblíženie dvoch doteraz cudzích rodín na úroveň takmer rodinného príbuzenstva, čo im v každodennom živote ukladá povinnosť pomáhať si.⁸³ Obaja novomanželia vytvárajú novú rodinu a sú prijímaní medzi dospelých členov spoločenstva. Každá zo zmien je manifestovaná určitým obradom. Vystúpenie z mládežníckej skupiny potvrdzuje dievocká a mládenecká rozlúčka v predvečer svadby; odchod nevesty z rodného domu symbolizuje odobierka od rodičov; zmenu dievčaťa na vydatú ženu potvrdzuje obrad skladania venca a čepčenie. Keďže sa zmena rodinného a sociálneho stavu týka predovšetkým nevesty, väčšina obradov potvrdzujúca tieto zmeny sa týka práve jej.⁸⁴ Svadba však nie je záležitosť výlučne úzkeho rodinného kruhu, ale koná sa za účasti širokého príbuzenstva a lokálneho spoločenstva. V súvislosti s tým nemá byť celý obrad iba podľa predstáv mladomanželov, ale musí podliehať normám a očakávaniam celého spoločenstva s ohľadom na postavenie rodiny, ktorá si tým zároveň upevňuje svoju prestíž.⁸⁵

Výskum svadby a svadobných obradov nie je výlučnou záležitosťou etnológie. Zaujímajú sa o ňu aj odbory ako kultúrna antropológia, sociológia, právna história, kultúrne dejiny. Viacerí bádatelia vnímajú svadbu s tradičnými prvkami ako predstavenie ľudového divadla. Do ľudovej hry ju zaradil už Č. Zíbrt, ktorý vydal prácu *Staročeská svatba s podtitulom Národopisná scéna o 10 oddíloch*.⁸⁶ Svadobný obrad treba skúmať komplexne. Je to súhrn obradových dejov, monológov, dialógov a polyológov, taktiež choreografických elementov – chorovodov, tancov a hier, sprevádzaných piesňami a hudbou. Je to dlhotrvajúci slávnostný ceremoniál, ktorý sa skladá z mnohých scén a výstupov.⁸⁷

Pre svadobný obrad je charakteristická polyfunkčnosť. Keďže mnohé pôvodné funkcie, napríklad magická a náboženská, prežívajú v pasívnej pamäti ľudí, často v nich už nevidíme racionalitu. Mnohé funkcie – sociálna, ekonomická, združovacia, integrujúca – sú však

---

⁸² FEGLOVÁ, Viera, JAKUBÍKOVÁ, Kornélia. Rodinné obyčaje. In: *Slovensko. Európske kontexty ľudovej kultúry*. Bratislava: Veda, 2000, s. 219.

⁸³ NÁDASKÁ, Katarína. *Čím žila slovenská rodina. Rodinné tradície a slávnosti v našej ľudovej kultúre*. Bratislava: Fortuna Libri, 2014, s. 115.

⁸⁴ JAKUBÍKOVÁ, Kornélia. Slovenská svadba. In: *Slovenské svadby. Pramene k tradičnej duchovnej kultúre Slovenska*. Bratislava: Prebudená pieseň, 1996, s. 19

⁸⁵ NÁDASKÁ, Katarína. *Čím žila slovenská rodina. Rodinné tradície a slávnosti v našej ľudovej kultúre*. Bratislava: Fortuna Libri, 2014, s. 113.

⁸⁶ ZÍBRT, Čeněk. *Staročeská svatba. Národopisná scéna o 10 oddíloch: obrazy svatebních obyčejů... na podkladě původního Vavákova rukopisu r. 1765*. Praha: Besední pořady, 1929.

⁸⁷ LANOVYK, Marjana, LANOVYK, Zorjana. *Ukrajins'ka usna narodna tvorčist'. Navčal'nyj posibnyk*. Kyjiv: Znanňa – Pres, 2006, s. 197.

aktuálne aj dnes. Prevyšuje však zábavná, estetická, emocionálna, reprezentatívna funkcia.⁸⁸ Svadbe, tak ako aj iným rodinným obradom, sa pripisuje synkretická a syntetická povaha.⁸⁹ Obradné úkony sú dopĺňované svadobnými piesňami, tancami, veršami a vinšmi, hrami a dramatickými výstupmi.⁹⁰ Napríklad piesne dávajú zmysel len s obradmi a naopak. V opačnom prípade sa stráca sémantická povaha.⁹¹ Často býva pôvodný význam mnohých tradičných javov zastretý.⁹²

2. 1. Tradičná slovenská svadba

Na vývin svadobných obyčajov pôsobil okrem rôznych svetských a cirkevných inštitúcií, jednotlivcov (napríklad farári, učitelia ako miestni tvorcovia svadobných rečí a vinšov) aj faktory hospodárske, sociálne, kultúrne aj ideologické.⁹³ Vzniklo tak komplikované navrstvenie javov rôzneho pôvodu, ktoré majú popri rovnakom základe také množstvo rôznych foriem, že vlastne neexistuje jeden typ slovenskej svadby ale jej lokálne a regionálne varianty.⁹⁴ Štruktúra základných zložiek by sa však mala zhodovať v celom slovanskom svete.⁹⁵ Na Slovensku bola táto zhodná základná štruktúra, usporiadanosť a časová následnosť dodržiavaná ešte v prvej polovici 20. storočia.⁹⁶

Chronologicky sa tradičná svadba na Slovensku rozdeľuje do troch fáz, a síce predsvadobnej, svadobnej a posvadobnej. V prvej fáze sa stretávame s predbežným zisťovaním súhlasu so svadbou (priezvedy, pytačky), potvrdením dohody o svadbe (zásnuby), oboznamovaním verejnosti o plánovanej svadbe (ohlášky), pozývaním hostí, dievockou i mládeneckou rozlúčkou a s praktickými prípravnými prácami. Do druhej fázy patrí odlúčenie snúbencov od

---

⁸⁸ SIROVÁTKA, Oldřich. Otázky výzkumu svatebních obyčejů. In: *Svatební obřad: současný stav a proměny*. Brno: Blok, 1983, s. 26.

⁸⁹ MUŠINKOVÁ, Michaela. *Konštruovanie tradícií prostredníctvom činnosti folklórnych súborov*. Praha, 2015. Bakalárska práca. Univerzita Karlova v Praze. Filozofická fakulta. Vedoucí práce Petr JANEČEK, s. 23-24.

⁹⁰ FEGLOVÁ, Viera, JAKUBÍKOVÁ, Kornélia. Rodinné obyčaje. In: *Slovensko. Európske kontexty ľudovej kultúry*. Bratislava: Veda, 2000, s. 220.

⁹¹ BENEŠ, Bohuslav. Divadelní prvky svatebního obřadu. In: *Svatební obřad: současný stav a proměny*. Brno: Blok, 1983, s. 45.

⁹² MUŠINKOVÁ, Michaela. *Konštruovanie tradícií prostredníctvom činnosti folklórnych súborov*. Praha, 2015. Bakalárska práca. Univerzita Karlova v Praze. Filozofická fakulta. Vedoucí práce Petr JANEČEK, s. 24.

⁹³ JAKUBÍKOVÁ, Kornélia. Slovenská svadba. In: *Slovenské svadby. Pramene k tradičnej duchovnej kultúre Slovenska*. Bratislava: Prebudená pieseň, 1996, s. 10.

⁹⁴ BOTÍK, Ján, ed. *Encyklopédia ľudovej kultúry Slovenska*. Bratislava: Veda, 1995. 2 zv. 212.

⁹⁵ JAKUBÍKOVÁ, Kornélia. Slovenská svadba. In: *Slovenské svadby. Pramene k tradičnej duchovnej kultúre Slovenska*. Bratislava: Prebudená pieseň, 1996, s. 10.

⁹⁶ FEGLOVÁ, Viera, JAKUBÍKOVÁ, Kornélia. Rodinné obyčaje. In: *Slovensko. Európske kontexty ľudovej kultúry*. Bratislava: Veda, 2000, s. 220.

ich rodín, sobáš a svadobná hostina. Posledná fáza sa vyznačuje rôznymi posvadobnými hostinami a hrami, ale aj obradnou očístou aktérov tohto obradu.⁹⁷

2. 1. 1. Čepčenie ako vyvrcholenie svadobného obradu

Do druhej etapy patrí obrad skladania venca a začepčenie nevesty. Formálne ide o zmenu pokrývky hlavy nevesty a tento akt je považovaný za vyvrcholenie tradičného svadobného obradu. Táto časť svadby je v mojej práci kľúčová, preto sa jej na tomto mieste budem venovať podrobnejšie. Prv, než budem písať o tomto obrade v súčasnosti, načrtnem jeho historické pozadie, formy a priebeh v rôznych slovenských lokalitách spolu s ukázkami textov obradných piesní a svadobných rečí.

Čepčeniu a obradmi s ním spojenými sa v tradičnej ľudovej kultúre prikladala vážnosť, pretože znamenal prechod dievčaťa na ženu. Zmena stavu je viditeľná aj oblečením ženy, predovšetkým pokrytím jej hlavy. Väčšina regiónov Slovenska umožňuje slobodným dievkam chodiť bez šatky, s vlasmi zapletenými do vrkoča, do ktorých si zapletajú stuhy. Počas sviatočných dní nosia na hlave partu. Význam party, prípadne venca, je odvodený od symboliky tejto pokrývky hlavy ako znaku panenstva a slobody nevesty. Rozlúčku so slobodou potvrdzuje obradný tanec, ktorý sa odohráva pred skladaním venca – tzv. *úvodenie*, vyvádžanie venca za sprievodu piesne *Parta, moja parta*⁹⁸.

Tomuto obradu v niektorých slovanských krajoch v minulosti predchádzal obrad rozpletín a postrižín. Prvý spočíval v tom, že sa vrkoč nevesty odťal alebo odstrihol (napríklad v Zločove na Ukrajine alebo na poľskom Chełmsku), pri druhom sa neveste čiastočne podstrihli alebo opálili vlasy (napríklad v Bielorusku). Podľa J. Komorovského mali oba obrady rovnaký význam. Autor súhlasí s názorom, ktorý pokladá rozpletiny za oslabenie dávneho obyčaja postrižín: „*Odtínanie vrkoča sa časom zredukovalo na jeho rozpletenie, čo sa v oboch prípadoch spájalo v obrade 'vykupovania vrkoča'*“.⁹⁹ Všetky tieto úkony patria k úlohám družbu, o čom sa predpokladá, že je pozostatkom jeho dávneho práva na prvú noc s nevestou.¹⁰⁰ Atribútom družbu na snímanie venca z hlavy môže byť v závislosti od lokálnej

⁹⁷ Ibid., s. 220-226.

⁹⁸ FEGLOVÁ, Viera, JAKUBÍKOVÁ, Kornélia. Rodinné obyčaje. In: *Slovensko. Európske kontexty ľudovej kultúry*. Bratislava: Veda, 2000, s. 222.

⁹⁹ KOMOROVSKÝ, Ján. *Tradičná svadba u Slovanov*. Bratislava: Univerzita Komenského, 1976, s. 249.

¹⁰⁰ JAKUBÍKOVÁ, Kornélia. Slovenská svadba. In: *Slovenské svadby. Pramene k tradičnej duchovnej kultúre Slovenska*. Bratislava: Prebudená pieseň, 1996, s. 13.

tradície vidlička (Štrba, región Horný Liptov¹⁰¹), nôž (Heľpa, región Horehronie¹⁰²), kosa (Brutovce, región Stredný Spiš¹⁰³) a iné. Podstatou tohto aktu je vykúpiť veniec od nevesty, či už formou hádaniek alebo nejakých úloh. Na Slovensku je rozšírený zvyk, že sa má družba trikrát pýtať nevesty: „Dovolíš vienok z hlávky sňať, alebo hlávku sťať?“ Nevesta spravidla dvakrát odmieta a po tretíkrát súhlasí, prípadne môže pred definitívnym súhlasom dať družbovi nejakú úlohu. Po splnení podmienok v niektorých lokalitách môže namiesto družbu snímať vienok družička alebo vydatá žena. V niektorých lokalitách býva zvykom, že sa zložený veniec zapichuje do hrady v izbe.¹⁰⁴

Vo Dvorníkoch (región Dolné Považie) prebieha obrad vyvádzania venca nasledujúcim spôsobom: po večeri položia družičky neveste a ženíchovi na hlavu malý rozmarínový venček, ktorý mali mladomanželia v kostole pri prísaha a spievajú:

Dole, dole môj venček zelený, nebudeš viac na mej hlave nosený [...]

Potom nasleduje vyvádzanie. Najstarší družba príde zo sviecou v ruke a po úvode v biblickom duchu sa pýta:

A teraz povedzte vy mi, páni starší, či je slobodno nášmu mladoženíchovi zelený vienok z hlávky vziať?

Starší dovoľia a ženích odchádza. Družba odíde tiež, po chvíli sa vracia s troma sviečkami aj s ručníkom a pokračuje:

[...] Čože je človekovi osamote prebývať, odkiaľ by sme mu mohli pomocnicu dať. Dáme mu je z temena hlavy jeho? To by bola nad neho.

Následne podáva ručník staršej družičke a vyvádza ju von. Družba sa vráti a družba sa pýta druhýkrát:

[...] Odkiaľ by sme mu mohli pomocnicu dať? Dáme mu je z prostried údov jeho? To by bola prostrednica srdca jeho.

---

¹⁰¹ ŠVORC, Peter. *Štrbská svadba*. Prešov: Universum, 1996, s. 118.

¹⁰² LEŠČÁK, Milan. *Slovenské svadby. Pramene k tradičnej duchovnej kultúre Slovenska*. Bratislava, 1996, s.100.

¹⁰³ *Ibid.*, s. 41.

¹⁰⁴ MAJLING, Vojtech. *Ta dala mamka, ta dala dcérku: slovenská svadba vo zvykoch a obyčajoch*. Brno: Computer Press, 2009, s. 130.

Vtedy družba vyvedie mladšiu družičku a pokračuje:

[...] dáme mu ju z boku ľavého rebra, to bude manželka verná. [...] Povedzte vy mne teraz, páni starší, či je slobodno našej mladej neveste zelený vienok z hlávky vziať?

Tu sa do hry zapája staršia svatka-široká, ktorá s družbom vyjednáva cenu za vienok, a starí svati, ktorí mu dávajú hádanky. Ak družba splní všetky podmienky, vyvedie nevestu a nasleduje čepčenie.¹⁰⁵

Vyvádzanie v Štrbe prebieha takto: medzi svadobčanov prichádzajú ženy poobliekané do čierneho kroja so sviečkami v rukách. Čierna farba symbolizuje rozlúčku so slobodou. Vážny, pomalý krok žien a horiace sviečky túto atmosféru len umocňujú. Ženy berú nevestu dievčatám z kruhu a tancujú s ňou chorovod. V Smižanoch na Spiši robia dievčatá pred polnocou polkruh a so spevom aj hudbou vykrúcajú mladuchu. Tá sa v tanci s príslušnými textami piesní lúči so sestrami, bratmi, švagrínami, kamarátmi. Kým jedni spievajú, mladucha a jej blízki plačú, až kým ženy nepochytia mladuchu do predčepcového tanca, na konci ktorého za kikiríkania svadobčanov unášajú nevestu z tanečnej miestnosti k svokre na *čepčeňe*. Mládenci im pri tom prekážajú. V dome svokry ju posadia k stolu, na stoličku jej dávajú vankúš (aby dobre rodila), ona sa nakláňa nad stôl, na ktorom je prikrytý chlieb (aby jej nikdy nechýbal) a za spevu a riekaniek jej snímajú veniec.¹⁰⁶

Odlisný priebeh úvodu je zapísaný v obci Chlebnice (región Dolná Orava). Nazýva sa *venkovanie* – rozlúčka mladuchy s panenským vienkom a kamarátmi. Venkovanie prevádza tzv. *venkovárka* – jedna z kamarátok nevesty (môže byť slobodná aj vydatá, avšak musí byť dobrá speváčka). Tá má za úlohu vopred si pripraviť text, ktorý za sprievodu hudby pred všetkými družičkami a družbami odprezentuje.¹⁰⁷

V Hradci (región Horná Nitra) sa snímanie vienka odohráva okolo tretej nad ránom v dome ženicha, ktorý sa aktu zároveň priamo účastní a pýta sa nevesty: „*Ja poctivý mládenec, hoden som ja tvoj vienok sňať?*“ Nevesta dvakrát odmietne a až na tretíkrát povolí. Vienok jej

---

¹⁰⁵ LEŠČÁK, Milan. *Slovenské svadby. Pramene k tradičnej duchovnej kultúre Slovenska*. Bratislava, 1996, s. 89-90.

¹⁰⁶ KRET, Anton. *Smižany v zrkadlení času*. Smižany: Miestny odbor Matice slovenskej, 1998, s. 26.

¹⁰⁷ LEŠČÁK, Milan. *Slovenské svadby. Pramene k tradičnej duchovnej kultúre Slovenska*. Bratislava, 1996, s. 126.

následne skladá z hlavy starší družba.¹⁰⁸ V Hrišovciach (región Spiš) je postup nasledujúci: najprv družba vykúpi partu od nevesty. Družice jej vienok snímajú a pri tom spievajú *Parta, moja parta*. Po tom, čo družba partu dostane, začne hajdukovať okolo fľaše položenej na zemi.¹⁰⁹

Po sňatí vienka prechádza tento prechodový rituál do ďalšej fázy – čepčenia. Akt sa takmer vždy odohráva v oddelenej miestnosti – komore, alebo v inom dome za prítomnosti určených osôb – väčšinou vydatých žien, krstnej matky, svokry, družičiek a družbu, niekedy aj ženícha. Nie je to však verejná udalosť. Samotný akt začepčenia vždy vykonávajú vydaté ženy. V niektorých lokalitách ukladajú novomanželov na lôžko až po čepčení, inde sa čepčilo až ráno po prvej noci.¹¹⁰ Po začepčení niekedy ukazujú ženíchovi falošné začepčené ženy a ženích si musí svoju manželku vykúpiť.

Jednou z funkcií svadobného obradu je zabezpečenie potomstva novej rodiny. Magické prvky spojené s plodnosťou sú na svadbe prítomné vo viacerých momentoch. Jedným z nich je na základe mágie podobnosti i dotyku kontakt nevesty s dieťaťom – chlapčekom, ktorého jej dávajú do rúk alebo do lona práve pri čepčení. Tento úkon je všeobecne rozšírený na svadbách európskych národov. Podľa K. Jakubíkovej je zaujímavé, že najväčšia frekvencia výskytu na Slovensku sú regióny stredného Slovenska, kde existoval v minulosti jednodetný systém. „Práve ním možno zachovanie tohto obyčaja vysvetliť, keďže pri narodení jedného dieťaťa bolo obzvlášť dôležité, aby bolo mužského pohlavia,“ – uvádza autorka.¹¹¹ Podobne kládli na kolená pri čepčení chlapca aj v lokalite Plavnica (región Šariš).¹¹²

Počas čepčenia sa vyskytujú aj iné magické úkony, ktoré majú zabezpečiť plodnosť. V Helpe musí ženích pred čepčením doniesť do miestnosti kaveň s vodou, do ktorej hodí peniaze. Nevesta si sadá na kaveň, na ktorej je položený piest a chološne – aby bol prvorodený syn, alebo hlavica – aby bolo prvorodené dievča.¹¹³ V inej lokalite musí vodu z vedra po tom

---

¹⁰⁸ Ibid., s. 110.

¹⁰⁹ Ibid., s. 119.

¹¹⁰ Detailné informácie o tom, kedy sa v jednotlivých lokalitách na Slovensku odohrávalo čepčenie vid' MATULA, Zdenko, ed. *Etnografický atlas Slovenska: mapové znázornenie vývinu vybraných javov ľudovej kultúry*. Bratislava: Veda, 1990, s. 73, mapa č. 12. Snímanie venca a čepčenie nevesty.

¹¹¹ FEGLOVÁ, Viera, JAKUBÍKOVÁ, Kornélia. Rodinné obyčaje. In: *Slovensko. Európske kontexty ľudovej kultúry*. Bratislava: Veda, 2000, s. 230.

¹¹² LEŠČÁK, Milan. *Slovenské svadby. Pramene k tradičnej duchovnej kultúre Slovenska*. Bratislava, 1996, s. 202.

¹¹³ Ibid., s. 100.

nevesta sama vyliat' – na stromčeky, aby bola zdravá, na koleso voza, aby bola vrtká alebo smerom hore na dvore, aby hospodárili „dohora“.¹¹⁴

Niekedy sa pri čepčení spievajú aj piesne humorného, či erotického charakteru:

Parta moja, parta, sama pacerkova,

Včera bula moja, neška je družbova.

Vlasy moja, vlasy, moja žulté vlasy

*A ja vás predala za falát klobásy.*¹¹⁵

V rusínskej obci Rovné (región Šariš) neveste pred čepčením pripraví prevrátené vedro, na ktoré kladú drevenú doštičku. Na ňu kladú vankúš, na ktorý si sadá ženích. Nevesta mu sadá na kolená. Družba od nej berie vienok, ktorý potom do konca svadby nosí na klobúku. V závere svadby si ho nevesta odkupuje späť. Robí tak väčšinou vtedy, ak má mladšie nevydaté sestry, pre ktoré je kúpa nového svadobného vienka finančne náročná.¹¹⁶ V Hrabušiciach (región Spiš) prebieha obrad čepčenia osobitým spôsobom. Nevestu posadia k stolu na stoličku s vankúšom (aby dobre rodila). Ona sa nakloní nad stôl, na ktorom je prikrytý chlieb (aby jej nikdy nechýbal), a za spevu jej snímajú veniec. Nevesta veniec pobožká, zakrúti do bieleho obrúska, po svadbe si ho dá zarámovať a zavesí ho v izbe vedľa svadobnej fotografie.¹¹⁷

V Kosoríne (región Tekov) prebieha čepčenie takto: vo večerných hodinách posadia nevestu na stôl, tá berie do ruky radostník¹¹⁸ a za spevu sa tri razy otočí na stole. Potom sa ukloní starejšiemu a prosí ho, aby od nej prijal radostník a rozdelil ho. Po tomto obrade schytí nevestu družba a točí ju okolo seba, pričom spieva pieseň *Stratila som partu*. Družba drží

---

¹¹⁴ NÁDASKÁ, Katarína. *Čím žila slovenská rodina. Rodinné tradície a slávnosti v našej ľudovej kultúre*. Bratislava: Fortuna Libri, 2014, s. 195.

¹¹⁵ LEŠČÁK, Milan. *Slovenské svadby. Pramene k tradičnej duchovnej kultúre Slovenska*. Bratislava, 1996, s. 149.

¹¹⁶ KALYŇAK, Ivan. *Narodne vesill'a. (Selo Rivne Svydnyč'koho okruhu)*. Prjašiv: CK KSUT, 1979, s. 39.

¹¹⁷ NÁDASKÁ, Katarína. *Čím žila slovenská rodina. Rodinné tradície a slávnosti v našej ľudovej kultúre*. Bratislava: Fortuna Libri, 2014, s. 195.

¹¹⁸ BEŇUŠKOVÁ, Zuzana. Radostník. In: *Tradičná ľudová kultúra Slovenska slovom a obrazom*. [online]. [cit. 16. 12. 2017]. Dostupné z: http://www.ludovakultura.sk/index.php?id=1626&no_cache=1&sword_list%5B%5D=radostn%C3%ADk.

medzi prstami tri horiace sviečky a za každým odspievaním verša jednu z nich zhasí. Keď sú všetky tri zhasnuté, ženy odvedú nevestu do komory, kde ju čepčia.¹¹⁹

Vo viacerých popisoch sa uvádza, že po čepčení nevesty prebieha akt prijatia nevesty opäť do spoločnosti. Často je to sprevádzané rôznymi hrami. Niekde ukazujú ženíchovi iné ženy, ktoré sa vydávajú za jeho manželky. Jeho úlohou je spoznať, či mu dovedli pravú, prípadne si ju vykúpiť. Následne si svadobčania začepčenú nevestu obzerajú a chvália, ako jej čepiec pristane. Čepčenie sa väčšinou končí tým, že nevesta rozdáva dary, či už všetkým hosťom, alebo iba manželovým príbuzným. V Štrbe po čepčení donesie družba pred nevestu zrkadlo, aby sa pozrela, ako vyzerá s čepcom. Keď sa na seba nevesta pozrie, zavýska a uteká z izby. Útek patrí k svadobnej zábave a svadobným spoločenským hrám. Úlohou družbu je nevestu nájsť a dovieť ju ženíchovi.¹²⁰ V Mankovciach (región Dolná Nitra), keď je mladucha začepčená, postavia ju medzi dve vydaté ženy a obrátia chrbtom k svadobníkom a k ženíchovi. Jeho úlohou je uhádnuť, ktorá je jeho manželka. Mladý sa poobzerá a hneď nato chyť svoju ženu okolo hrdla a pobožká ju. Tým sa svadba končí.¹²¹

Na Slovensku je všeobecne rozšírený obradový tanec nevesty so svadobčanmi. Niekde sa vyskytuje ako rozlúčkový tanec s mládežou, v iných lokalitách je to prijímací tanec medzi dospelých členov, osobitne medzi vydaté ženy. Tento tanec bol v minulosti súčasťou svadby všetkých západných Slovanov.¹²² Na Slovensku sa tento tanec nazýva *redový*, *radový* (za radom) alebo *vykrúcanka*. Tanec môže trvať aj vyše hodiny, pretože mladú nevestu majú vytancovať nielen všetci funkcionári na svadbe, ale aj ostatní hostia. Za tanec jej každý podľa svojho uváženia zaplatí. Peniaze zbiera určená osoba, napríklad starejší. Za dar sa hosťom núka pálenka a kúsok koláča. S nevestou sa tancuje podľa presne určeného poradia. V Nižnom Žipove (región Dolný Zemplín) začína redový tanec, alebo *vivod*¹²³ s nevestou tancovať starší družba.¹²⁴ V iných oblastiach mohol začínať starejší, či staršia svatka. Po nich

---

¹¹⁹ LEŠČÁK, Milan. *Slovenské svadby. Pramene k tradičnej duchovnej kultúre Slovenska*. Bratislava, 1996, s. 135.

¹²⁰ ŠVORC, Peter. *Štrbská svadba*. Prešov: Universum, 1996, s. 121.

¹²¹ LEŠČÁK, Milan. *Slovenské svadby. Pramene k tradičnej duchovnej kultúre Slovenska*. Bratislava, 1996, s. 146.

¹²² FEGLOVÁ, Viera, JAKUBÍKOVÁ, Kornélia. Rodinné obyčaje. In: *Slovensko. Európske kontexty ľudovej kultúry*. Bratislava: Veda, 2000, s. 227.

¹²³ Názov *vivod* je odvodenie od vyvádzenia nevesty so stavu dievčenského do stavu vydatej ženy. LEJKO, Michal. *Svadba z Nižného Žipova (vešeľe)*. Prešov: Michal Vaško, 2003, s. 31.

¹²⁴ LEJKO, Michal. *Svadba z Nižného Žipova (vešeľe)*. Prešov: Michal Vaško, 2003, s. 31.

sa hierarchicky podľa lokálnej tradície pripájajú ďalší hostia. Tanec sprevádza pieseň, slová ktorej sú upravené podľa toho, kto s nevestou tancuje:

Redovi še začina, naj tancuje staršina.

Naša mlada jak sosna, dze ši taka virosla?

Naša mlada jak pohar, družba bi z ňu tancoval.

Predaj, družba, gubaňu, vimeň mladu jak paňu.

Naša mlada jak pohar, družba by s ňu tancoval.

Mili Boh še raduje, mlada s ocom tancuje.

Mili Boh še raduje, mlada s matku tancuje.

*Mili Boh še raduje, mlada s bratom tancuje. [...]*¹²⁵

Posledný s nevestou tancuje ženích, ktorého úlohou je nevestu ukradnúť. V Hel'pe tancuje s nevestou celý jeden tanec iba svokra. Ostatní prítomní netancujú, iba stoja okolo nich.¹²⁶ V Hradci sa odohráva obradový tanec nasledujúci deň, keď už je mladucha oblečená a zavitá v čepci. Vtedy vyjde von a každý s ňou musí tancovať tanec, ktorý nazývajú *rosa*, *tancujú na rose*.¹²⁷ V Hrišovciach (región Spiš) je postup obrátený. Redový tanec nasleduje už po sňatí vienka. Posledný s nevestou tancuje ženích, ktorý ju chytí a odvedie k vyšnej susede, kde je nevesta začepčená. Začepčenú nevestu privedú ženy späť, ostatní hostia jej spievajú:

Či to tota, či ne tota, čo rano vstávala,

do obláčka popatrala, že še nevyspala.

Keď si nevesta sadne za stôl, spievajú jej:

*Načo ši tu prišla, načo ši tu šedla, nič ši neprinešla, čože budzeš jedla [...]*¹²⁸

---

¹²⁵ KMEC, Vojtech, MATÚŠ, František. *Zemplínska svadba zo Starého*. Staré: Obecný úrad, 1999, 63-64.

¹²⁶ LEŠČÁK, Milan. *Slovenské svadby. Pramene k tradičnej duchovnej kultúre Slovenska*. Bratislava, 1996, s. 101.

¹²⁷ *Ibid.*, s. 110.

¹²⁸ *Ibid.*, s. 119.

2. 1. 2. Čepčenie prespanky

V tradičnej kultúre, ktorá podlieha konzervatívnejším normám, než je to v súčasnosti, oveľa prísnejšie spoločnosť hodnotí dievčatá, ktoré prišli o panenstvo pred svadbou. Tie, ktoré ostali zároveň v druhom stave, nazývali *prespanky*, v niektorých oblastiach *zavitky*, čo poukazuje na zavítie hlavy prespanky šatkou. Takéto dievča musí nosiť čepiec ešte pred svadbou a pred pôrodom. Keď sa vydáva, v kostole ju neohlasujú ako *poctivú pannu* ale ako *uctivú*. Keď sa jej niekto spýta, kde má muža, hovorí sa, že sa pošmykol na kapustnom hlúbe a zlomil si väz.¹²⁹ V závislosti od lokálnej tradície je takáto žena vo väčšej alebo menšej miere sankcionovaná a vo väčšine prípadov sa čepčenie prespanky odlišuje. Sankcie však nie sú také prísne, ako to bývalo u východných Slovanov. Napríklad na Ukrajine sa stávalo, že sa prespanka vybrala k najstaršej žene v dedine s prosbou, aby jej odstrihla vrkoč a nasadila čepiec. Nazývalo sa to čepčenie bez veselia. Ak dievča nešlo z vlastnej vôle, bola k tomu donútená. Za dávnych čias odtínali vrkoč verejne pred krčmou a následne musela prejsť holými kolenami po štrku a pohánke nasypanej pred kostolom. Sankcionovaná bola aj jej matka, ktorú oblievali pomyjami.¹³⁰

Na Slovensku je prístup spoločenstva k prespanke odlišný. Poväčšine prespanka nesmie ísť k oltáru v parte, ale už v čepci. Rozdielnosti môžu byť aj vo výbere piesní. V Hrišovciach na Spiši sa svadba prespanky nelíši od obyčajnej, iba sa vynechávajú piesne o parte a venci.¹³¹ V dedine Omšenie (región Stredné Považie) je svadba prespanky s rozdielom, že na sobáš už ide v čepci a pri frištiku jej spievajú pieseň, v ktorej sa na jej vinu poukazuje:

Keď ide na sobáš začepčená

to neni panenka ani žena

z neba trest veľiký na nu beží

že nezachovala príkaz Boží.¹³²

---

¹²⁹ KOMOROVSKÝ, Ján. *Tradičná svadba u Slovanov*. Bratislava: Univerzita Komenského, 1976, s. 60.

¹³⁰ KOMOROVSKÝ, Ján. *Tradičná svadba u Slovanov*. Bratislava: Univerzita Komenského, 1976, s. 60.

¹³¹ LEŠČÁK, Milan. *Slovenské svadby. Pramene k tradičnej duchovnej kultúre Slovenska*. Bratislava, 1996, s. 121.

¹³² *Ibid.*, s. 182.

V Opatovej (región Stredné Považie) má prespanka pri sobáši pôlku prehodenú cez plecia, namiesto obvyklého spôsobu okolo drieku a rúk.¹³³ V Ostrovnoch (región Šariš) ide na sobáš v šatke. Sobáš sa prevádza v tichosti, bez hudby a zvykoch pri obyčajných svadbách. Ľud netrestá takúto osobu.¹³⁴ V Hradci prespanka nejde na sobáš v parte, ale v ručníku. Väčšinou ňou opovrhujú. Prespanke sa spieva takáto pieseň:

Postívá paňenka v zel'enom vienočku

Muože sa prirovnat' na ňebi k mesiačku,

tá nepoctívá zd'el'aka sa d'ívať:

*Jaj, Bože, prebože, čo som urobila?*¹³⁵

Z týchto príkladov je zrejmé, že slovenská tradičná spoločnosť sa k takýmto ženám správala miernejšie, než je to v iných slovanských regiónoch.

2. 1. 3. Zhrnutie

Svadba ako východisko vzniku novej rodiny a novej spoločensko-hospodárskej jednotky mala v minulosti mimoriadny význam. Svedčí o tom množstvo prejavov ľudovej kultúry sústredených okolo jej príprav. Veľa z nich pretrváva dodnes alebo sa rôznymi spôsobmi obnovujú, dokonca aj v prostredí, ktoré už dávno stratilo kontakt s tradičnou kultúrou.¹³⁶ Preto je podstatné neustále analyzovať publikácie a realizovať opakované terénne výskumy. Takým spôsobom je možné zaznamenať súčasné zmeny svadobného obradu, pri ktorých sa kombinujú tradičné prvky s novými a tým sa neustále daný obrad formuje.

3. Súčasné svadobné čepčenie

V predchádzajúcej kapitole som načrtla priebeh a zákonitosti svadobného čepčenia v tradičnom spoločenstve. Ak sa pozrieme na stav tohto aktu na súčasnom Slovensku, bezpochyby môžeme konštatovať, že je aj teraz neoddeliteľnou súčasťou svadobného obradu. Sú svadby, na ktorých tento akt vykonáva niekto z radov svadobných hostí tak, ako to

---

¹³³ KOMOROVSKÝ, Ján. *Tradičná svadba u Slovanov*. Bratislava: Univerzita Komenského, 1976, s. 61.

¹³⁴ LEŠČÁK, Milan. *Slovenské svadby. Pramene k tradičnej duchovnej kultúre Slovenska*. Bratislava, 1996, s. 190.

¹³⁵ *Ibid.*, s. 111.

¹³⁶ NÁDASKÁ, Katarína. *Čím žila slovenská rodina. Rodinné tradície a slávnosti v našej ľudovej kultúre*. Bratislava: Fortuna Libri, 2014, s. 113.

prebiehalo v minulosti. Z mojich postrehov aj z výpovedí respondentov je však zrejmé, že takého prevedenie čepčenia je dnes zriedkavé. Na túto kontinuálnu tradíciu, ktorá doznieva, sa vrství ďalší zaujímavý fenomén. V súčasnosti je na Slovensku veľmi rozšírené, že tento akt vykonávajú folklórne súbory. J. Hamar registruje začiatok tejto aktivity na začiatku tohto storočia.¹³⁷ Takéto „čepčenia na mieru“ sa za posledné roky veľmi rozšírili a je o ne veľký záujem. V porovnaní s tradičným čepčením, sú v jeho súčasnom prevedení prítomné určité posuny na viacerých úrovniach. Jedná sa napríklad o zmeny významové, interpretačné, vizuálne. V prvom rade, už samotný fakt, že vykonávateľmi sú folklórne skupiny, so sebou nesie niekoľko zmien. Nejedná sa o folklórny jav v priamom slova zmysle, zvyk, ktorý sa bezprostredne odohráva na svadbe. Ide o štylizovanú úpravu, ktorá je určená pre verejné vystúpenie, kedy sa do popredia dostáva estetická funkcia a teatrálnosť. Odlišná je pozícia nie len priamych aktérov, ale aj svadobných hostí, ktorí to často berú ako kultúrny program. Zároveň je to pre súbor zákazka, teda objednaná služba, s čím sú spojené ďalšie faktory – ekonomická rovina, ktorá je veľakrát indikátorom celkového výsledku. Keďže sa jedná o produkt, ktorý je na predaj, je dôležitá úloha reklamy a manažmentu. V tejto časti práce najprv načrtnem ideálny typický scenár súčasných čepčení, abstrahovaný z dát získaných počas môjho výskumu a popíšem typy skupín, ktoré sa touto činnosťou zaoberajú. Následne rozoberiem tento fenomén z rôznych rovín a pokúsim sa o interpretáciu jeho funkcií a významov.

3. 1. Priebeh súčasného svadobného čepčenia

Scenár tradičného čepčenia bol v minulosti naprieč celým Slovenskom mimoriadne rozmanitý a riadil sa lokálnymi zvykmi. Aj napriek tomu, že v súčasnosti podliehajú čepčenia na svadbách unifikácii, je veľa momentov, kedy sú lokálne špecifiká zachované. Detailnou obsahovou analýzou audiovizuálnych záznamov z čepčení rôznych skupín na východnom Slovensku sa pokúsim načrtnúť typický priebeh čepčenia, pričom spomeniem regionálne špecifiká ako aj prvky, ktoré sa v rámci unifikačných tendencií vyskytujú v scenároch rôznych skupín, bez toho, aby mali tieto zvyky v danej lokalite historické zázemie.

Typický scenár vyzerá nasledovne: v prvej časti do sály prichádzajú dievčatá alebo ženy, ktoré zároveň vedú nevestu. Za spevu piesní s tematikou rozlúčky so slobodou v pochodovom

---

¹³⁷ HAMAR, Juraj, FILIPOVÁ, Lenka. Tradičné čepčenie v kontexte súčasnej svadby na Slovensku. *Národopisná revue*, 2014, 25(1), s. 32.

rytme privedú nevestu do stredu parketu a tancujú okolo nevesty, alebo s ňou, jednoduchú choreografiu. Niekedy je súčasťou tejto pasáže pieseň s tematikou ďakovania rodičom, počas ktorej sa má nevesta symbolicky rozlúčiť s rodičmi a poďakovať im za výchovu. Na Spiši sa veľakrát stáva, že nevesty žiadajú, aby sa celý akt odohrával za stolom, ako je to v tomto regióne zvykom. V sále je tma a častým atribútom sú sviečky, ktoré majú navodiť magickú atmosféru. V publikáciách o popisoch svadobných zvykov sa vždy vyskytujú sviečky za určitým účelom. Keďže sviečkový tanec je v súčasných scenároch čepčení veľmi rozšírený, zaujímalo ma, aký to má význam. Informátorka Sofia¹³⁸ uvádza: „*Myslím, že na Spiši sa práve sviečkový netancoval, neviem skade to máme. Dali sme to tam, pretože nejaká nevesta, jedna z prvých, si to želala, tak sme to tam dali a potom sme si povedali, že by to tam mohlo byť. Ale neviem o tom, žeby mal nejaký špeciálny význam. A nevesty si to aj často žiadajú, lebo je to také efektné.*“ Podobne sa vyjadruje informátorka Martina¹³⁹: „*Mamka mi hovorila, že tu sviečky nikdy neboli. Ja to beriem ako taký moderný prvok, ktorý nevesty žerú. Hockedy mi píšú, len aby sme prišli s tými sviečkami. A aj mne sa to páči, lebo je to taká tajomná chvíľa. A fakt vtedy si nevesta uvedomí, že už ju vedú ako ženu, už nie s tým vienkem.*“

Emotívnejšiu a tajomnejšiu časť vystrieda veselšia a humornejšia. Na scénu prichádza starší družba, ktorý má svojou prítomnosťou a pripravenou rečou odľahčiť náladu. Veľmi rozšírený je nasledujúci text:

Danka naša mila, ti mlada dzivočko, al'e uš i mlada ňvestočko,

veľo ši po švece pochodzela, al'e ňikom u ši žadnej prekaški ňenarobela.

Teras ja ci povim take tri prekaški, že ja ci rozpl'ecem tvojo čarne vlaski.

Vlaski ci rozpl'ecem, vinka ce pozbavim, teras ce vilučim z dzivockoho cudu.

Doteras ši bula dzivkom kamaratka a teras už budžeš svojim dzeckom matka.

Ta teras daj svoju počlivu i vešelu korunu z hlavki sňac,

---

¹³⁸ Informátor – Sofia, Spevácka skupina Pirečko; rok a miesto narodenia – 1993, Levoča; dosiahnuté vzdelanie – vysokoškolské 1. stupňa; povolanie – nezamestnaná; stav – slobodná; zdroj – rozhovor, 6.10.2017, Prešov.

¹³⁹ Informátor – Martina, Skupina Lisočka; rok a miesto narodenia – 1993, Prešov; dosiahnuté vzdelanie – vysokoškolské 1. stupňa; povolanie – študent; stav – slobodná; zdroj – rozhovor, 13.10.2017, Prešov.

*naj še i ja dakus s ňu povešel'im.*¹⁴⁰

Dá sa povedať, že toto je univerzálny text, ktorý sa na východnom Slovensku s rôznymi drobnými obmenami vyskytuje vo viacerých dialektných variantoch (šarišskom, zemplínskom, rusínskom a pod.)

Po tejto alebo podobne štylizovanej reči sa starší družba snaží získať dovoľenie vziať vienok neveste z hlavy. Väčšinou sa pýta priamo nevesty, v scenári FS Šarišan a FS Starišan sa starší družba pýta starostu.¹⁴¹ Družba najprv dostane negatívnu odpoveď. Až na tretíkrát mu povolia sňať vienok. V niektorých prípadoch sa stáva, že si musí vienok vykúpiť za cenu, akú požaduje nevesta. Najčastejšie je to vytancovanie svadobných matiek. Následne valaškou alebo iným atribútom sníma vienok z hlavy nevesty a tancuje s ním náležitý tanec. Niektoré skupiny, napríklad Ženská spevácka skupina Jablonečka, majú po snatí vienka vykupovanie party.¹⁴² To prebieha formou vyjednávania medzi speváčkami a starším družbom. Je to moment, kedy sa do programu môžu zapojiť aj chlapci z radov svadobných hostí a na výkupe sa podieľať. Iné skupiny, napríklad FS Borievka, po snatí vienka predvádzajú družbovský fľaškový tanec.¹⁴³ Tu sa tiež do predstavenia môžu zapojiť neženatí chlapci z radov hostí. V strede parketu je položená fľaša tvrdého alkoholu, okolo ktorej sa striedajú družbovia a predvádzajú svoje tanečné schopnosti. Ak sa tanečníkovi podarí omylom nohou skopnúť fľašu, musí sa z nej napiť, čím vzniká pre divákov humorná scéna.

Po zábavnej časti, nasleduje opäť dramatická pasáž. Na rad prichádzajú dievčatá alebo ženy, ktoré mladuche za sprievodu ťahavých emotívnych piesní nasadzujú na hlavu čepiec. Po tomto úkone, ženy zatancujú s nevestou krátky tanec, ktorým sa s ňou buď lúčia (v prípade, že čepčenie vykonávajú dievčatá), alebo ju symbolicky prijímajú medzi seba (ak čepčia vydaté ženy). Po tanci berie zvyčajne nevestu starší družba, rozkáže si zahrať *redový* tanec a začína

---

¹⁴⁰ Svadba - čepčenie skupina Pirečko. In: *Youtube* [online]. 03:05 [19.11.2017]. Dostupné z: <https://www.youtube.com/watch?v=ccdeR-klWAg>.

¹⁴¹ Členovia Starišanu sú bývalí členovia Šarišanu, preto chodia čepčiť na svadby s rovnakým scenárom s názvom *Svadobný obrázok*, ktorý bol pôvodne postavený na scénu a následne upravený pre účely čepčenia. Vid' *Svadobný obrázok*. In: *Youtube* [online]. 03:20 [19.11.2017]. Dostupné z: <https://www.youtube.com/watch?v=zsA0fOmKXP0&t=4s>.

¹⁴² ŽSS Jablonečka z Jablonova - čepčenie nevesty. In: *Youtube* [online]. 08:11 [19.11.2017]. Dostupné z: https://www.youtube.com/watch?v=FM9DDA_SzH4.

¹⁴³ FS Borievka - čepenie nevesty (Košice). In: *Youtube* [online]. 04:24 [19.11.2017]. Dostupné z: https://www.youtube.com/watch?v=W4u3TG9r_s0 4.24.

s ňou tancovať. Členovia súboru vytvoria okolo nich kruh a udržiavajú ho, pokiaľ sa nepripojí dostatočné množstvo hostí.¹⁴⁴

Keď je kruh dost' veľký, čepčiari sa postupne vytrácajú. Predstavenie súboru je takým spôsobom prirodzene zakomponované do ďalšieho programu svadby. Od vystúpenia v pravom slova zmysle sa čepčenie na svadbe líši tým, že sa súbor po skončení neklania a hostia netlieskajú. Svadobčania sa postupne zapájajú do kruhu a striedajú sa v tanci s nevestou. Každý sa jej za tanec finančne odvdáči. Dodnes je tento symbolický príspevok vnímaný ako forma materiálnej podpory novej rodiny. Na oplátku, aj nevesta tanečníkov obdarúva. Posledný tancuje s nevestou ženích, ktorý sa zároveň snaží o jej únos. Ak sú hostia oboznámení s tradičnými zvykmi, môžu ženíchovi v únose brániť alebo sa snažia neveste ukradnúť kúsok odevu, ktorý musí ženích vykúpiť.¹⁴⁵

Keďže svadobné čepčenie v podaní folklórnych skupín je v podstate produkt, ktorý je na predaj, každý súbor sa snaží čo najviac zaujať a zakomponovať do svojho programu niečo originálne. Hudobno-tanečné zoskupenie Friško ponúka okrem samotného čepčenia aj doplnkový svadobný servis. *„Nerobíme z toho úplné divadlo, že prídeme, začepíme a ideme preč. [...] My vieme urobiť svadby od A po Z, čiže od odobierky až do konca svadby. Urobíme odpytávanie ženícha a nevesty u nich doma, potom v kostole stojíme za nimi v rade, pri gratuláciách im pomáhame s kvetmi. V sále sme takí 'hýbatelia' celej svadby, podľa toho, ako sa dohodneme: môžeme začať modlitbu; zatancovať rodičovský tanec, keď napríklad jeden z mladomanželov nemá rodiča; roztancujeme tanečné kolečko, keď treba... Režirujeme celú svadbu. Snažíme sa pracovať s ľuďmi. No a potom aj to čepčenie má hlavu aj päť. Začíname vývodom, kedy je nevesta ešte vo svadobných šatách, potom tancujeme fľaškový tanec, tam aj zapájame ľudí, tak je druhé vyvedenie, nevesta je už v kroji s partou. Potom naše dievčatá tancujú sviečkový tanec, to je akoby lúčenie s kamarátkami... [...] Tak je bojovanie o partu, potom sa čepí, tak redový a na konci bránime ukradnutiu nevesty. [...] Každý máme svoje role*

---

¹⁴⁴ Redový tanec je na Slovensku do dnešných dní veľmi rozšírený, a preto je skôr výnimkou, že hostia nevedia, čo majú robiť.

¹⁴⁵ Scenár, ktorý som uviedla, je iba modelový, nedá sa stopercentne aplikovať na všetky čepčenia. Napríklad na Spiši sa stáva, že jednotlivé časti prebiehajú v inom poradí: po snatí vienka a jeho vykúpení (pričom sa vynecháva družbova reč a družbovský tanec) nasleduje redový tanec a až po ňom sa odohráva čepčenie. Po čepčení môže nevesta tancovať tanec s vydatými ženami. V Above často pri redovom tanci svadobní hostia nevytvárajú tanečné kolo okolo nevesty, ale stavajú sa do radu (od toho názov redový, radový tanec) a postupne sa striedajú.

– jeden je starosta, ja som väčšinou starší družba, dievčatá sú svatky...“¹⁴⁶ Informátor hodnotí prítomnosť na celej svadbe pozitívne: „Inak nás vnímajú, keď sme tam od začiatku, ako keď prideme iba na čepenie. Berú nás ako súčasť svadby a aj oni rýchlejšie reagujú. Keď prideme len na čepenie, je to také narušenie svadby. Tam sa vytvorí taká spoločenská komunita a my to narušame. A keď ich voláme na fľaškový, napríklad, tak majú taký ostych, že my ste profesionáli.“¹⁴⁷

Scenár skupiny Lisočka je postavený na vlastnej tvorbe. „Prvé roky sme čerpali z internetu, ale potom sme sa stretávali s problémami, že kopírujeme, tak sme si povedali, že budeme tvoriť sami. Aj hudbu, aj texty si sami robíme.“¹⁴⁸ Vyjadruje sa k tomu informátor Ivan¹⁴⁹: „Iné súbory, čo som videl, tak majú to až také tradičné, že používajú všetky tie isté slová a piesne. Nehovorím, že to nie je pekné, ale samotné nevesty hovoria, že ich to nudí. Preto my ponúkame každý rok niečo iné. Je to také trochu tradičné, lebo kostru sa snažíme zachovať, ako to dakedy bolo, ale zas aj trochu moderné, lebo je to čisto naša tvorba.“

Program ŽSS Jablonečka pozostáva z dvoch častí. Podstatou prvej časti je snatie a vykúpenie nevestinho vienka. V druhej časti sa odohráva samotné začepčenie nevesty. Medzi tými dvoma časťami je (v zhode s lokálnou tradíciou) redový tanec. Vyjadruje sa k tomu informátorka Zuzana: „Veľa neviest chce iba tú prvú časť, lebo potom si ju už chcú zobrať do parády tetky“¹⁵⁰

3. 2. Typy čepčiacich skupín

Zoskupenia, ktoré sa zaoberajú touto činnosťou, je možné rozdeliť na dva typy. V prvom rade sa jedná o folklórne súbory alebo skupiny, ktoré sú „plnohodnotnými“ členmi folklórneho hnutia, fungujú oficiálne a zaoberajú sa záujmovou umeleckou činnosťou dlhodobo. Scénické spracovanie tradičnej svadby má vo svojom repertoári skoro každý folklórny súbor. Členovia súboru sú teda s jej priebehom oboznámení, vedia spievať, tancovať, aktívne sa folklóru

---

¹⁴⁶ Informátor – Petra, Folklórny súbor Šarišan; rok a miesto narodenia – 1993, Svidník; dosiahnuté vzdelanie – vysokoškolské 2. stupňa; povolanie – učiteľka; stav – slobodná; zdroj – rozhovor, 10.10.2017, Prešov.

¹⁴⁷ Ibid.

¹⁴⁸ Informátor – Martina, Skupina Lisočka; rok a miesto narodenia – 1993, Prešov; dosiahnuté vzdelanie – vysokoškolské 1. stupňa; povolanie – študent; stav – slobodná; zdroj – rozhovor, 13.10.2017, Prešov.

¹⁴⁹ Informátor – Ivan, Skupina Lisočka; rok a miesto narodenia – 1990, Prešov; dosiahnuté vzdelanie – vysokoškolské 2. stupňa; povolanie – technológ; stav – slobodný; zdroj – rozhovor, 18.10.2017, Prešov.

¹⁵⁰ Informátor – Zuzana, Ženská spevácka skupina Jablonečka z Jablonova; rok a miesto narodenia – 1993, Levoča; dosiahnuté vzdelanie – vysokoškolské 1. stupňa; povolanie – študent; stav – slobodná; zdroj – rozhovor, 12.10.2017, Jablonov.

venujú a majú skúsenosti s verejným vystupovaním, preto svadobné pásmo vedia odprezentovať. K svadobnému čepčeniu sa dostali postupne tým, že ich začali oslovovať nevesty, aby predviedli čepčenie aj na ich svadbe. Stále však je pre nich čepčenie iba jedna z činností. Dá sa povedať, že nezaoberať sa touto činnosťou z boku folklórnych súborov je dnes neobvyklé. Respondenti datujú rozmach tejto činnosti nie viac než 10-15 rokov dozadu. Spomína informátorka Mária¹⁵¹: „*Nejak tak prirodzene to prišlo... Ozval sa nám pár, že chce čepčenie, a my zhodou okolností ako súbor máme v repertoári svadobný obrázok, tak sme ho trochu upravili išli sme začepiť nevestu. A už sa to začalo šíriť, začali sme dostávať objednávky a išlo to. A teraz sa nám stáva, že aj dve čepčenia za večer máme a musíme to stihnúť. Prišlo to nejak postupne, samo od seba.*“

Druhý typ skupín vzniká opačným spôsobom. Vznikajú za primárnym účelom ponúkať službu začepčenia nevesty (postupne môžu svoju činnosť rozširovať aj iným smerom, nie je to však podmienkou). Rozmach takýchto skupín sa dá datovať do obdobia nedávneho (približne 5 rokov), čím reagujú na záujem o túto službu. Často sa stáva, že sa jedná o ľudí, ktorí predtým vo folklórnom hnutí neboli aktívni. Z vlastnej skúsenosti, aj z výpovedí respondentov viem, že veľa súborov nezačínalo s takouto činnosťou cielene, ale reagovali na dopyt: „*Pred pár rokmi sme my so sestrou a ešte niekoľkými dievčatami boli čepčiť kamarátku a niekto zverejnil video z čepčenia na Youtube. Tam nám začali písať ľudia, že ako sa im to veľmi páči, čo sme za súbor, a či by sme neprišli na svadbu aj im. Tak sme si povedali, že to skúsime, vymysleli sme si meno, zavolali sme ešte nejaké dievčatá a už to išlo samo.*“¹⁵² Niekedy sa stáva, že sa v rámci jedného súboru vytvorí viac čepčiacich skupín, alebo sa jednotliví členovia jedného súboru venujú tejto činnosti samostatne. „*Sme členkami FS Makovica. Čo sa týka družbov, tak sú to bývalí členovia tohto súboru. Avšak, my nechodíme čepčiť v mene súboru, my to robíme iba vo svojom voľnom čase, mimo súboru. [...] FS Makovica funguje 61 rokov, ale naša čepiaca skupinka asi 3 roky.*“¹⁵³

Nekľudov vo svojom článku *Posle folklora* poukazuje na dva protichodné procesy smerovania folklórnych prejavov. Prvý z nich je charakteristický formovaním „uzavretých“

---

¹⁵¹ Informátor – Mária, Folklórny súbor Starišan; rok a miesto narodenia – 1965, Prešov; dosiahnuté vzdelanie – stredoškolské; povolanie – učiteľka; stav – vydatá; zdroj – rozhovor, 6.10.2017, Prešov.

¹⁵² Informátor – Sofia, Spevácka skupina Pirečko; rok a miesto narodenia – 1993, Levoča; dosiahnuté vzdelanie – vysokoškolské 1. stupňa; povolanie – nezamestnaná; stav – slobodná; zdroj – rozhovor, 6.10.2017, Prešov.

¹⁵³ Informátor – Erika, Makovicky divky (členovia zoskupenia sú súčasní alebo bývalí členovia FS Makovica); rok a miesto narodenia – 1997, Svidník; dosiahnuté vzdelanie – stredoškolské; povolanie – študent; stav – slobodná; zdroj – elektronický dotazník.

tradií, ktoré sa objavujú vďaka veľkej potrebe identifikácie a samoidentifikácie členov danej subkultúry, ktorí cítia potrebu kultúrnej izolácie. Druhý proces je spojený s priepustnosťou sociálnych buniek z rôznych vrstiev spoločnosti a v rôznych historických obdobiach. Takáto priepustnosť spôsobuje cirkuláciu folklórnych prejavov. Neposlednú úlohu v tom zohráva dostupnosť súčasných masovokomunikačných prostriedkov, ktoré dokážu takéto prejavy šíriť.¹⁵⁴ Keď sa pozrieme na fenomén svadobného čepčenia, ktoré na svadbách vykonáva folklórny súbor, vidíme postupnosť týchto dvoch procesov. Pôvodne bola takáto služba prístupná iba pre členov folklórnych súborov. Bývalo zvykom, že ak sa člen súboru ženil alebo vydával, ostatní členovia súboru mu prišli na svadbu zagratulovať a zároveň vykonali polnočné čepčenie. Často to v tomto štádiu nebola služba za finančnú odmenu, ale iba za pohostenie, prípadne možnosť ostať na svadbe. Dá sa hovoriť o „uzavretej“ tradícii, ktorá sa šírila iba medzi členmi folklórneho súboru. V druhom štádiu tohto procesu sledujeme rozšírenie tejto činnosti mimo členov folklórnych súborov. Stáva sa to javom prístupným verejnosti. Ak používame terminológiu Nekľudova, môžeme hovoriť o priepustnosti tohto javu poza danú subkultúru. Tento proces smerovania daného javu je skôr príznačný pre skoršie obdobie rozšírenia tohto fenoménu, a preto sa prednostne týka prvého typu čepčiacich skupín.

3. 3. Čepčenie ako štylizácia

Prvým z posunov, ktoré odlišujú tradičné čepčenie od súčasného, je dekontextualizačný posun od rituálu k teatralizácii, s čím súvisí zmena funkcií. Zatiaľ čo v minulosti prebiehalo čepčenie v oddelenej miestnosti za účasti presne určených osôb (najčastejšie vydatých žien, družiek a pod.), dnes sa tento úkon dostáva na verejnosť, pred zraky všetkých hostí, ktorí to už často nevnímajú ako rituál, ale ako predstavenie. To si vyžaduje vyššiu mieru štylizácie. Prevedenie svadobného čepčenia folklórnym súborom nie je úzko späté s lokálnym repertoárom a často sa spievajú piesne z viacerých etnografických oblastí (zvyčajne podľa zloženia a repertoáru folklórneho súboru). Scenár je viac scénicky štylizovaný (najmä pod vplyvom súborového folklorizmu).¹⁵⁵ Nejedná sa teda o „žitú“ ľudovú tradíciu, ale o folklorizmus. B. Beneš popisuje, že vystúpenia súborov sú najčastejšou cestou od ľudovej tradície k folklorizmu, pretože ide o pódiovo aranžované a režijne upravené divadelné

¹⁵⁴ NEKĽUDOV, Sergej. Posle folkloru. *Žyvaja staryna*, 1995, 1, s. 3.

¹⁵⁵ HAMAR, Juraj, FILIPOVÁ, Lenka. Tradičné čepčenie v kontexte súčasnej svadby na Slovensku. *Národopisná revue*, 2014, 25(1), s. 31.

predstavenie mimo tradičné prostredie a s vyhradenou estetickou funkciou. Členovia súboru nemusia byť ani nositeľmi tradície. Spätná väzba, ktorá je však iba prejavom diváckeho pocitu „páči-nepáči“, nemá vplyv ani na variabilitu, ani na možnosti improvizácie. Miera štylizácie závisí na umeleckom vedúcom alebo režisérovi, na ich znalosti a pochopení tradície, na miere vkusu a na predstave o výslednom zámere vystúpenia.¹⁵⁶

Súčasný čepčenie nemôžeme nazvať vystúpením v priamom slova zmysle. Jedná sa síce o dopredu nacvičené predstavenie, ktoré si vyžaduje prítomnosť divákov a je pre tieto účely upravené, ale na rozdiel od vystúpenia, je možná určitá miera improvizácie. Súvisí to s tým, že sa do čepčenia zapájajú aj svadobní hostia (nevesta, občas ženích, starší družba, družičky, krstná matka, starosta a pod.), ktorí veľakrát dopredu nevedia, čo je ich úlohou, prípadne môžu priebeh svojou spoluúčasťou nečakane zmeniť. Rozdiel vníma aj informátor Róbert¹⁵⁷: *„Vystúpenie je divadlo, do ktorého ľudia nevedia zasiahnuť. A toto je živé divadlo. Nie je to predstavenie ako také. My sa aj môžeme dohodnúť na niečom, ale môže to nakoniec skončiť úplne inak.“*

Niektoré skupiny si na improvizácii doslova zakladajú. Vysvetľuje informátorka Martina¹⁵⁸: *„Dali sme tam také prvky, aby sme zapojili aj hostí. [...] Zdalo sa nám, že tam nevesta iba tak sedí, preto ju náš družba ide vytancovať. [...] Tohto roku máme pripravený aj klobúkový tanec. Náš družba si vždy vyberie nejakého chlapca z hostí, s ktorým to tancuje. Ale nikdy sa s hosťami nedohadujeme dopredu, chceme, aby to bolo spontánne. [...] Jasné, že je to nacvičené tak, aby ten náš družba prehral, ale hostia to nevedia a vždy sa na tom zabávajú. A aj ten chlapec sa vždy tak poteší, že sa mu niečo podarilo.“* K téme sa vyjadruje informátorka Daniela¹⁵⁹: *„Chceme čo najviac zapojiť svadobných hostí, preto v skupine nemáme svojich družbov, ale tí zo svadby, ktorí chcú, tak sa zapoja. A tak to aj v minulosti bolo, že starší družba bol buď brat nevesty alebo kamarát zo ženíchovej strany.“* Zapájanie hostí komentuje aj informátor Róbert: *„Niekedy sa stane, že nevesta chce, aby jej dali čepiec*

---

¹⁵⁶ BENEŠ, Bohuslav. Některé teoretické problémy středoevropského folklorizmu. In: *Folklorizmus na prelome storočí. Zborník príspevkov z medzinárodného sympózia*. Bratislava: Prebudená pieseň, 2000, s. 42.

¹⁵⁷ Informátor – Róbert, Hudobno-tanečné zoskupenie Friško; rok a miesto narodenia – 1981, Prešov; dosiahnuté vzdelanie – vysokoškolské 2. stupňa; povolanie – učiteľ; stav – ženatý; zdroj – rozhovor, 9.11.2017, Prešov.

¹⁵⁸ Informátor – Martina, Skupina Lisočka; rok a miesto narodenia – 1993, Prešov; dosiahnuté vzdelanie – vysokoškolské 1. stupňa; povolanie – študent; stav – slobodná; zdroj – rozhovor, 13.10.2017, Prešov.

¹⁵⁹ Informátor – Daniela, Ženská spevácka skupina Jablonečka z Jablonova; rok a miesto narodenia – 1994, Levoča; dosiahnuté vzdelanie – stredoškolské; povolanie – študent; stav – slobodná; zdroj – rozhovor, 10.10.2017, Prešov.

sestry alebo tak, tak my s tým nemáme problém.“¹⁶⁰ Z vlastnej skúsenosti viem, že takéto angažovanie hostí môže mať aj svoje negatíva. Vyjadruje sa k tomu informátorka Daniela¹⁶¹: „*Keď nevesta príde a povie 'Budete vy čepiť, ale potom chcem, žeby družičky prišli, žeby tam oni s vami spievali' - tak to nemáme rady. Lebo každá pozná tu danú pesničku inak, a tak.*“ Podobný názor má informátorka Tamara¹⁶²: „*Raz sme boli na svadbe a nevesta chcela, aby sa k nám pripojili jej kamarátky a spievali s nami. No dopadlo to strašne. Bolo to zbytočne chaotické, chceli spievať, ale nevedeli ani slová, nič. Normálne som žasla.*“

Každé vystúpenie folklórneho súboru, medzi ktoré patrí aj svadobné čepčenie v prevedení folklórneho súboru, je pódiová záležitosť, čo si vyžaduje určitú mieru štylizácie. Záleží na konkrétnom súbore, do akej miery bude do pôvodného folklórneho materiálu zasahovať. Čepčenie má oproti vystúpeniu jednu zvláštnosť, ktorou je väčší priestor na improvizáciu, či už „naplánovanú“ – z boku samotných členov súboru, alebo „neplánovanú“ – z boku svadobných hostí. Tým, že sa do aktu zapájajú (okrem nevesty) aj iní svadobní hostia, vzniká zaujímavé prepojenie „živej tradície“ s jej pódiovou verziou.

3. 4. Čepčenie ako kultúrny program

V tradičnom spoločenstve bola jedna z povahových črt vidieckeho človeka intimita, z ktorej vyplývalo, že sa ľud voči cudziemu staval pasívne, zdržanlivo, čím tiež vytváral jednu z konzervatívnych podmienok svojej hmotnej i duchovnej tvorby.¹⁶³ Naopak je to v súčasnosti, kedy je často zdôrazňovanou a naozaj platnou tendenciou súčasného vývoja *individualizácia*. Súvisí jednak s väčšou možnosťou nedodržať doteraz všeobecné platné normy, čo je spojené aj s väčšou mierou výberu z existujúcich alternatívnych foriem, prípadne s možnosťou zavedenia inovácie. Novosti prestávajú byť prehreškom, ale naopak, často sa stávajú vecou prestíže.¹⁶⁴ Na originalitu a prestíž sa na dnešných svadbách kladie veľký dôraz. Nevesty veľakrát medzi sebou „sút'ažia“, ktorá z nich bude mať krajšiu, drahšiu, či

---

¹⁶⁰ Informátor – Róbert, Hudobno-tanečné zoskupenie Friško; rok a miesto narodenia – 1981, Prešov; dosiahnuté vzdelanie – vysokoškolské 2. stupňa; povolanie – učiteľ; stav – ženatý; zdroj – rozhovor, 9.11.2017, Prešov.

¹⁶¹ Informátor – Daniela, Ženská spevácka skupina Jablonečka z Jablonova; rok a miesto narodenia – 1994, Levoča; dosiahnuté vzdelanie – stredoškolské; povolanie – študent; stav – slobodná; zdroj – rozhovor, 10.10.2017, Prešov.

¹⁶² Informátor – Tamara, Spevácka skupina Pirečko, rok a miesto narodenia – 1992, Levoča; dosiahnuté vzdelanie – vysokoškolské 2. stupňa; povolanie – asistent v škole; stav – slobodná; dátum a miesto rozhovoru: 9.10.2017, Spišské Podhradie.

¹⁶³ LENG, Ladislav. *Slovenské hudobné nárečie*. Bratislava: Národné osvetové centrum, 1993, s.11.

¹⁶⁴ JAKUBÍKOVÁ, Kornélia. Zmeny obyčajov ako indikátory zmien etických hodnôt. In: *Na prahu milénia. Folklor a folkloristika na Slovensku*. Bratislava: ARM 333, 2000, s. 198.

zaujímavejšiu svadbu. Kvalitná svadba sa hodnotí podľa toho, aké je jedlo, hudba, či výzdoba. Vyjadruje sa k tom informátorka Júlia – majiteľka svadobnej agentúry¹⁶⁵: „*Môj názor je, že niekedy, keď sa robili svadby, tak sa nekládol až taký dôraz na tú svadbu. Teraz nevesty chcú mať všetko pod kontrolou, všetko musí byť tip-top.*“ S takouto formou individualizácie úzko súvisí ďalšia tendencia súčasného vývoja – uzatváranie sa rodiny, rodinného života pred širším spoločenstvom. Sem patrí obmedzovanie nielen účasti, ale aj vzájomnej pomoci lokálneho spoločenstva a susedstva pri svadbách a krstinách.¹⁶⁶ To mi potvrdila aj informátorka Júlia¹⁶⁷. Paradoxom tendencie uzatvárania sa je však súčasné zavádzanie takých nových prvkov obradnosti, ktoré rodina robí viac pre iných ako pre seba.¹⁶⁸ Výsledkom toho je, že organizátori svadby takýmto spôsobom pristupujú k programu svadobného dňa – snažia sa o to, aby sa hostia cítili dobre, preto do svadobného scenára zaraďujú také elementy, aby sa prítomní „zabavili“. Medzi najčastejšie prvky kultúrneho programu patria zábavné hry, tombola, tanečné vystúpenia, ohňostroj, púšťanie lampiónov a pod. Pri výskume ma zaujímalo, do akej miery je svadobné čepčenie vnímané ako kultúrna vložka. Uvádžam niekoľko príkladov zo svadobného portálu www.mojasvadba.sk/forum/. Užívateľka portálu zuzicka_zuzka na svadobnom fóre prosí poradiť nejaké svadobné zvyky: „*Vždy som si vravela, že na svadbe nebudem mať tie otrepané svadobné zvyky ako rozbíjanie taniera, únos nevesty, či vzájomné krmenie sa polievkou [...], ale čím viac nad tým rozmýšľam, tým viac ma lákajú aspoň nejaké symbolické veci, ktoré zaraďíme do programu (aby zas na svadbe nebola úplná nuda a hostia sa mali na čo pozerat).*“¹⁶⁹ Používateľ pralinka25 jej odpovedá: „*Ak chcete mať veľkú svadbu, tradície k tomu patria, lebo neviem, čo by sa tam robilo toľké hodiny do rána. Ono to slúži tak trochu aj na vyplnenie času.*“¹⁷⁰ V inej diskusii padla otázka „*Aký máte 'program' na hostine?*“¹⁷¹ V odpovediach bolo na jednej úrovni vedľa hier,

---

¹⁶⁵ Informátor – Júlia, Svadobná agentúra Happy Feet; rok a miesto narodenia – 1987, Prešov; dosiahnuté vzdelanie – vysokoškolské 2. stupňa; povolanie – materská dovolenka, zároveň majiteľka svadobnej agentúry; stav – vydatá; zdroj – rozhovor, 3.11.2017, Prešov.

¹⁶⁶ JAKUBÍKOVÁ, Kornélia. Zmeny obyčajov ako indikátory zmien etických hodnôt. In: *Na prahu milénia. Folklor a folkloristika na Slovensku*. Bratislava: ARM 333, 2000, s. 199.

¹⁶⁷ Informátor – Júlia, Svadobná agentúra Happy Feet; rok a miesto narodenia – 1987, Prešov; dosiahnuté vzdelanie – vysokoškolské 2. stupňa; povolanie – materská dovolenka, zároveň majiteľka svadobnej agentúry; stav – vydatá; zdroj – rozhovor, 3.11.2017, Prešov.

¹⁶⁸ JAKUBÍKOVÁ, Kornélia. Zmeny obyčajov ako indikátory zmien etických hodnôt. In: *Na prahu milénia. Folklor a folkloristika na Slovensku*. Bratislava: ARM 333, 2000, s. 199.

¹⁶⁹ *Svadobné zvyky a hry* [online]. [cit. 13.11.2017]. Dostupné z: https://www.mojasvadba.sk/forum/svadobne-zvyky-a-hry/aky-mate-program-na-hostine/?source=more_from_category.

¹⁷⁰ *Svadobné zvyky a hry* [online]. [cit. 13.11.2017]. Dostupné z: https://www.mojasvadba.sk/forum/svadobne-zvyky-a-hry/aky-mate-program-na-hostine/?source=more_from_category.

¹⁷¹ *Svadobné zvyky a hry* [online]. [cit. 13.11.2017]. Dostupné z: https://www.mojasvadba.sk/forum/svadobne-zvyky-a-hry/aky-mate-program-na-hostine/?source=more_from_category.

manželského kvízu, rodičovského či balónového tanca aj čepčenie. Z vlastnej praxe môžem uviesť ďalší príklad, kedy to hostia vnímajú ako kultúrny program: párkrát sa na svadbách, kde som bola so svojou skupinou čepčiť, stalo, že hostia po sňatí vienkami zatlieskali. Jednalo sa o svadby, kde bola väčšina hostí mladšej generácie, alebo boli zo zahraničia. V tomto prípade to pre hostí nebol rituál, ale akási šou.

Podľa informátorky Júlie¹⁷² nie je čepčenie na východnom Slovensku vnímané komerčne: „*Je to forma programu, ale nevesty to naozaj berú tradične, nie v tom, že idem zabaviť ľudí. Urobia to väčšinou pre seba, že chcú. [...] Ale robia to, lebo sa to tak robí. Väčšinou tie nevesty nie sú také, žeby si púšťali doma ľudovky a tak, ale povedia si, že už keď je svadba... Tak si to bez toho nevedia predstaviť. [...] Áno, je to bod svadby, ktorý tam má byť. Dokonca aj pre baby-Slovenky zo zahraničia. A tam je to aj kvôli tomu, že chcú tým cudzincom ukázať to naše, našu kultúru. [...]*“ Informátorka zároveň zdôrazňuje jedinečnosť chvíle: „*Je to také isté ako keď si nevesta povie – kedy si oblečiem biele šaty, presne tak isto si povie – kedy si oblečiem kroj?*“¹⁷³

Vo výskume som sa ďalej zamerala na pozíciu samotných realizátorov, teda čepčiarov. Nakoľko vnímajú daný akt ako vystúpenie (prípadne, aké sú odlišnosti od vystúpenia). Výstižne to zhrnula informátorka Jarka¹⁷⁴: „*Mám pocit, že pri čepčení máme väčšiu zodpovednosť. [...] Uvedomujeme si, že väčšinou sa nevesty raz za život vydávajú, je to jedinečný moment, lebo vystúpenie môžete skaziť, niečo sa pokazí, niečo spadne, tak ideme ešte raz. A tu keď niečo pokazíte, tak je to problém. Blbo to vyznie, lebo všetci sa na to pozerajú, natáča sa to na video. [...] Keď sa to celé odohrá, tak si vydýchnem, že to klaplo. Na svadbe to je veľmi dôležité, aby technika klapla. Väčšinou tam nie sú profesionáli, na vystúpení sú väčšinou zvučári, s ktorými nemáte problémy. A tu musíte všetko riešiť vy. Stalo sa nám, že sme boli dohodnutí, že keď zhasneme sviečky, zapália sa svetlá, čo je dôležité kvôli tomu, že všetko sa odohráva v šere, tme, sviečky, tajomno, a potom už za bieleho svetla sú tam chlapi. [...] Ale je to dôležité aj kvôli tomu videu a fotografovi, lebo je dosť zlé fotiť nevestu v takej tme. A ten, s kým sme boli dohodnutí, zabudol. Proste technická náročnosť je*

---

¹⁷² Informátor – Júlia, Svadobná agentúra Happy Feet; rok a miesto narodenia – 1987, Prešov; dosiahnuté vzdelanie – vysokoškolské 2. stupňa; povolanie – materská dovolenka, zároveň majiteľka svadobnej agentúry; stav – vydatá; zdroj – rozhovor, 3.11.2017, Prešov.

¹⁷³ Ibid.

¹⁷⁴ Informátor – Jarka, Folklórny súbor Starišan; rok a miesto narodenia – 1972, Michalovce; dosiahnuté vzdelanie – vysokoškolské 2. stupňa; povolanie – učiteľka; stav – vydatá; zdroj – rozhovor, 15.10.2017, Prešov.

väčšia. A keď prídete niekde na vystúpenie, väčšinou tam majú tie veci poriešené a aj sála je určená na to. Tu prídete do hotela, je tam malý priestor, vy musíte riešiť odkiaľ prídete, kam prídete. [...] Okrem toho, že sme vystupujúci, sme aj manažéri, zvukári, osvetľovači, vizážisti, kaderníci. [...] Ďalšia vec – viac času to zaberá. Pritom má ten Svadobný obrázok do 15 minút, ale mám pocit, že časovo tá príprava, zber ľudí, dojazd... Prídeme stále skôr, pretože musíme tú nevestu obliecť, pozrieť sálu, nastaviť zvuk, svetlá, pripomenúť svadobčanom, nech si nachystajú stolík na redový... Čiže veľa organizačných vecí, o to je to náročnejšie, aj časovo, aj technicky. Ale zase sa tešíme, pretože ideme na radostnú udalosť [...] Všetci sa pozerajú len na vás, a ako ja hovorím, nemám taký blbý pocit, ako keď ideme na nejakú recepciu, kde, povedzme, lepšie zaplatia, ale možno pätina ľudí vás vníma, vy tam robíte pozadie.“ ŽSS Jablonečka rieši technický problém nasledovne: „My sme štyri, nemáme družbu, ale máme šoféra a on nám robí osvetľovača, a tak, čo treba“¹⁷⁵ Odlišnosti medzi čepčením a vystúpením spomínajú aj iní informátori:

„Vystúpenie s FS Makovica je vo veľkom... Strieda sa spev, tanec, hudba. Spieva sa pre publikum. No na svadbe sme pre mladých, robíme veľmi emočný program. Všetko sa odohráva ako keby v kruhu jednej rodiny, ktorej sme súčasťou.“ (Erika¹⁷⁶)

„Cítim tu väčšiu voľnosť. Na vystúpení je všetko striktné dané, vtedy urobíš to, teraz to a tu si vieme veľa vecí prispôbiť, a aj vyhovieť praniu nevesty.“ (Martina¹⁷⁷)

Všetci respondenti, s ktorými som robila rozhovor mi potvrdili, že celkový čas ich programu je maximálne pol hodiny. „U nás sa to tak robilo, že keď sa predával vienok, tak sa hovorilo: 'Kto chce vienok vziať, musí do kalapa dačo dať'. Ale časovo to bolo náročné, ľudia sa tam začali hádať, dohadovať... Tak sme to skrátili. Dali sme si ohraničenie, aby to celé bolo tak 20-25 minút. Trošku mi je ľúto, že sme to museli tak komerčne pojať, ale je to na základe reakcií ľudí. Ľudia možno aj chcú tradície na svadbe, ale nie sú zvyknutí na tú dĺžku, na celý

---

¹⁷⁵ Informátor – Zuzana, Ženská spevácka skupina Jablonečka z Jablonova; rok a miesto narodenia – 1993, Levoča; dosiahnuté vzdelanie – vysokoškolské 1. stupňa; povolanie – študent; stav – slobodná; zdroj – rozhovor, 12.10.2017, Jablonov.

¹⁷⁶ Informátor – Erika, Makovicky divky (členovia zoskupenia sú súčasní alebo bývalí členovia FS Makovica); rok a miesto narodenia – 1997, Svidník; dosiahnuté vzdelanie – stredoškolské; povolanie – študent; stav – slobodná; zdroj – elektronický dotazník.

¹⁷⁷ Informátor – Martina, Skupina Lisočka; rok a miesto narodenia – 1993, Prešov; dosiahnuté vzdelanie – vysokoškolské 1. stupňa; povolanie – študent; stav – slobodná; zdroj – rozhovor, 13.10.2017, Prešov.

priebeh.“¹⁷⁸ Na tejto výpovedi si môžeme všimnúť, ako sa pôvodný rituál prispôbuje scénickému vystúpeniu, pri ktorom treba brať do úvahy pozornosť divákov. Zároveň sa ale nedá jednoznačne určiť, či je čepčenie vnímané ako túžba po tradícii alebo sa jedná o komerčnú záležitosť na úrovni kultúrneho programu pre svadobných hostí. Jedná sa o pozoruhodné skĺbenie procesu individualizácie a uzatvárania sa rodiny na jednej strane, a snahy o prestíž a originalitu na strane druhej.

3. 5. Nivelizácia a unifikácia folklórnych prejavov počas čepčenia

Zatiaľ čo tradičné čepčenie podlieha normám a zákonitostiam lokálnej tradície a každá obec mala v minulosti svoje špecifiká, čepčenia na súčasných svadbách tieto zákony porušujú. Súvisí to s výberom folklórnej skupiny, ktorý sa nemusí obmedzovať iba na danú lokalitu. Nevesta má možnosť zavolať si folklórny súbor z akejkoľvek časti Slovenska. Konkrétna folklórna skupina má zvyčajne v repertoári jeden druh scenára, ktorý je urobený na základe materiálov z určitej lokality/regiónu. Takým spôsobom sa nivelizujú folklórne prejavy na úroveň regionálnu, či dokonca celoslovenskú. Sú skupiny, ktoré majú v ponuke viac druhov čepčenia, napríklad Spevácka skupina Pirečko ponúka spišské, ale aj rusínske piesne. Vie teda repertoár prispôbiť prianiu nevesty, ktorá môže mať požiadavky na základe estetických preferencií, pričom tie nemusia odpovedať zákonitostiam lokálnej tradície.

S nivelizáciou priamo súvisí ďalšia zmena – unifikácia a nedodržiavanie čistoty regiónu. Už pomerne dlhé obdobie sme svedkami vyrovnávania rozdielov, uniformity prejavov, ktoré nezohľadňujú štýlotvorné prvky a osobitosti jednotlivých oblastí.¹⁷⁹ Výsledkom toho môže byť to, že nevesta je z jednej lokality, kroje – z druhej, a repertoár piesní z tretej. Zároveň nevesta už nemusí mať na sebe kroj so svojej lokality, ale môže si vybrať, prípadne skombinovať krojové súčiastky podľa svojho vkusu alebo iných preferencií.

3. 6. Čepčenie ako služba

Vo vzťahu svadobné čepčenie – financie je treba zdôrazniť tieto fakty:

---

¹⁷⁸ Informátor – Martina, Skupina Lisočka; rok a miesto narodenia – 1993, Prešov; dosiahnuté vzdelanie – vysokoškolské 1. stupňa; povolanie – študent; stav – slobodná; zdroj – rozhovor, 13.10.2017, Prešov.

¹⁷⁹ JÁGEROVÁ, Margita. K vybraným problémom speváckej praxe. In: *Hudobno-tanečný folklorizmus: problémy a ich riešenie. Zborník z vedeckej konferencie*. Nitra: Univerzita Konštantína Filozofa v Nitre, Filozofická fakulta, Katedra etnológie a folkloristiky, 2014, s. 43

1. Prenikanie finančných vzťahov do obradových aktivít. Za vykonanie obradu sa v minulosti buď nedávalo nič, alebo odmena dlho pretrvávala v naturálnej podobe, pričom sa to dávalo ako prejav vďaky. V súčasnosti prevládajú finančné odmeny ako pláca za nejakú prácu.¹⁸⁰ Aj napriek tomu je zvykom dávať okrem peňazí svadobnú výslužku (pohostiť čepčiarov priamo na svadbe, alebo im domov zabaliť koláče, prípadne fľašu alkoholu).

2. Čepčenie ako zárobková činnosť pre folklórne skupiny. V tomto bode sa stotožňujem s J. Hamarom, ktorý si všima finančnú motiváciu: *„Pre mladých ľudí je vždy zaujímavá možnosť privyrobenia si nielen prostredníctvom rôznych brigád, ale aj umeleckou činnosťou. U muzikantov vo folklórnych súboroch je to už desaťročia samozrejmosťou. Hrávajú na rôznych tanečných zábavách, recepciách, vernisážach a pod. Teraz sa zrazu otvoril priestor aj pre amatérskych spevákov a tanečníkov. Tradičné čepčenie sa tak ukazuje ako nová, ale veľmi úspešná platená služba s možnosťou ďalšieho príjmu do ekonomického rozpočtu protagonistov.“*¹⁸¹ Je ale potrebné rozlišovať dva typy skupín – skupiny, ktorých zárobok sa delí medzi čepčiarov, a skupiny, ktoré dávajú financie do spoločnej kasy. Uvádza informátorka Mária¹⁸²: *„My to berieme ako normálne vystúpenie. Zarobené peniaze idú do súborového fondu. Je to v podstate jediný príjem, ktorý my ako súbor máme. Za to si potom hradíme sústredenia, alebo si dávame šiť kroje, a tak.“*

V súvislosti s činnosťou folklórnych súborov sa vždy spomína láska k tradíciám, a k ich uchovaniu. Avšak to nie je jediná a zďaleka nie hlavná motivácia pôsobenia v súbore. Druhý a veľakrát dôležitejší aspekt činnosti súborov je naplňovanie osobných potrieb. Medzi ne patrí potreba realizovať sa a rozvíjať svoj talent a záľuby, ale aj potreba byť v kolektíve. V rámci môjho výskumu som sa snažila zistiť, aká je motivácia venovať sa svadobným čepčeniam a kde má v motivačnom rebríčku miesto finančná odmena. Zaujímala ma teda pozícia samotných čepčiarov. V rozhovoroch a dotazníkoch bola úloha zoradiť podľa dôležitosti nasledujúce body – kolektív, zárobok, prestíž, uchovávanie zvykov. Výsledky výskumu sú nasledovné. Je samozrejmé, že privyrábanie takýmto spôsobom je hodnotené pozitívne (hlavne u mladších respondentov-študentov), nemala som však pocit, aby to moji informátori

---

¹⁸⁰ JAKUBÍKOVÁ, Kornélia. Zmeny obyčajov ako indikátory zmien etických hodnôt. In: *Na prahu milénia. Folklor a folkloristika na Slovensku*. Bratislava: ARM 333, 2000, s. 199.

¹⁸¹ HAMAR, Juraj, FILIPOVÁ, Lenka. Tradičné čepčenie v kontexte súčasnej svadby na Slovensku. *Národopisná revue*, 2014, 25(1), s. 33.

¹⁸² Informátor – Mária, Folklórny súbor Starišan; rok a miesto narodenia – 1965, Prešov; dosiahnuté vzdelanie – stredoškolské; povolanie – učiteľka; stav – vydatá; zdroj – rozhovor, 6.10.2017, Prešov.

robili iba kvôli zárobku. Najčastejšie bol na prvom mieste kolektív. Na druhom a treťom mieste sa často striedalo uchovávanie zvykov a finančná odmena. Na poslednom mieste bola najčastejšie prestíž. Uvádžam niekoľko výpovedí:

„Neviem to takto zoradiť, podľa mňa je všetko na rovnakej úrovni. Tak, ako je našim cieľom uchovávať krásne zvyky, tak sa aj snažíme mať kamarátov s rovnakými záujmami, ide nám aj o to, aby sme sa páčili a ľudia o nás vedeli a volali nás na svadby. Poteší nás, ak vidíme, že sa to nielen neveste páči, ale aj všetkým hosťom. A taktiež aj finančná odmena je pre nás dôležitá, pretože sme študenti, tak je to pre nás akýsi príjem.“ (Erika¹⁸³)

„Keď som nezarábala, tak ma to potešilo, že robím niečo, čo mám rada a ešte za to niečo dostanem, ale teraz už na to nie som odkázaná, takže dávam financie na posledné miesto.“ (Martina¹⁸⁴)

„Pre mňa je to tak, že spríjemným mladým svadobný deň. A som rada, že to chcú tak tradične a že aj ja môžem ďalej to 'tradično' rozdávať. Ale tí mladší zo súboru, tí pätnásťroční, tak to berú aj ako prílepkovanie k finančnej situácii. A tí starší, moji rodičia, napríklad, to berú tak, že sa stretnú. [...] Ale určite sú skupiny, ktoré to majú ako kšeft, žeby si zarobili 30€ za večer...“ (Petra¹⁸⁵)

„Motivácia? Na začiatku určite financie, lebo sme boli študenti. Teraz už nie veľmi... [...] Je to aj o ľuďoch, o kolektíve, lebo nemáme sa kedy stretnúť“ (Róbert¹⁸⁶)

„Kolektív, aj zárobok – to je druhá vec. Ale určite to nie je len preto, aby som zarábala, lebo ak by sme nemali také dobré vzťahy, tak asi tam ani nechcem ísť. [...] Mne by nevadilo ani zadarmo chodiť, žeby napríklad tie peniaze išli do súboru. Ale čo poznám iné dievčatá zo

---

¹⁸³ Informátor – Erika, Makovicky divky (členovia zoskupenia sú súčasní alebo bývalí členovia FS Makovica); rok a miesto narodenia – 1997, Svidník; dosiahnuté vzdelanie – stredoškolské; povolanie – študent; stav – slobodná; zdroj – elektronický dotazník.

¹⁸⁴ Informátor – Martina, Skupina Lisočka; rok a miesto narodenia – 1993, Prešov; dosiahnuté vzdelanie – vysokoškolské 1. stupňa; povolanie – študent; stav – slobodná; zdroj – rozhovor, 13.10.2017, Prešov.

¹⁸⁵ Informátor – Petra, Folklorný súbor Šarišan; rok a miesto narodenia – 1993, Svidník; dosiahnuté vzdelanie – vysokoškolské 2. stupňa; povolanie – učiteľka; stav – slobodná; zdroj – rozhovor, 10.10.2017, Prešov.

¹⁸⁶ Informátor – Róbert, Hudobno-tanečné zoskupenie Friško; rok a miesto narodenia – 1981, Prešov; dosiahnuté vzdelanie – vysokoškolské 2. stupňa; povolanie – učiteľ; stav – ženatý; zdroj – rozhovor, 9.11.2017, Prešov.

skupiny, tak viacerým by to vadilo, lebo už to je taká ako kompenzácia za tu nedel'u rozbitú.“
(Sofia¹⁸⁷)

3. Treťou dôležitou rovinou vo vzťahu čepčenia a financií je čepčenie ako služba. Z pozície svadobčanov sa jedná o objednanie služby, za ktorú zaplatia, čím sa svadobčanom naskytuje možnosť stanoviť podmienky. Čepčiarom z toho vyplývajú určité povinnosti, prípadne obmedzenia. Čepčiari takým spôsobom bilancujú medzi dvoma rovinami – na jednej strane je scenár, ktorý je spracovaný ako celok s určitou myšlienkou, na druhej strane je „zákazník“ so svojimi požiadavkami. Je na rozhodnutí jednotlivých skupín, kde si stanovia hranicu, ktorú neprekračujú, a kde vedia naopak urobiť kompromis, aby neprišli o „zákazku“. Súčasťou dotazníka bola otázka, kde majú jednotlivé skupiny hranice, čo sa požiadaviek týka. Odpovede sa rôznia:

„Bezkompromisne nie. Musí si zobrať celé čepčenie. Lebo keď sa jej dačo nepáči, tak nech si zavolá niekoho iného. Lebo potom sa začína mixovanie toho celého. A vznikajú také veci, že to nie je nacvičené, sa pomýliš a už to nie je také pekné. Párkrát sme tak spievali, ale potom sme si povedali, že prečo to kafrat', keď to ako celok je pekné.“ (Petra¹⁸⁸)

„Tým, že je to autentické, aby sa to dodržiavalo, tak nemôžeme do toho robiť kadejaké mixy a tak to znehodnotiť. Ak sa to hodí, že je to napríklad v šariščine, tak áno, musí sa to aj tematicky hodiť, ale ak je to úplne z iného regiónu a vieme, že to tam nepasuje, tak nie.“
(Mária¹⁸⁹)

„Nesúhlasila by som s úplnou zmenou, lebo ak by mi nevesta poslala video z iného súboru, tak by som jej povedala, nech si zavolá ich, a nie nás, lebo sa jej páči niečo iné.“ (Erika¹⁹⁰)

„Ak chceli zmenu, tak sme im to vysvetlili, že je to náš program a bolo by nám to ľúto.“
(Martina¹⁹¹)

---

¹⁸⁷ Informátor – Sofia, Spevácka skupina Pirečko; rok a miesto narodenia – 1993, Levoča; dosiahnuté vzdelanie – vysokoškolské 1. stupňa; povolanie – nezamestnaná; stav – slobodná; zdroj – rozhovor, 6.10.2017, Prešov.

¹⁸⁸ Informátor – Petra, Folklorný súbor Šarišan; rok a miesto narodenia – 1993, Svidník; dosiahnuté vzdelanie – vysokoškolské 2. stupňa; povolanie – učiteľka; stav – slobodná; zdroj – rozhovor, 10.10.2017, Prešov.

¹⁸⁹ Informátor – Mária, Folklorný súbor Starišan; rok a miesto narodenia – 1965, Prešov; dosiahnuté vzdelanie – stredoškolské; povolanie – učiteľka; stav – vydatá; zdroj – rozhovor, 6.10.2017, Prešov.

¹⁹⁰ Informátor – Erika, Makovicky divky (členovia zoskupenia sú súčasní alebo bývalí členovia FS Makovica); rok a miesto narodenia – 1997, Svidník; dosiahnuté vzdelanie – stredoškolské; povolanie – študent; stav – slobodná; zdroj – elektronický dotazník.

„Záleží na tom, čo chce. Lebo veľakrát sa stáva, že nevesta príde s nejakou pesničkou, čo sa vôbec nehodí do čepčenia. Ale keď jej to vysvetlíme, tak väčšinou to prijme. [...] No keby na tom trvala, tak by sme to asi dali, ale možno iba jednu slohu [...] Ide aj o dobrú povesť. Preto, ak majú nevesty nejaké požiadavky, tak by sme im mali vyjsť v ústrety, aj keď to nie je úplne tradičné.“ (Sofia¹⁹²)

„Vždy sa pýtame, že čo ako. Lebo keďže naše celé čepčenie sa točí okolo mamky, niektoré nevesty mamky nemajú, tak vieme buď zmeniť slová, alebo vyhodíme tú pesničku. Snažíme sa to robiť tak, ako si praje nevesta. Keď príde nevesta, že je zo Šariša z Prešova a tam sú tri podmienky, tak to tak dáme, nemáme s tým problém. Ale mali sme jedno čepčenie, kedy nám nevesta zmenila úplne všetko. Poslala nám harmonogram, ako to má byť. A to bolo pre nás jednak náročné a nestojí nám to zato, až tak to meniť. Spravili sme to, ale viackrát by sme to už neurobili. Ale väčšinou nevesty nemajú také požiadavky. Videli nás a páčili sme sa im, tak to neriešia.“ (Zuzana¹⁹³)

Ústupky, ktoré sú súbory ochotné voči zákazníkom urobiť, sa rôznia. Sú zoskupenia, ktoré majú scenár svojho programu flexibilný a vedia ho prispôbiť praniu nevesty. Zároveň sú súbory, ktoré majú striktné daný scenár, do ktorého neradi zasahujú, aby neporušili jeho kontinuitu. Aj napriek tomu, väčšina skupín nakoniec vo väčšej alebo menšej miere do svojho scenára zasiahne, ak je požiadavka z pozície zákazníka. Takým spôsobom do aktivity, ktorá sa venuje práci s ľudovou kultúrou zasahujú ekonomické vzťahy, ktoré môžu ovplyvniť celkový výsledok produktu. Zároveň je takáto činnosť pre členov folklórnych súborov príjemným spojením aktivity, ktorú vykonávajú vo svojom voľnom čase za účelom naplnenia svojich potrieb a finančnej odmeny, ktorá môže veľakrát pozitívne motivovať k ďalšej činnosti.

---

¹⁹¹ Informátor – Martina, Skupina Lisočka; rok a miesto narodenia – 1993, Prešov; dosiahnuté vzdelanie – vysokoškolské 1. stupňa; povolanie – študent; stav – slobodná; zdroj – rozhovor, 13.10.2017, Prešov.

¹⁹² Informátor – Sofia, Spevácka skupina Pirečko; rok a miesto narodenia – 1993, Levoča; dosiahnuté vzdelanie – vysokoškolské 1. stupňa; povolanie – nezamestnaná; stav – slobodná; zdroj – rozhovor, 6.10.2017, Prešov.

¹⁹³ Informátor – Zuzana, Ženská spevácka skupina Jablonečka z Jablonova; rok a miesto narodenia – 1993, Levoča; dosiahnuté vzdelanie – vysokoškolské 1. stupňa; povolanie – študent; stav – slobodná; zdroj – rozhovor, 12.10.2017, Jablonov.

3. 6. 1. Objednávka svadobného čepčenia

Posledné roky je možné sledovať veľký záujem o túto službu. Skupiny sú väčšinou veľmi vyťažené a minimálne jedna svadba do týždňa nie je výnimkou. Hovorí informátorka Sofia¹⁹⁴: „Teraz, keď sa pozriem na náš kalendár na 2018 rok, tak keď nepočítam pôst, tak máme voľné už len dve soboty. A to niektoré soboty máme aj po dve svadby, a pár svadiieb máme aj v piatok“. Nevesty si čepčenie objednávajú aj rok dopredu, väčšinou hneď po objednaní sály, hudby, kameramana a fotografa. S takým dopytom súvisí aj rozšírenie čepčiacich skupín. Pri výskume som sa respondentov pýtala, aký majú názor na takýto rozmach. Uvádzam výpovede:

„Zdá sa mi, že teraz akoby sa s tými súbormi, čo robia čepčenie, vrece roztrhlo. Mám pocit, že v každej dedine je taká folklórna zložka. A aj v tom je taká motivácia sa zlepšovať.“ (Daniela¹⁹⁵)

„Teraz je to už tak rozšírené, že každá nevesta, i keď možno by mala družičky, čo by jej zaspievali, tak chce ten súbor. Dokonca by som povedala, že už to nie je až také 'iné', lebo skoro na každej svadbe to je. Len my máme každú sobotu svadbu.“ (Zuzana¹⁹⁶)

„Nie je na tom nič zlé, že ich je tak veľa, pokiaľ to má nejakú vážnosť, a aby to bolo aj etnograficky hodnotné, ne len z takými hocijakými pesničkami...“ (Mária¹⁹⁷)

V súvislosti s tým ma zaujímalo, či respondenti vnímajú iné skupiny ako konkurenciu. Odpovede boli skoro identické:

„Momentálne je síce veľa čepčiacich skupín, ale necítim konkurenciu. Vyskytli sa situácie, že sme mali aj 5 čepčení za večer a sme sa museli podeliť. Neriešim to, lebo každý sa venuje svojmu regiónu, má svoje čepčenie a každému sa páči niečo iné.“ (Petra¹⁹⁸)

---

¹⁹⁴ Informátor – Sofia, Spevácka skupina Pirečko; rok a miesto narodenia – 1993, Levoča; dosiahnuté vzdelanie – vysokoškolské 1. stupňa; povolanie – nezamestnaná; stav – slobodná; zdroj – rozhovor, 6.10.2017, Prešov.

¹⁹⁵ Informátor – Daniela, Ženská spevácka skupina Jablonečka z Jablonova; rok a miesto narodenia – 1994, Levoča; dosiahnuté vzdelanie – stredoškolské; povolanie – študent; stav – slobodná; zdroj – rozhovor, 10.10.2017, Prešov.

¹⁹⁶ Informátor – Zuzana, Ženská spevácka skupina Jablonečka z Jablonova; rok a miesto narodenia – 1993, Levoča; dosiahnuté vzdelanie – vysokoškolské 1. stupňa; povolanie – študent; stav – slobodná; zdroj – rozhovor, 12.10.2017, Jablonov.

¹⁹⁷ Informátor – Mária, Folklórny súbor Starišan; rok a miesto narodenia – 1965, Prešov; dosiahnuté vzdelanie – stredoškolské; povolanie – učiteľka; stav – vydatá; zdroj – rozhovor, 6.10.2017, Prešov.

„V našom meste je ešte jedna čepiaca skupina, no vôbec ich neberieme ako konkurenciu. Navzájom sledujeme svoju aktivitu a vždy máme, aj naša, aj ich skupina svadby. Ak nám nevyhovujú termíny, alebo máme veľa svadiieb na jeden večer, vždy sa skontaktujeme a posunieme si svadby.“ (Erika¹⁹⁹)

„Vieme, že sú, ale ani sme to nepocítili. Mesto a okolie je tak veľké a tých svadiieb je toľko... môže sa stať, že my nemôžeme, tak ešte dáme tip na iný súbor.“ (Mária²⁰⁰)

Iba informátorka Sofia²⁰¹ mi dala inú odpoveď: „No, mám kamarátku z vedľajšej dediny, čo tiež je v takej skupine, tak je to také zvláštne, že sme v podstate konkurencia. Ale zas na druhej strane, ak my už máme obsadený termín, tak odporučíme nevestám, aby sa na nich obrátili.“

Aj keď je podľa výpovedí respondentov zrejmé, že dopyt po takejto službe je mimoriadny a skupiny o klientov núdzu nemajú, v podvedomí je snaha byť čo najlepší prítomná. Zároveň je ale pozoruhodné sledovať súdržnosť členov folklórneho hnutia a vzájomnú pomoc alebo minimálne poskytnutie zákazky.

3. 6. 2. Propagácia služieb

Súbory svoju činnosť propagujú rôznymi spôsobmi. Veľmi rozšíreným a efektívnym spôsobom je reklama na webe – či už je to samostatná webová stránka, stránka na sociálnych sieťach (Facebook, Instagram) alebo videá na Youtube. Situáciu hodnotí informátorka Sofia²⁰²: „Internet je veľká sila. Všetko to vidíme a povieme si, že aj my chceme.“ Samozrejme, najlepším spôsobom propagácie je osobná skúsenosť alebo pozitívne referencie známych. Uvádza informátorka Petra²⁰³: „Ja myslím, že sa to samo propaguje. Keď je 200 ľudí na svadbe, z toho 100 je slobodných, tak si daktorí z nich povedia, že chceme také

---

¹⁹⁸ Informátor – Petra, Folklórny súbor Šarišan; rok a miesto narodenia – 1993, Svidník; dosiahnuté vzdelanie – vysokoškolské 2. stupňa; povolanie – učiteľka; stav – slobodná; zdroj – rozhovor, 10.10.2017, Prešov.

¹⁹⁹ Informátor – Erika, Makovicky divky (členovia zoskupenia sú súčasní alebo bývalí členovia FS Makovica); rok a miesto narodenia – 1997, Svidník; dosiahnuté vzdelanie – stredoškolské; povolanie – študent; stav – slobodná; zdroj – elektronický dotazník.

²⁰⁰ Informátor – Mária, Folklórny súbor Starišan; rok a miesto narodenia – 1965, Prešov; dosiahnuté vzdelanie – stredoškolské; povolanie – učiteľka; stav – vydatá; zdroj – rozhovor, 6.10.2017, Prešov.

²⁰¹ Informátor – Sofia, Spevácka skupina Pirečko; rok a miesto narodenia – 1993, Levoča; dosiahnuté vzdelanie – vysokoškolské 1. stupňa; povolanie – nezamestnaná; stav – slobodná; zdroj – rozhovor, 6.10.2017, Prešov.

²⁰² Ibid.

²⁰³ Informátor – Petra, Folklórny súbor Šarišan; rok a miesto narodenia – 1993, Svidník; dosiahnuté vzdelanie – vysokoškolské 2. stupňa; povolanie – učiteľka; stav – slobodná; zdroj – rozhovor, 10.10.2017, Prešov.

čepčenie o dva, päť, desať rokov.“ K téme propagácie sa vyjadruje informátor Ivan²⁰⁴: „Ani sa nepotrebuje viac propagovať, lebo máme dosť toho.“

3. 6. 3. Spolupráca so svadobnou agentúrou

Niektoré čepčiacie skupiny spolupracujú so svadobnými agentúrami. Informátorka Júlia²⁰⁵ prácu svadobnej agentúry charakterizuje takto: „Hlavnou úlohou agentúry je plánovanie svadby na kľúč – od A po Z. To znamená, že ja naozaj ponúkam všetko. Od výberu miesta až po koordináciu svadobného dňa. Čo všetko je potrebné na svadbu, to viem zabezpečiť: miesto, jedlo, šaty, oblek pre manžela, obrúčky, hudba, DJ, kapela. [...] A medzi tým je aj ponuka čepčenia. [...] Nie som na ľudovky, nebola som k tomu vedená, som typické mestské dievča, čiže neinklinujem k tomu, ale čím som staršia, tak si uvedomujem, že tá svadba by sa mala u nás zachovať trochu tradične. A zároveň je to veľmi pekná vsuvka. Myslím, že to patrí na súčasné svadby.“ Iniciátormi spolupráce sú väčšinou agentúry, keďže práve tie kompletizujú rozličné služby, ktoré sa týkajú svadby. Informátorka pokračuje: „Mám taký dotazník, ktorý nevesta pri prvom stretnutí vyplní a ja už potom viem čo a ako. [...] Aj čepčenie som zahrnula do dotazníka. [...] A prečo? Lebo stále sme na východe. Sme síce v Prešove, v meste, ale sme na východe a ženy to chcú. Je po tom dopyt. A máloktorá nevesta to nemá. Asi len 2 z 30, ktorým som organizovala svadbu za tie dve sezóny... Jedna z nich mala dieťa a už sa jej to zdalo blbé...“²⁰⁶

Podľa mojich zistení, spolupráca čepčiacich skupín a svadobných agentúr funguje na voľnom vzťahu bez zmluvy a má skôr recipročný charakter. Vysvetľuje informátorka Sofia²⁰⁷: „Je to nová agentúra, ktorá vznikla na princípe dať dokopy rôzne zložky, ktoré sa podieľajú na svadbe, napríklad kadernička, vizážistka, fotograf a podobne. Ale je to na tom princípe, že nie je tam nikto vedúci, všetci takto spolupracujeme. Napríklad keď niekto príde k fotografovi, tak on odporučí tých ostatých a tak. Taže len tak navzájom si robíme reklamu. A aj na nete máme

---

²⁰⁴ Informátor – Ivan, Skupina Lisočka; rok a miesto narodenia – 1990, Prešov; dosiahnuté vzdelanie – vysokoškolské 2. stupňa; povolanie – technológ; stav – slobodný; zdroj – rozhovor, 18.10.2017, Prešov.

²⁰⁵ Informátor – Júlia, Svadobná agentúra Happy Feet; rok a miesto narodenia – 1987, Prešov; dosiahnuté vzdelanie – vysokoškolské 2. stupňa; povolanie – materská dovolenka, zároveň majiteľka svadobnej agentúry; stav – vydatá; zdroj – rozhovor, 3.11.2017, Prešov.

²⁰⁶ Informátor – Júlia, Svadobná agentúra Happy Feet; rok a miesto narodenia – 1987, Prešov; dosiahnuté vzdelanie – vysokoškolské 2. stupňa; povolanie – materská dovolenka, zároveň majiteľka svadobnej agentúry; stav – vydatá; zdroj – rozhovor, 3.11.2017, Prešov.

²⁰⁷ Informátor – Sofia, Spevácka skupina Pirečko; rok a miesto narodenia – 1993, Levoča; dosiahnuté vzdelanie – vysokoškolské 1. stupňa; povolanie – nezamestnaná; stav – slobodná; zdroj – rozhovor, 6.10.2017, Prešov.

spoločnú stránku, kde sa naše služby propagujú. Ale nie je to tak, žeby bol niekto nad nami, kto by to riadil. Nie je to také záväzné“

3. 7. Kroj

Ďalšou rovinou, ktorej by som sa chcela venovať, je otázka ľudového odevu. „*Odev je vecou človeka, ukazujúcou jeho plemennú, stavovskú, pohlavnovekovú príslušnosť a pritom i symbolom, charakterizujúcim spoločenský význam človeka.*“²⁰⁸ V prirodzenom prostredí je ľudový odev v mnohých veciach antipólom odevu podliehajúceho móde. Jedna z hlavných tendencií módného odevu je ľahko sa meniť a čo najviac sa odlišovať od predošlej módy. Tendencia ľudového odevu je nemeniť sa. Druhý zásadný rozdiel je, že ľudový odev podlieha cenzúre kolektívu, ktorý diktuje, čo je možné zmeniť a čo nie.²⁰⁹ Ľudový odev plní v tradičnej spoločnosti praktickú, stavovskú, regionálnu, obradovú, estetickú a iné funkcie.²¹⁰ Kroje, ktoré sa používajú pri svadobnom čepčení v súčasnosti nepodliehajú vyššie spomínaným pravidlám. V praxi vyzerá výber kroja pre nevestu nasledovne: sú súbory, ktoré v rámci ceny za čepčenie, alebo za doplatok, ponúkajú kroj pre nevestu (prípadne pre ďalších svadobných hostí, najčastejšie ženícha, či družičky). Výber kroja podlieha garderóbe súboru, ale záleží aj od osobného vkusu nevesty. Hlavnou funkciou je funkcia estetická, na úkor ostatných. Stáva sa, že si nevesta vyberá farbu kroja tak, aby sa jej hodil k výzdobe v sále. Sú súbory, ktoré dovoľujú kombinovať krojové súčiastky podľa estetických preferencií nevesty, pričom je porušená regionálna čistota. Čepčiari o týchto nepresnostiach v kombinovaní vedia, avšak prianiam nevesty aj napriek tomu vyhovejú. Záleží to však od podmienok, ktoré si súbory stanovujú. Uvádžam príklady:

„Ak príde nevesta a povie, že si chce skombinovať rôzne časti kroja, tak jej povieme, že sa to tak nenosí, že to nie je veľmi vhodné, že keď by to niekto nahrával a bolo by to na nete, tak by poklesla naša prestíž, alebo ako to mám nazvať... Proste ten obraz o našej skupine, žeby ľudia sa na to začali pozerat' tak, že 'prečo jej to tak dali, keď sa tak oháňajú, že sú autentickí'. Snažíme sa dohovoriť tým nevestám. A ony väčšinou dajú na náš názor. Ale párkrát sa stalo, že chcela mať na sebe niečo, čo vôbec k sebe nešlo, tak sme súhlasili. [...] Raz prišla nevesta,

---

²⁰⁸ BOGATYREV, Peter. *Funkcie kroja na Moravskom Slovensku*. Turčiansky Sv. Martin: Matica slovenská, 1937, s. 12.

²⁰⁹ BOGATYREV, Peter. *Funkcie kroja na Moravskom Slovensku*. Turčiansky Sv. Martin: Matica slovenská, 1937, s. 5.

²¹⁰ Ibid., s. 13.

ktorá povedala, že si neželá, aby niektorá z nás mala na sebe ružovú alebo inú pastelovú farbu, a že si máme doniesť kroje v takej a takej farbe. Tak sme to tak spravili.“ (Sofia²¹¹)

„Keď si nevesty prídu požičať kroj, tak iba celé kroje si môžu požičať, nedá sa to kombinovať. Povieme im, že to je iný región, že sa to nedá.“ (Petra²¹²)

„My kroje nepožičiavame, nevesty si ich zháňajú samé. A my už to neriešime, aký si ona vyberie. Možno niekedy im vysvetlia, že treba šarišský, niekedy nie, možno vyberajú podľa toho, ako sa im páči. Lebo si myslím, že až také fundované nie sú tie mladé holky.“ (Mária²¹³)

Vyskytujú sa situácie, v ktorých nevesta odmieta mať počas čepčenia kroj, alebo si praje mať iba jeho súčasť (napríklad štylizovanú zásteru na svadobných šatách). Často odmietajú mať na hlave čepiec. Napríklad:

„Niekedy sa nám stane, že prídu nevesty, že nechcú čepiec a donesú si nejaký hrebienok, alebo stužku. Tak im vysvetlíme, čo to znamená. Pretože tak si aj my robíme reklamu, a potom nám na internete ľudia píšu, že prečo sa voláme čepčenie, keď nečepčíme. Číže ľudia to vnímajú.“ (Martina²¹⁴)

„Stane sa, že nechcú čepiec, lebo... Ale to je len také prvotné, nakoniec aj tak všetky dostanú. Alebo prídu s tým, že 'mamka/babka mi povedala, že si musím dať čepiec'. Dajú na dohovor starších žien.“ (Róbert²¹⁵)

„Minule sa stalo, že nechcela nevesta čepiec. [smiech] Tak sme jej vysvetlili, že načo sme tu prišli? Sme jej to normálne museli tesne pred čepením vysvetliť, že to má nejaký význam, prečo sme tam a nejaké čaro, aby pochopila... Ona nechce zásteru, nechce venček... No ale ten venček niečo symbolizuje... Ale záleží od nevesty. Niektorým je to vyslovene pätnásť

---

²¹¹ Informátor – Sofia, Spevácka skupina Pirečko; rok a miesto narodenia – 1993, Levoča; dosiahnuté vzdelanie – vysokoškolské 1. stupňa; povolanie – nezamestnaná; stav – slobodná; zdroj – rozhovor, 6.10.2017, Prešov.

²¹² Informátor – Petra, Folklorný súbor Šarišan; rok a miesto narodenia – 1993, Svidník; dosiahnuté vzdelanie – vysokoškolské 2. stupňa; povolanie – učiteľka; stav – slobodná; zdroj – rozhovor, 10.10.2017, Prešov.

²¹³ Informátor – Mária, Folklorný súbor Starišan; rok a miesto narodenia – 1965, Prešov; dosiahnuté vzdelanie – stredoškolské; povolanie – učiteľka; stav – vydatá; zdroj – rozhovor, 6.10.2017, Prešov.

²¹⁴ Informátor – Martina, Skupina Lisočka; rok a miesto narodenia – 1993, Prešov; dosiahnuté vzdelanie – vysokoškolské 1. stupňa; povolanie – študent; stav – slobodná; zdroj – rozhovor, 13.10.2017, Prešov.

²¹⁵ Informátor – Róbert, Hudobno-tanečné zoskupenie Friško; rok a miesto narodenia – 1981, Prešov; dosiahnuté vzdelanie – vysokoškolské 2. stupňa; povolanie – učiteľ; stav – ženatý; zdroj – rozhovor, 9.11.2017, Prešov.

a niektoré to tak prežívajú, že až plačú. Tak tie zrejme majú nejaké to povedomie o tom.“
(Sofia²¹⁶)

Na druhej strane sú nevesty, pre ktoré je kroj citová záležitosť:

„Ja som mala kroj zdedený po mame. Je tam určite taká citová väzba“ (Dominika²¹⁷)

„Mala som kroj a bol to môj vlastný kroj. Bol spoločným dielom mamky, ocka, starkej, starkého a krstnej. Je to moja srdcovka, kroj mám naozaj krásny. Keby bolo na mne, najradšej by som ho mala oblečený celý deň, resp. rada by som si ho obliekala na rozličné sviatočné príležitosti. Škoda, že sa to dnes nenosí. Kroj zakryje, čo treba zakryť a zvýrazní, čo treba zvýrazniť.“ (Romana²¹⁸)

3. 8. Postoj k panenstvu a pôstu

V predchádzajúcej časti práce sa venujem otázke straty panenstva pred svadbou v tradičnom kresťanskom spoločenstve na Slovensku. K tendenciám súčasného vývoja obradov patrí výrazné zníženie ich normatívnosti a sankcionovanosti, čo je dôsledkom rastúcej liberalizácie života.²¹⁹ Dnešná spoločnosť je menej konzervatívna a čo sa panenstva neviest týka, už sa jeho ne/zachovanie nedemonštruje žiadnymi obyčajami, ani znakmi. Nevesta v pokročilom štádiu tehotenstva si pokojne môže na hlavu nasadiť vienok, symbol panenstva, a veľakrát to nevzbudzuje žiadne negatívne reakcie. Vo svojom výskume som sa zamerala na to, aký postoj k tomu zachovávajú čepčiari. Respondenti sú k takýmto nevestám tolerantní, avšak uvedomujú si paradox situácie a veľakrát scenár čepčenia z tohto dôvodu upravujú:

„V minulosti to asi bolo viac tabu, ale ja to beriem s nadhľadom. Bolo by mi ľúto, keby neveste bol odoprený ten krásny zvyk iba preto, že sa jej podarilo.“ (Martina²²⁰)

---

²¹⁶ Informátor – Sofia, Spevácka skupina Pirečko; rok a miesto narodenia – 1993, Levoča; dosiahnuté vzdelanie – vysokoškolské 1. stupňa; povolanie – nezamestnaná; stav – slobodná; zdroj – rozhovor, 6.10.2017, Prešov.

²¹⁷ Informátor – Dominika, nevesta; rok a miesto narodenia – 1991, Kamienka; dosiahnuté vzdelanie – vysokoškolské 2. stupňa; povolanie – manažér športových podujatí; stav – vydatá; dátum a miesto svadby: 23.9.2017, Kamienka; zdroj – rozhovor, 30.10.2017, Prešov.

²¹⁸ Informátor – Romana, nevesta; rok a miesto narodenia – 1989, Krompachy; dosiahnuté vzdelanie – vysokoškolské 2. stupňa; povolanie – administratívna práca, hotelierstvo; stav – vydatá; dátum a miesto svadby: 24.10.2015, Dúbrava; zdroj – elektronický dotazník.

²¹⁹ JAKUBÍKOVÁ, Kornélia. Obradové štúdiá. Vývin uplatňovaných prístupov a súčasný stav. In: *Když výzkum, tak kvalitativní. Serpentinami bádání v terénu*. Brno: Masarykova univerzita, 2013, s. 55.

²²⁰ Informátor – Martina, Skupina Lisočka; rok a miesto narodenia – 1993, Prešov; dosiahnuté vzdelanie – vysokoškolské 1. stupňa; povolanie – študent; stav – slobodná; zdroj – rozhovor, 13.10.2017, Prešov.

„Keď vieme, že je tehotná, tak nespievame pesničku s textom 'dolu dolu moja šaty panenské'. Ale raz sme o tom ani nevedeli, a keď sme to zaspievali, tak sa ľudia začali smiať. Oni väčšinou vnímajú ten text a to celé. Ale niektorým nevestám to ani nevadí.“ (Zuzana²²¹)

„Ja s tým nemám problém, je to vec názoru. Ale dnes žijeme v takej dobe, že naozaj sa to môže stať. A keď nevesta silou mocou chce a naozaj si váži i tie zvyky a tradície, tak ja s tým nemám problém. Hoci je to niekedy komické, lebo my v jednej pesničke máme text o panenstve.“ (Daniela²²²)

„Snažíme sa to odlišiť nejak. Ale berieme to ako objednávku, za ktorú ona platí, takže mi jej máme vyhovieť. Na druhej strane sa to snažíme dodržiavať aspoň tým, že vynecháme tú časť s 'počlivou' pannou. Alebo vyhadzujeme úplne tú prvú časť, kde je s vienkom a prideme ju už len začepiť.“ (Róbert²²³)

Je pozoruhodné, ako sa náboženské zásady v jednom prípade vedome porušujú, ale na strane druhej sa striktné a bez výnimky dodržiavajú. Príkladom toho je organizovanie svadiieb počas pôstneho obdobia. Všetci čepčiari mi potvrdili, že na svadby počas pôstu nechodia (a to nie len preto, že nemajú ponuky). Uvádzam dva príklady (totožné výpovede však boli u všetkých opýtaných):

„Myslím, že sa to tak nepatrí, už len z toho cirkevného hľadiska. Je to obdobie, kedy by sa človek mal zamyslieť nad sebou, uctiť si tú chvíľu. Tak aj my si robíme taký pôst.“ (Daniela²²⁴)

„Nie, počas pôstu nechodíme. Ani nemáme ponuky, ale ani z presvedčenia by sme nešli.“ (Martina²²⁵)

---

²²¹ Informátor – Zuzana, Ženská spevácka skupina Jablonečka z Jablonova; rok a miesto narodenia – 1993, Levoča; dosiahnuté vzdelanie – vysokoškolské 1. stupňa; povolanie – študent; stav – slobodná; zdroj – rozhovor, 12.10.2017, Jablonov.

²²² Informátor – Daniela, Ženská spevácka skupina Jablonečka z Jablonova; rok a miesto narodenia – 1994, Levoča; dosiahnuté vzdelanie – stredoškolské; povolanie – študent; stav – slobodná; zdroj – rozhovor, 10.10.2017, Prešov.

²²³ Informátor – Róbert, Hudobno-tanečné zoskupenie Friško; rok a miesto narodenia – 1981, Prešov; dosiahnuté vzdelanie – vysokoškolské 2. stupňa; povolanie – učiteľ; stav – ženatý; zdroj – rozhovor, 9.11.2017, Prešov.

²²⁴ Informátor – Daniela, Ženská spevácka skupina Jablonečka z Jablonova; rok a miesto narodenia – 1994, Levoča; dosiahnuté vzdelanie – stredoškolské; povolanie – študent; stav – slobodná; zdroj – rozhovor, 10.10.2017, Prešov.

„Myslím, že len raz sme boli tak, že v piatok sa začal pôst, tak sme v sobotu ešte išli. Ale inak nie. Ani neviem, aby boli tu u nás v tom čase svadby.“ (Petra²²⁶)

3. 9. Motivácia objednania svadobného čepčenia

Doteraz som sa v práci v prevažnej miere venovala respondentom, ktorí svadobné čepčenie vykonávajú. Všimla som si, aká je ich pozícia a motivácia podieľať sa na tomto akte. Teraz by som sa chcela venovať druhej strane zúčastnených, a síce všímať si pozíciu samotných neviest. Aká je ich motivácia mať na svadbe čepčenie, čo to pre ne znamená, kto čepčenie iniciuje a aké sú dôvody objednať si na čepčenie práve folklórny súbor.

Domnievam sa, že jedným z dôvodov objednať si čepčenie je fakt, že sa to v súčasnej spoločnosti na východnom Slovensku stále vníma ako tradícia. Čepčenie bolo súčasťou svadby starej matky aj matky nevesty. V rámci tohto medzigeneračného prenosu chce byť začepčená aj súčasná nevesta, avšak v rodine je tento zvyk už iba v pasívnej pamäti, to znamená, že ho rodinný príslušníci nevedia zrealizovať (nevedia texty piesní, presný scenár, prípadne nevedia spievať alebo nechcú sa verejne prezentovať). V tom prípade si nevesta zavolá folklórny súbor, ktorý tento akt na profesionálnej úrovni zrealizuje. Takéto príklady svedčia o zmenách medzigeneračného prenosu kultúrnych hodnôt, výslednom čoho je fakt, že realizátori sa identifikujú s miestnymi či regionálnymi prejavmi, ktoré nie sú autentické, ale veľakrát sú výsledkom folklorizmu.²²⁷ Z tohto pohľadu je čepčenie v kolektívnom povedomí doteraz vnímané ako neoddeliteľná súčasť svadby, nech už je realizované kýmkoľvek. Moju domnienku potvrdzujú aj výpovede neviest. Väčšina neviest ho zaraďuje medzi zvyky, ktoré na svadbe nesmú chýbať (okrem čepčenia patria k často spomínaným zvykom odobierka, cirkevný sobáš, rozbíjanie taniera, mladomanželský tanec, modlitba pred jedlom a iné²²⁸). Ako príklad uvádzam výpovede respondentov: „*Je to tradícia a tie by sa mali dodržiavať*

---

²²⁵ Informátor – Martina, Skupina Lisočka; rok a miesto narodenia – 1993, Prešov; dosiahnuté vzdelanie – vysokoškolské 1. stupňa; povolanie – študent; stav – slobodná; zdroj – rozhovor, 13.10.2017, Prešov.

²²⁶ Informátor – Petra, Folklórny súbor Šarišan; rok a miesto narodenia – 1993, Svidník; dosiahnuté vzdelanie – vysokoškolské 2. stupňa; povolanie – učiteľka; stav – slobodná; zdroj – rozhovor, 10.10.2017, Prešov.

²²⁷ JAKUBÍKOVÁ, Kornélia. Obradové štúdiá. Vývin uplatňovaných prístupov a súčasný stav. In: *Když výzkum, tak kvalitativní. Serpentinami bádání v terénu*. Brno: Masarykova univerzita, 2013, s. 54-55.

²²⁸ V tejto súvislosti nie je dôležité, či dané zvyky majú danom prostredí svoje sociokultúrne ukotvenie (napríklad rozbíjanie taniera je výpožička z Čiech, avšak veľmi dobre adaptovaná v našom prostredí), ale to, ako sú ľuďmi vnímané.

a odovzdávať aj ďalším generáciám“ (Eva²²⁹), alebo: „*Chcela som čepčenie, lebo to patrí na svadbu, a je to tradícia, a tie sa majú dodržiavať. Snívala som o tom odmalička.*“ (Dominika²³⁰) Na tradičných svadbách bol tento akt vnímaný ako vyvrcholenie svadby a bol to významný moment zmeny stavu nevesty. Viacero neviest to takto vníma aj teraz. Medzi najčastejšie odpovede na otázku *Čo by ste označili za najdôležitejší bod svadby?* patrí sobáš a/alebo čepčenie: „*Vrchol svadby? Čepčenie, keď sa započúvam do tých pesničiek, tak si to tak viac uvedomím, čo sa vlastne deje.*“ (Dominika²³¹) Alebo: „*Čepčenie. Bol to taký emotívny moment.*“ (Lenka²³²)

Zároveň je tu prítomná ďalšia rovina – strata medzigeneračného prenosu vedomostí a zručností z oblasti tradičnej ľudovej kultúry. V tom prípade je to vnímané ako zaujímavé ozvláštnenie svadby na úrovni kultúrneho programu. Nevesty v tom už nevidia tradíciu, ale spôsob ako hostí zabaviť. Spoločenské vedomie zanikania hodnôt lokálnych kultúrnych prejavov iniciovalo ich revitalizáciu novými formami.²³³ Môžeme si všimnúť, ako obrad, respektíve rituál podlieha estetizácii a performatívnosti, čo môže dokonca viesť k nadradenosti týchto dvoch vlastností nad samotným významom rituálu.²³⁴ Nasvedčujú tomu ohlasy od svadobných hostí:

„Všetci mali zimomriavky a veľa očí neostalo suchých. Určite to bolo veľmi pekným a zaujímavým skráslením svadobnej zábavy, a veľký zážitok pre všetkých.“ (Romana²³⁵)

---

²²⁹ Informátor – Eva, nevesta; rok a miesto narodenia – 1993, Vranov nad Topľou; dosiahnuté vzdelanie – vysokoškolské 2. stupňa; povolanie – učiteľ; stav – vydatá; dátum a miesto svadby: 28.10.2017, Vevec; zdroj – elektronický dotazník.

²³⁰ Informátor – Dominika, nevesta; rok a miesto narodenia – 1991, Kamienska; dosiahnuté vzdelanie – vysokoškolské 2. stupňa; povolanie – manažér športových podujatí; stav – vydatá; dátum a miesto svadby: 23.9.2017, Kamienska; zdroj – rozhovor, 30.10.2017, Prešov.

²³¹ Ibid.

²³² Informátor – Lenka, nevesta; rok a miesto narodenia – 1980, Prešov; dosiahnuté vzdelanie – vysokoškolské 2. stupňa; povolanie – vyšetrovateľ; stav – vydatá; dátum a miesto svadby: 16.9.2017, Išľa; zdroj – rozhovor, 1.11.2017, Prešov.

²³³ DARULOVÁ, Jolana. Folklorizmus ako prostriedok identifikácie s lokálnou a regionálnou tradíciou (Z výskumov súčasnosti v obciach Očová a Telgárt). In: *Folklorizmus na prelome storočí. Zborník príspevkov z medzinárodného sympózia*. Bratislava: Prebudená pieseň, 2000, s. 37.

²³⁴ JAKUBÍKOVÁ, Kornélia. Obradové štúdiá. Vývin uplatňovaných prístupov a súčasný stav. In: *Když výzkum, tak kvalitativní. Serpentinami bádání v terénu*. Brno: Masarykova univerzita, 2013, s. 56. Porov. BARAŇSKI, Janusz. *Etnologia i okolice. Eseje antyperyferyjne*. Kraków: Wydawnictwo Uniwersytetu Jagiellońskiego, 2010, s. 201.

²³⁵ Informátor – Romana, nevesta; rok a miesto narodenia – 1989, Krompachy; dosiahnuté vzdelanie – vysokoškolské 2. stupňa; povolanie – administratívna práca, hotelierstvo; stav – vydatá; dátum a miesto svadby: 24.10.2015, Dúbrava; zdroj – elektronický dotazník.

„Ohlasy boli veľmi pozitívne, starí to berú ako tradíciu a mladým sa to tiež veľmi páčilo. Aj keď nič nemajú s ľudovkami, tak hovorili, že to chcú tiež.“ (Dagmar²³⁶)

„Aj môj bratranec, ťažký reper povedal, že nemá rád folklór, ale toto ho dojalo.“ (Lenka²³⁷)

„Bolo to zaujímavé hlavne pre ľudí, ktorí nie sú z východu a nepoznajú tieto tradície.“ (Patrícia²³⁸)

„Ohlasy len pozitívne, nebolo to zbytočne dlhé, mali sme hostí aj z Talianska, ktorí boli nadšení.“ (Emília²³⁹)

„Všetkým sa čepčenie páčilo. Ocenili to aj folkloristi, ktorí do toho vidia, ocenili kvalitu spevu a celkového prejavu. Ostatní hostia boli nadšení, keďže niektorí z nich ešte takého čepčenie nevideli.“ (Eva²⁴⁰)

Nevesty však spomínajú aj negatívne reakcie:

„Čo ma najviac mrzí, že ľudia čoraz viac preferujú svadbu bez tradičných zvykov, aj ja som dostala pocítiť od kolegýň pochádzajúcich z mesta, že to, že chcem svadbu tradičnú vo všetkým, čo k tomu patrí, je čudné. No ani to ma neodradilo od toho, aby som si svadbu zariadila podľa vlastných predstáv [...]“ (Eva²⁴¹)

---

²³⁶ Informátor – Dagmar, nevesta; rok a miesto narodenia – 1992, Prešov; dosiahnuté vzdelanie – vysokoškolské 2. stupňa; povolanie – účtovník; stav – vydatá; dátum a miesto svadby: 23.9.2017, Prešov; zdroj – rozhovor, 13.10.2017, Prešov.

²³⁷ Informátor – Lenka, nevesta; rok a miesto narodenia – 1980, Prešov; dosiahnuté vzdelanie – vysokoškolské 2. stupňa; povolanie – vyšetrovateľ; stav – vydatá; dátum a miesto svadby: 16.9.2017, Iľša; zdroj – rozhovor, 1.11.2017, Prešov.

²³⁸ Informátor – Patrícia, nevesta; rok a miesto narodenia – 1993, Levoča; dosiahnuté vzdelanie – vysokoškolské 2. stupňa; povolanie – zubný lekár; stav – vydatá; dátum a miesto svadby: 15.7.2017, Levoča; zdroj – elektronický dotazník.

²³⁹ Informátor – Emília, nevesta; rok a miesto narodenia – 1992, Humenné; dosiahnuté vzdelanie – vysokoškolské 2. stupňa; povolanie – neuvedené; stav – vydatá; dátum a miesto svadby: 30.9.2017, Belá nad Cirochou; zdroj – elektronický dotazník.

²⁴⁰ Informátor – Eva, nevesta; rok a miesto narodenia – 1993, Vranov nad Topľou; dosiahnuté vzdelanie – vysokoškolské 2. stupňa; povolanie – učiteľ; stav – vydatá; dátum a miesto svadby: 28.10.2017, Vehec; zdroj – elektronický dotazník.

²⁴¹ Ibid.

„Ako to hodnotili ľudia? Ktorí ako... Nieкто, kto to nemá rád ľudové piesne, tí to oľflali.“
(Dorota²⁴²)

Podľa výpovedí z dotazníkov, boli nevesty najčastejšími iniciátormi čepčenia. Čepčiari však majú aj inú skúsenosť:

„Niektoré nevesty to ani nechcú, ale majú to kvôli rodičom [...]“ (Mária²⁴³)

„Stretli sme sa s nevestami, ktoré si nás zavolali, ale videli sme na nich, že čepčenie bola iba túžba ich rodičov. Často mladí ľudia zabúdajú na tradície a na svojich predkov.“ (Erika²⁴⁴)

Keďže čepčenie je akt, ktorý podľa respondentov na svadbách má byť, zaujímalo ma, prečo si nevesty volajú folklórny súbor a nenechajú sa začepčiť rodinnými príslušníkmi, ako to bolo v minulosti. Situáciu hodnotí informátorka Júlia²⁴⁵, ktorá zdôrazňuje silu tradície pretrvávajúcej na východnom Slovensku do dnešných dní, avšak zmenu vidí v odlišnom spôsobe života: *„Zo všetkých svadiieb, čo som organizovala, nikde nečepčili ľudia z rodiny. Je to preto, že ľudia už nežijú takým životom, jak niekedy. Je to iný spôsob žitia. A ďalšia vec je, že už keď nieкто ide na svadbu, tak chce mať od toho ruky preč, preto aj ja riešim koordináciu a robím svadby na kľúč. [...] Keď príde nieкто na svadbu, aj z rodiny, už iba väčšinou sedí a tancuje. Už sa nepozera na to, že koláče treba doložiť, slané, už sa ľudia nepýtajú, či ti netreba s dačím pomôcť. [...]“*

„Tradičné to bolo tak, že neprišiel žiadny súbor, ale chlapci z dediny sa poobliekali do krojov a robili to sami. A každý vedel, čo má robiť, lebo im to otcovia, dedovia poukazovali, oni to videli na predošlých svadbách a bolo to pre nich automatické. Ale teraz, keď chceme spolupracovať, ľudia sú z toho niekedy takí zľaknutí a sa čudujú, že aj oni majú v programe

---

²⁴² Informátor – Dorota, nevesta; rok a miesto narodenia – 1996, Prešov; dosiahnuté vzdelanie – stredné odborné s maturitou; povolanie – predajca elektrotechniky; stav – vydatá; dátum a miesto svadby: 19.08.2017, Sabinov; zdroj – elektronický dotazník.

²⁴³ Informátor – Mária, Folklórny súbor Starišan; rok a miesto narodenia – 1965, Prešov; dosiahnuté vzdelanie – stredoškolské; povolanie – učiteľka; stav – vydatá; zdroj – rozhovor, 6.10.2017, Prešov.

²⁴⁴ Informátor – Erika, Makovicky divky (členovia zoskupenia sú súčasní alebo bývalí členovia FS Makovica); rok a miesto narodenia – 1997, Svidník; dosiahnuté vzdelanie – stredoškolské; povolanie – študent; stav – slobodná; zdroj – elektronický dotazník.

²⁴⁵ Informátor – Júlia, Svadobná agentúra Happy Feet; rok a miesto narodenia – 1987, Prešov; dosiahnuté vzdelanie – vysokoškolské 2. stupňa; povolanie – materská dovolenka, zároveň majiteľka svadobnej agentúry; stav – vydatá; zdroj – rozhovor, 3.11.2017, Prešov.

účinkovať. Toto je najväčší rozdiel. Nevedia, ako sa zapojiť. Ešte keď sú starší ľudia, tak hej, ale inak nie.“ (Ivan²⁴⁶)

„Niekedy nevesta ani nemá na výber. Ona to silou mocou chce, ale z rodiny nemá kto, tak preto si zavolá nás“ (Daniela²⁴⁷)

„Je to krajšie, komornejšie, aj už to máme nacvičené, je to iné, keď fakt nevesta nevie, v akom stave budú družičky, že jej tam budú opité spievať.“ (Martina²⁴⁸)

Vyjadrujú sa k tomu aj samotné nevesty. Niektoré z nich nad rodinnými príslušníkmi uvažovali, avšak nakoniec sa rozhodli pre súbor práve z dôvodu, že by to rodina urobiť nevedela. Výstižne sa k tomu vyjadruje informátorka Romana²⁴⁹:

„U nás je taký zvyk, že odčepčovanie robia družičky a družbovia, ktorí sú aj hosťami na svadbe. Ak mladí vedia pesničky, je to veľmi pekné. Avšak, zažila som veľa svadieb, kde dievčatá ani chlapci nepoznali všetky pesničky a spievať museli staršie panie (svadobné mamy a podobne), čo už nebolo až také pekné. A hlavne, niekedy také naťahovanie sa o partu je skôr pre hostí nudné, ako zaujímavé. Na mojej svadbe som nemala veľa kamarátok, ktoré by vedeli spievať pesničky pri odčepčovaní. A keďže som chcela, aby to bolo zaujímavé aj pre hostí, rozhodla som sa pre profesionálny súbor. Ďalším dôvodom boli určite aj moji starí rodičia. Dedkovi sa veľmi páčia kroje, lebo on v tej dobe vyrastal, takisto aj babke. Preto som chcela potešiť aj ich. Čo sa našťastie splnilo. Boli unesení.“ V tomto citáte je vidieť jednak snahu zachovať tradíciu, ale zároveň sú tam spomenuté dôvody, ktoré viedli k rozhodnutiu zavolať si súbor. Uvádzam iné výpovede:

„Áno, rozmýšľala som, že by to urobil niekto z rodiny. Chcela som moju tetu, ockovu sestru, pretože tiež pôsobí vo folklórnom súbore, ale pre nedostatok času som iniciatívu prenechala môjmu súboru.“ (Eva²⁵⁰)

---

²⁴⁶ Informátor – Ivan, Skupina Lisočka; rok a miesto narodenia – 1990, Prešov; dosiahnuté vzdelanie – vysokoškolské 2. stupňa; povolanie – technológ; stav – slobodný; zdroj – rozhovor, 18.10.2017, Prešov.

²⁴⁷ Informátor – Daniela, Ženská spevácka skupina Jablonečka z Jablonova; rok a miesto narodenia – 1994, Levoča; dosiahnuté vzdelanie – stredoškolské; povolanie – študent; stav – slobodná; zdroj – rozhovor, 10.10.2017, Prešov.

²⁴⁸ Informátor – Martina, Skupina Lisočka; rok a miesto narodenia – 1993, Prešov; dosiahnuté vzdelanie – vysokoškolské 1. stupňa; povolanie – študent; stav – slobodná; zdroj – rozhovor, 13.10.2017, Prešov.

²⁴⁹ Informátor – Patrícia, nevesta; rok a miesto narodenia – 1993, Levoča; dosiahnuté vzdelanie – vysokoškolské 2. stupňa; povolanie – zubný lekár; stav – vydatá; dátum a miesto svadby: 15.7.2017, Levoča; zdroj – elektronický dotazník.

„Áno, rozmyšľala som nad rodinou, rozhodla som sa práve preto, že sa odmietli prezliekať do kroja“ (Dorota²⁵¹)

„Pre daný súbor sme sa rozhodli kvôli rodinným príslušníkom, ktorí tam účinkujú“ (Ol'ga²⁵²)

Oveľa častejšie ale boli negatívne reakcie na tému rodiny:

„Ani ma to nenapadlo, nikto z rodiny nie je tak ľudovo založený.“ (Lenka²⁵³)

„Nie, rodina neprichádzala v úvahu, lebo robiť čepčenie pomocou svadobných hostí len tak bez náviku, ako som mala možnosť vidieť na viacerých svadbách, mi pripadalo ako estráda“ (Ivana²⁵⁴)

Profesionalita, pripravenosť a estetika boli najčastejšie argumenty uprednostnenia súboru pred rodinou:

„Ja som chcela, aby to malo také pekné čaro, ktoré, podľa mňa, spravia iba odborníci, ktorí sa venujú čepčeniu.“ (Monika²⁵⁵)

„Sú najlepší a profesionálni, pôsobia tam aj etnografi, ktorí tomu rozumejú, všetko detailne vysvetlia a záleží im na tom, aby sa tradície šírili aj ďalej, ale nie sprznené, ale tie v pôvodnej forme“ (Agáta²⁵⁶)

---

²⁵⁰ Informátor – Eva, nevesta; rok a miesto narodenia – 1993, Vranov nad Topľou; dosiahnuté vzdelanie – vysokoškolské 2. stupňa; povolanie – učiteľ; stav – vydatá; dátum a miesto svadby: 28.10.2017, Vehec; zdroj – elektronický dotazník.

²⁵¹ Informátor – Dorota, nevesta; rok a miesto narodenia – 1996, Prešov; dosiahnuté vzdelanie – stredné odborné s maturitou; povolanie – predajca elektrotechniky; stav – vydatá; dátum a miesto svadby: 19.08.2017, Sabinov; zdroj – elektronický dotazník.

²⁵² Informátor – Ol'ga, nevesta; rok a miesto narodenia – 1991, Prešov; dosiahnuté vzdelanie – vysokoškolské 2. stupňa; povolanie – administratíva; stav – vydatá; dátum a miesto svadby: 16.11.2017, Prešov; zdroj – elektronický dotazník.

²⁵³ Informátor – Lenka, nevesta; rok a miesto narodenia – 1980, Prešov; dosiahnuté vzdelanie – vysokoškolské 2. stupňa; povolanie – vyšetrovateľ; stav – vydatá; dátum a miesto svadby: 16.9.2017, Išľa; zdroj – rozhovor, 1.11.2017, Prešov.

²⁵⁴ Informátor – Ivana, nevesta; rok a miesto narodenia – 1991, Spišská Nová Ves; dosiahnuté vzdelanie – vysokoškolské 2. stupňa; povolanie – asistent pracovnej zdravotnej služby (momentálne na materskej dovolenke); stav – vydatá; dátum a miesto svadby: 5.11.2016 Bijacovce; zdroj – elektronický dotazník.

²⁵⁵ Informátor – Monika, nevesta; rok a miesto narodenia – 1992, Košice; dosiahnuté vzdelanie – vysokoškolské 2. stupňa; povolanie – nechtová dizajnérka; stav – vydatá; dátum a miesto svadby: 7.10.2017, Čaňa; zdroj – elektronický dotazník.

²⁵⁶ Informátor – Agáta, nevesta; rok a miesto narodenia – 1992, Košice; dosiahnuté vzdelanie – vysokoškolské 2. stupňa; povolanie – nezamestnaná; stav – vydatá; dátum a miesto svadby: 22.7.2017 Poprad, Čaňa; zdroj – elektronický dotazník.

„A keďže som chcela, aby to bolo zaujímavé aj pre hostí, rozhodla som sa pre profesionálny súbor. Folklorný súbor zabezpečil, aby čepčenie prebehlo podľa dávnych tradícií a aby sa na nič nezabudlo. Dodalo to celému aj istú vážnosť.“ (Romana²⁵⁷)

„Pre súbor som sa rozhodla z toho dôvodu, pretože to robia profesionálne, majú to nacvičené, majú krásne kroje a vedia spievať.“ (Emília²⁵⁸)

Motivácie objednať si na svadbu folklórny súbor sú rôzne. Často opakovaným prvkom vo výpovediach bola túžba po autenticite a snaha mať v programe tradičný prvok. Najčastejším argumentom zvolenia folklórneho súboru vykonať túto aktivitu je rešpekt k profesionalite predstaviteľov folklórnych súborov ako „strážcov tradície“.

---

²⁵⁷ Informátor – Romana, nevesta; rok a miesto narodenia – 1989, Krompachy; dosiahnuté vzdelanie – vysokoškolské 2. stupňa; povolanie – administratívna práca, hotelierstvo; stav – vydatá; dátum a miesto svadby: 24.10.2015, Dúbrava; zdroj – elektronický dotazník.

²⁵⁸ Informátor – Emília, nevesta; rok a miesto narodenia – 1992, Humenné; dosiahnuté vzdelanie – vysokoškolské 2. stupňa; povolanie – neuvedené; stav – vydatá; dátum a miesto svadby: 30.9.2017, Belá nad Cirochou; zdroj – elektronický dotazník.

Záver

Práca si kládla za cieľ zmapovať fenomén čepčenia „na mieru“ príznačného pre súčasné svadby na Slovensku. Čepčenie je v súčasnosti neoddeliteľnou súčasťou svadobného obradu. Svadby, na ktorých tento akt vykonáva niekto z radov svadobných hostí tak, ako to prebiehalo v minulosti, sú na ústupe. V súčasnosti je prítomný fenomén takého svadobného čepčenia, ktoré vykonávajú folklórne súbory ako objednanú službu. Záujem o zapojenie takýchto „čepčení na mieru“ do súčasných svadiieb na východnom Slovensku začal zo strany bežných svadobčanov cca pred 10-15 rokmi, kedy sa začali obracať na profesionálne folklórne súbory. Na túto vlnu záujmu tak v posledných 5 rokoch reagovali priamo pre tento účel vytvárané skupiny, často personálne späté s folklórnym hnutím. Predmetom môjho výskumu nebolo zmapovanie terénu celého Slovenska, sústredila som sa iba na etnografické regióny východného Slovenska, avšak domnievam sa, že na východnom Slovensku sú na rozdiel od jeho západnej časti folklórne tradície zachované vo väčšej miere, a preto má takýto fenomén dobrú pôdu a ukotvenie na svoj ďalší rozvoj. Je to však iba moja špekulácia, overenie ktorej si vyžaduje hlbší komparačný výskum.

Takáto revitalizácia nie je poväčšine úplnou obnovou predchádzajúcich foriem, ale často iba určitých elementov vytrhnutých z pôvodného kontextu, čím sa mení ich funkcia. V práci sa venujem rôznym zmenám, ktoré odlišujú tradičné čepčenie od jeho súčasného prevedenia a z niekoľkých rovín tento fenomén rozoberám. Dôležitou zmenou je rast zábavnosti, profesionalizácie a komercializácie daného obradu. Keďže vykonávateľmi tohto aktu sú folklórne skupiny, nemožno hovoriť o folklórnom jave v priamom slova zmysle. Akt je vnímaný ako vystúpenie, čo si vyžaduje určitú mieru štylizácie. Do popredia sa dostáva vizuálno-estetická stránka, čomu sa prispôsobuje celková úprava a prevedenie čepčenia. Zároveň je ale prítomný moment, ktorý čepčenie od vystúpenia líši, a síce improvizácia, keďže sa do obradu okrem členov folklórneho súboru zapájajú aj svadobní hostia. Sledovať môžeme nivelizáciu a unifikáciu folklórnych prejavov, ktoré idú paradoxne bok po boku s túžbou po „originalite“, demokratizáciou a slobodou výberu.

Ďalším faktorom, ktorý výrazne zasahuje do výslednej podoby prevedenia čepčenia je fakt, že sa jedná o objednanú službu. Tým si všimame taký faktor, ako je prenikanie finančných

vzt'ahov do obradu. Na jednej strane ide súborom alebo jednotlivcom o zárobkovú činnosť, na strane druhej sa jedná o zákazku, za ktorú sa platí. Tým sa svadobčanom naskytuje možnosť stanoviť si podmienky, a čepčiarom z toho vyplývajú určité povinnosti. S čepčením ako so službou sú spojené ďalšie faktory. Medzi ne patrí propagácia, ktorá prebieha či už formou reklamy na webe alebo na základe pozitívnych referencií. Niektoré čepčiacie skupiny využívajú možnosť spolupráce so svadobnou agentúrou. Medzi doplnkové služby, ktoré folklórne skupiny ponúkajú je požičanie kroja pre nevestu. Výber pri tom podlieha garderóbe súboru, ale záleží aj od osobného vkusu, čím sú potláčané pôvodné funkcie ľudového odevu.

V závere je dôležité spomenúť motiváciu a popularitu tohto javu. Okrem toho, že je čepčenie vnímané ako tradícia, teda ako niečo, čo na svadbe *musí byť, pretože to tak bolo vždy*, je dôležitá aj ďalšia rovina spojená s rozšírenosťou tejto aktivity – je to zaujímavé ozvláštnenie svadby. V tomto zmysle môže byť tradícia potlačená na úkor exkluzivity a snahy mať na svadbe niečo originálne a vizuálne pekné, čím by sa hostia zabavili. Na tomto mieste ide tradičnosť ruka v ruke s modernitou. Čepčenie v kontexte súčasnej svadby je takým spôsobom na jednej strane symbolické znázornenie obradu prechodu, pričom táto funkcia je prirodzená v dnešnej dobe v úzadí a aktéri ju vnímajú skôr ako úctu a sentiment k tradíciám a k pocitu vlastnej identity. Na druhej strane je to intenzívny emotívny a estetický zážitok, v ktorom prevažuje zábavná a estetická funkcia. Na záver môžem zhrnúť, že tradičné čepčenie, ktoré sa vyskytuje na súčasnej svadbe, sa celkovo považuje za kultúrny jav, ktorý nanovo obnovuje potrebu vnímania kultúrnych koreňov, tradície a vlastnej identity. Zarovno s tým sa jedná o fenomén, ktorý ozvlášťňuje svadobný deň a uvoľňuje emocionalitu danej spoločnosti.

Použitá literatúra

- BARAŇSKI, Janusz. *Etnologia i okolice. Eseje antyperyferyjne*. Kraków: Wydawnictwo Uniwersytet Jagiellonski, 2010.
- BAUSINGER, Hermann. „Folklorismus“ jako mezinárodní jev. *Národopisné aktuality*, 1970, 7(3-4), s. 217-222.
- BENEŠ, Bohuslav. *Česká lidová slovesnost*. Praha: Odeon, 1990.
- BENEŠ, Bohuslav. Divadelní prvky svatebního obřadu. In: *Svatební obřad: současný stav a proměny*. Brno: Blok, 1983, s. 45-52.
- BENEŠ, Bohuslav. Některé teoretické problémy středoevropského folklorizmu. In: *Folklorizmus na prelome storočí. Zborník príspevkov z medzinárodného sympózia*. Bratislava: Prebudená pieseň, 2000, s. 40-46.
- BENEŠ, Bohuslav. *Úvod do folkloristiky*. Brno: SPN, 1989.
- BOGATYREV, Peter. *Funkcie kroja na Moravskom Slovensku*. Turčiansky Sv. Martin: Matica slovenská, 1937.
- BOTÍK, Ján, ed. *Encyklopédia ľudovej kultúry Slovenska*. Bratislava: Veda, 1995. 1 zv.
- BOTÍK, Ján, ed. *Encyklopédia ľudovej kultúry Slovenska*. Bratislava: Veda, 1995. 2 zv.
Bratislava: Fortuna Libri, 2014.
- BRONNER, Simon J. *Folklore: the basics*. London: Routledge, Taylor & Francis Group, 2017.
- BROUČEK, Stanislav, JEŘÁBEK, Richard, ed. *Lidová kultura: národopisná encyklopedie Čech, Moravy a Slezska*. Praha: Etnologický ústav Akademie věd České republiky v Praze a Ústav evropské etnologie Filozofické fakulty Masarykovy univerzity v Brně: Mladá fronta, 2007. 2 zv.
- BROUČEK, Stanislav, JEŘÁBEK, Richard, ed. *Lidová kultura: národopisná encyklopedie Čech, Moravy a Slezska*. Praha: Etnologický ústav Akademie věd České republiky v Praze a

Ústav evropské etnologie Filozofické fakulty Masarykovy univerzity v Brně: Mladá fronta, 2007. 3 zv.

BUDILOVÁ, Lenka. Etnografie a terénní výzkum. In: *Kapitoly z kvalitativního výzkumu*. Plzeň: Západočeská univerzita, 2015, s. 9-21.

DARULOVÁ, Jolana. Folklorizmus ako prostriedok identifikácie s lokálnou a regionálnou tradíciou (Z výskumov súčasnosti v obciach Očová a Telgárt). In: *Folklorizmus na prelome storočí. Zborník príspevkov z medzinárodného sympózia*. Bratislava: Prebudená pieseň, 2000, s. 36-39.

Etický kódex České národopisné společnosti [online]. Plzeň, 2014. [cit. 29.12.2017].

Dostupné z: <http://www.narodopisnaspolecnost.cz/index.php/o-nas/eticky-kodex-cns>.

FEGLOVÁ, Viera, JAKUBÍKOVÁ, Kornélia. Rodinné obyčaje. In: *Slovensko. Európske kontexty ľudovej kultúry*. Bratislava: Veda, 2000, s. 215-236.

HAJDUK-NIJAKOWSKA, Janina. Miesto folkloristiky vo výskume súčasnej kultúry. *Slovenský národopis*, 2009, 57(2), s. 149-161.

HAMAR, Juraj, FILIPOVÁ, Lenka. Tradičné čepčenie v kontexte súčasnej svadby na Slovensku. *Národopisná revue*, 2014, 25(1), s. 31-39.

HANDLER, Richard, LINNEKIN, Jocelyn. *Tradition, Genuine or Spurious* [online]. [cit. 14. 7. 2015]. Dostupné z: http://www.jstor.org/stable/540610?seq=1#page_scan_tab_contents.

HLÔŠKOVÁ, Hana. „Folklór“ či „folklove“? *Folklorizmus a jeho fenomény včera a dnes: zborník príspevkov z vedeckej konferencie konanej 23. 10. 2009 pri príležitosti 1. ročníka festivalu Bystrická folklórna haravara*. [online]. Banská Bystrica: Stredoslovenské múzeum – Múzeum ľudového tanca, 2009. [cit. 23.11.2017]. Dostupné z: <http://www.kreativnareklama.sk/referencie/stredoslovenske-muzeum.html>.

HLÔŠKOVÁ, Hana. Folklór a folklorizmus (K terminológii a koncepciám v aktuálnom diskurze). *Etnologické rozpravy*, 2005, 12(1), s. 16 -24.

HOBBSAWM, Eric, RANGER, Terence. *The Invention of Tradition*. Cambridge: University Press, 1983.

HOLÝ, Dušan, SIROVÁTKA, Oldřich. O folklóru a folklorismu. Terminologická rozprava na 14. etnomuzikologickém semináři ve Strážnici konaném 19. -21. 11. 1984. *Národopisné aktuality*, 1985, 22(2), s. 73-84.

CHORVÁT, Krištof. Slovenská svadba. *Slovenské pohľady*, 1875, XV, s. 518-528, 577-594, 652-71.

CHORVÁT, Krištof. Slovenská svadba. *Slovenské pohľady*, 1896, XVI, s. 39-46, 13-25.

JÁGEROVÁ, Margita. K vybraným problémom speváckej praxe. In: *Hudobno-tanečný folklorizmus: problémy a ich riešenie. Zborník z vedeckej konferencie*. Nitra: Univerzita Konštantína Filozofa v Nitre, Filozofická fakulta, Katedra etnológie a folkloristiky, 2014, s. 39-53.

JAKUBÍKOVÁ, Kornélia. Obradové štúdiá. Vývin uplatňovaných prístupov a súčasný stav. In: *Když výzkum, tak kvalitativní. Serpentinami bádání v terénu*. Brno: Masarykova univerzita, 2013, s. 48-61.

JAKUBÍKOVÁ, Kornélia. Slovenská svadba. In: *Slovenské svadby. Pramene k tradičnej duchovnej kultúre Slovenska*. Bratislava: Prebudená pieseň, 1996, s. 8-17.

JAKUBÍKOVÁ, Kornélia. Zmeny obyčajov ako indikátory zmien etických hodnôt. In: *Na prahu milénia. Folklor a folkloristika na Slovensku*. Bratislava: ARM 333, 2000, s. 197-202.

JANČÁŘ, Josef. *Proměny studia lidové kultury a jejího využívání v České republice, c. d.*

JANEČEK, Petr. Etnografický výzkum. In: *Úvod do etnologického výzkumu*. Brno: Masarykova univerzita, 2014.

JANEČEK, Petr. Folklor jako sociální produkt. Subkultury a malé sociální skupiny jako prostředí šíření současného folkloru. In: *Folklor atomového věku: kolektivně sdílené prvky expresivní kultury v soudobé české společnosti*. Praha: Národní muzeum, 2011, s. 7-13.

KALYŇAK, Ivan. *Narodne vesill'a. (Selo Rivne Svydnyc 'koho okruhu)*. Prjašiv: CK KSUT, 1979.

- KMEC, Vojtech, MATÚŠ, František. *Zemplínska svadba zo Starého*. Staré: Obecný úrad, 1999.
- KOMOROVSKÝ, Ján. *Tradičná svadba u Slovanov*. Bratislava: Univerzita Komenského, 1976.
- KOSOVÁ, Mária. Nad pojmiami tradícia – premeny – súčasnosť. *Premeny ľudových tradícií v súčasnosti 1. Československo*. Bratislava: Veda, 1977, s. 111-125.
- KRET, Anton. *Smižany v zrkadlení času*. Smižany: Miestny odbor Matice slovenskej, 1998.
- LANOVYK, Marjana, LANOVYK, Zorjana. *Ukrajins'ka usna narodna tvorčist' Navčal'nyj posibnyk*. Kyjiv: Znanňa – Pres, 2006.
- LEJKO, Michal. *Svadba z Nižného Žipova (vešeľe)*. Prešov: Michal Vaško, 2003.
- LENG, Ladislav. *Slovenské hudobné nárečie*. Bratislava: Národné osvetové centrum, 1993.
- LEŇSKA-BAK, Katarzyna. *Zapraszamy na wesele. Weselne oracje i ceremonialne formuły*. Krakow: Wydawnictwo Uniwersytet Jagiellonski, 1999, 76.
- LEŠČÁK, Milan, ed. *Pramene k obyčajovej tradícii a sviatkovaniu na Slovensku na konci 20. storočia (1)*. Bratislava: Prebudená pieseň, 2005.
- LEŠČÁK, Milan, ed. *Pramene k obyčajovej tradícii a sviatkovaniu na Slovensku na konci 20. storočia (2)*. Bratislava: Prebudená pieseň, 2006.
- LEŠČÁK, Milan, SIROVÁTKA, Oldřich. *Folklór a folkloristika: (o ľudovej slovesnosti)*. Bratislava: Zmena, 1982.
- LEŠČÁK, Milan. *Folklór a scénický folklorizmus*. Bratislava: Národné osvetové centrum, 2007.
- LEŠČÁK, Milan. *Slovenské svadby. Pramene k tradičnej duchovnej kultúre Slovenska*. Bratislava, 1996.
- LUTHER, Daniel. Hranice folklorizmu. In: *Etnologické rozpravy*, 2005, 12(1), s. 11-15.

- MAJLING, Vojtech. *Ta dala mamka, ta dala dcérku: slovenská svadba vo zvykoch a obyčajoch*. Brno: Computer Press, 2009.
- MATULA, Zdenko, ed. *Etnografický atlas Slovenska: mapové znázornenie vývinu vybraných javov ľudovej kultúry*. Bratislava: Veda, 1990.
- MICHALEK, Peter. *Způsob pítání a oddávání nevěst*. Budín, 1815.
- MUŠINKOVÁ, Michaela. *Konštruovanie tradícií prostredníctvom činnosti folklórnych súborov*. Praha, 2015. Bakalárska práca. Univerzita Karlova v Praze. Filozofická fakulta. Vedoucí práce Petr JANEČEK.
- MUŠINKOVÁ, Michaela. Konštruovanie tradícií prostredníctvom činnosti folklórnych súborov. *Studia Ethnologica Pragensia*, 2017, 1, s. 118-126.
- NÁDASKÁ, Katarína. *Čím žila slovenská rodina. Rodinné tradície a slávnosti v našej ľudovej kultúre*.
- NEKLUDOV, Sergej. Posle folklora. *Žyvaja staryna*, 1995, 1, s. 2-4.
- PAVLICOVÁ, Martina, UHLÍKOVÁ, Lucie. Folklórni soubory jako výrazný činitel etnokulturních procesů: úcta k tradici i naplňování sociálních a osobních potřeb. In: *Vývojové proměny etnokulturní tradice*. Brno: Etnologický ústav AV ČR, 2008, s. 25-36.
- PAVLICOVÁ, Martina. *Lidová kultura a její historicko-spoločenské reflexe (mikrosociální sondy)*. Brno: Ústav evropské etnologie, 2007.
- SIROVÁTKA, Oldřich. Folklorismus v kulturním životě společnosti. In. *Národopisná revue*, 1992, 1, s. 13-19.
- SIROVÁTKA, Oldřich. Otázky výzkumu svatebních obyčejů. In: *Svatební obřad: současný stav a proměny*. Brno: Blok, 1983, s. 22-30.
- ŠVORC, Peter. *Štrbská svadba*. Prešov: Universum, 1996.
- TIMKO, Anton. *Slovenská svadba alebo spôsob pýtania a oddávania mladej nevesty pri vere a svadobnom veselí. S pripojenými svadobnými piesňami*. Banská Bystrica, 1868.

TITON, Jeff Todd. Music, folk and traditional. In: *Folklore, cultural performances, and popular entertainments: a communications-centered handbook*. New York: Oxford University Press, 1992, s. 167-171.

TOMEŠ, Josef. Společenská funkce lidových obřadů a její změny v životě současných generací. In: *Premeny ľudových tradícií v súčasnosti 1. Československo*. Bratislava: Veda, 1977, s. 126-138.

TONCROVÁ, Marta, ed. Úvodem. In: *Vývojové proměny etnokulturní tradice*. Brno: Etnologický ústav AV ČR, 2008, s. 7-8.

TONCROVÁ, Marta, ed. *Vývojové proměny etnokulturní tradice*. Brno: Etnologický ústav AV ČR, 2008.

TOUŠEK, Laco. Vybrané aspekty metodologie aplikované antropologie. In: *Vybrané kapitoly z aplikované sociální antropologie*. Plzeň: Západočeská univerzita, 2012, s. 25-108.

VAN GENNEP, Arnold. *Přechodové rituály: systematické studium rituálů*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 1997.

ZÍBRT, Čeněk. *Staročeská svatba. Národopisná scéna o 10 oddílech: obrazy svatebních obyčejů... na podkladě původního Vavákova rukopisu r. 1765*. Praha: Besední pořady, 1929.

Internetové zdroje

FS Borievka - čepenie nevesty (Košice). In: *Youtube* [online]. [19.11.2017]. Dostupné z: https://www.youtube.com/watch?v=W4u3TG9r_s0.

Svadobné zvyky a hry [online]. [cit. 13.11.2017]. Dostupné z: https://www.mojasvadba.sk/forum/svadobne-zvyky-a-hry/aky-mate-program-na-hostine/?source=more_from_category.

Svadba - čepčenie skupina Pirečko. In: *Youtube* [online]. [19.11.2017]. Dostupné z: <https://www.youtube.com/watch?v=ccdeR-k1WAg>.

Svadobný obrázok. In: *Youtube* [online]. [19.11.2017]. Dostupné z: <https://www.youtube.com/watch?v=zsA0fOmKXP0&t=4s>.

Tradičná ľudová kultúra Slovenska slovom a obrazom. [online].[cit. 16. 12. 2017]. Dostupné z:

http://www.ludovakultura.sk/index.php?id=1626&no_cache=1&sword_list%5B%5D=radostn%C3%ADk.

ŽSS Jablonečka z Jablonova - čepčenie nevesty. In: *Youtube* [online]. [19.11.2017]. Dostupné z: https://www.youtube.com/watch?v=FM9DDA_SzH4.

Prílohy

Príloha 1

Osnova rozhovoru s čepčiarmi

Pasportizácia:

Rok a miesto narodenia

Dosiahnuté vzdelanie

Povolanie

Stav

Folklórny súbor

Rozhovor:

- Ako dlho sa venujete folklóru?
- Čo pre Vás folklór znamená?
- Prečo navštevujete folklórny súbor? Aká je v tom motivácia?
- Ako dlho súbor funguje?
- Ako dlho sa venuje súbor čepčeniu?
- Ako dlho sa venujete čepčeniu a prečo Vy? Aká je v tom motivácia – uveďte rebríček vlastných priorít
- Zoraďte podľa dôležitosti:
  - Uchovávanie zvykov
  - Kolektív
  - Prestíž (pre súbor, seba)
  - Finančná odmena
- Odkiaľ čerpáte materiály na vystúpenia/čepčenia
- Aký je scenár čepčenia?
- Ako by ste popísali Vašu činnosť?
- Kde chodíte čepčiť?
- Chodíte na svadby aj počas pôstu? Prečo?
- Je rozdiel vo vašom čepčení a v tom, ako to bolo v minulosti?
- Aký máte názor na čepčenie tehotnej?
- Aký máte vzťah s inými čepčiacimi skupinami? Komunikujete nejakým spôsobom/Cítite sa byť konkurenti?

- Líši sa prístup prípravy na čepčenie a vystúpenie? V Čom? (Výber repertoáru/krojov...) – nakoľko riešite autenticnosť?
- Popíšte priebeh komunikácie s nevestou
  - o Ako Vás môže osloviť? Akú máte reklamu/propagáciu?
  - o Spolupracujete s nejakou svadobnou agentúrou?
  - o Čo ponúkate? Čo je v cene, čo je nad cenu?
  - o Čo robíte v prípade, že má nevesta špeciálne požiadavky – vyhoviete jej (napríklad vo výbere piesní, kroja...)? Kde je hranica? Uveďte príklad.
  - o Požičiavate kroje? Ak chce nevesta skombinovať krojové súčiastky z iných regiónov/lokalít – je to možné?
  - o Platené/neplatené – kam idú peniaze (rozdedia sa medzi členov/do súboru)?
- Zavolali by ste si súbor na Vašu svadbu? Aj cudzí? Prečo?
- Čo si myslíte o súčasnom trende rozmachu čepčiacich skupín? Myslíte si, že má niečo také vo folklóre miesto?

Príloha 2

Osnova rozhovoru s nevestami:

Pasportizácia:

Rok a miesto narodenia

Dosiahnuté vzdelanie

Povolanie

Dátum a miesto svadby

Rozhovor

- Ako by mala vyzerat' typická súčasná svadba? Čo vo svadobnom scenári nesmie chýbať? Prečo práve tieto momenty?
- Aké zvyky ste mali na vašej svadbe?
- Čo by ste označili, za najdôležitejší bod/vrchol svadby? Prečo?
- Aký máte vzťah k folklóru? Pôsobíte/pôsobili ste vo folklórnom súbore?
- Prečo ste chceli na svadbe čepčenie? Kto bol jeho iniciátorom?
- Aký folklórny súbor ste mali na svadbe?
- Podľa čoho ste vybrali práve daný súbor? Aké ste mali kritéria?
- Odkiaľ ste sa dozvedeli, že súbory svadobné čepčenie na svadbe ponúkajú?
- Rozmýšľali ste nad tým, že by Vás začepčil niekto z rodiny? Prečo ste sa rozhodli pre súbor?

- Kedy ste si súbor zarezervovali?
- Mali ste na čepčení oblečený kroj? Ak nie, prečo?
- Mali ste na súbor špeciálne požiadavky (výber piesní, priebeh, výber kroja, farba kroja, iné?)
- Ako prebiehalo čepčenie?
- Aké boli ohlasy na čepčenie spomedzi svadobných hostí?
- Popíšte, čo je to čepčenie?
- Myslíte si, že má čepčenie miesto na súčasných svadbách? Prečo?